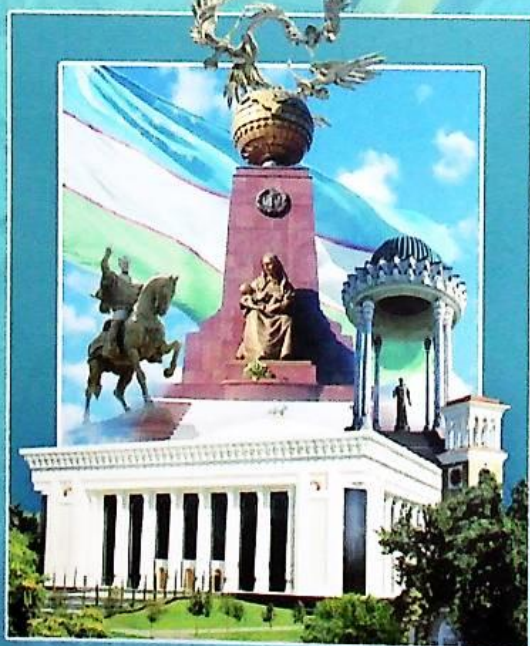

87
7-33

И. Эргашев, М. Артиков,
Ф. Жўракулов, Ш. Тоғаев, М. Сафаров

МИЛЛИЙ ҒОЯ ТАРҒИБОТИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

{ўқув қўлланма}

33
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ
ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ

И. Эргашев, М. Артиков,
Ш. Тоғаев, Ф. Жўрақулов, М. Сафаров

МИЛЛИЙ ҒОЯ ТАРҒИБОТИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

{ўқув қўлланма}

Тошкент
«MASHHUR-PRESS»
2016

Муаллифлар гуруҳи:

Артиков Музаффар – *фалсафа фанлари номзоди доцент*

Жўрақулов Фурқат – *фалсафа фанлари номзоди*

Тоғаев Шавкат – *фалсафа фанлари номзоди, доцент*

Сафаров Мухлис – *илмий ходим*

Масъул муҳаррир:

Эргашев Ибодулло – *профессор*

Тақризчилар:

Норқулов Дўстмурод – *фалсафа фанлари доктори*

Тўраев Шавкат – *фалсафа фанлари номзоди*

Мазкур қўлланма Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети ИТД-1 "Жамиятни маънавий-ахлоқий ва маданий ривожланиши, маънавий қадриятлар, миллий ғоя, маданий мерос, ўзбек халқи ва давлатчилик тарихини ҳамда таълимнинг узвийлик ва узлуксизлигини, баркамол авлод тарбиясини тадқиқ этиш" дастури доирасида А-1-240 "Миллий ғоя тарғиботи технологиялари" курси бўйича ўқув қўлланмасини нашрга тайёрлаш амалий лойиҳаси асосида тайёрланди.

Қўлланма Республика олий таълим муассасаларида "Миллий ғоя, маънавият асослари ва ҳуқуқ таълими" йўналиши бўйича тайёрланаётган бакалаврлар учун мўлжалланган. Шунингдек, қўлланмадан миллий ғоя тарғиботи, маънавий-маърифий ишлар, жамоатчилик билан алоқалар соҳаси вакиллари, ёш мутахассислар, профессор-ўқитувчилар фойдаланиши мумкин.

ISBN 978-9943-4791-2-8

МУНДАРИЖА

Кириш	4
Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фанининг объекти, предмети, мақсади ва вазифалари	9
Миллий ғоя тарғиботи технологиялари соҳалари ва йўналишлари	24
Миллий ғоя тарғиботи воситалари.....	42
Миллий ғоя тарғиботида замонавий технологик услублар	58
Миллий ғоя тарғиботи технологияларининг самарадорлигига эришиш йўллари	71
Миллий ғоя тарғиботида “Жамоатчилик билан алоқалар”	93
Глобаллашув ва турли ғояларни сингдириш технологиялари	104
Ёшлар ва миллий ғоя тарғиботи технологияларидан фойдаланишнинг ўзига хос жиҳатлари	115
Миллий ғоянинг инсон онги ва қалбига сингиши: янгича услублар ва ёндашувлар	127
Хулоса	146
Глоссарий	151
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати	168

КИРИШ

“Биз учун ягона мафкура – бу Ўзбекистоннинг тараққиёти, Ўзбекистоннинг равнақи, Ўзбекистоннинг дунёда ҳеч кимдан кам бўлмаслигидир”.

И.А. Каримов

Жамият ҳаёти турли хил ғоя ва мафкуралар билан боғлиқ ҳолда ривожланиб ўзгариб келган. Бу ҳолат ҳозирги глобаллашув даврида ҳам ўзига хос намоён бўлмоқда. Ғоя ва мафкуралар майдони кенг жамоатчилик, хусусан, ёшлар онгига, ишонч ва майлларига ўзининг турли хил таъсирини кўрсатмоқда. Унинг натижаси ғоя ва мафкураларнинг мақсади, мўлжалларига ҳамда инсоннинг маънавий дунёси, ишончига боғлиқ. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти И.А. Каримов: **“Биз халқимизнинг дунёда ҳеч кимдан кам бўлмаслиги, фарзандларимизнинг биздан кўра кучли, билимли, доно ва албатта бахтли бўлиб яшаши учун бор куч ва имкониятларимизни сафарбар этаётган эканмиз, бу борада маънавий тарбия масаласи, ҳеч шубҳасиз, беқиёс аҳамият касб этади. Агар биз бу масалада ҳушёрлик ва сезгирлигимизни, қатъият ва масъулиятимизни йўқотсак, бу ўта муҳим ишни ўз ҳолига, ўзибўларчиликка ташлаб қўядиган бўлсак, муқаддас қадриятларимизга йўғрилган ва улардан озиқланган маънавиятимиздан, тарихий хотирамиздан айрилиб, охир-оқибатда ўзимиз интилган умумбашарий тараққиёт йўлидан четга чиқиб қолишимиз мумкин”¹лигини алоҳида таъкидлайди.**

¹ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: “Маънавият”, 2008. – 4-б.

Ҳозирги замонда мафкура тарғиботи соҳасида янги технологиялар тобора такомиллашиб бормоқда. Ундан турли хил носоғлом мақсадларда фойдаланишга уринишлар кучаймоқда. Бу, Ўзбекистон жамиятини миллий ғоя ва маънавий-маърифий ишларнинг самарадорлигини ошириш учун янги технологияларга таяниб иш кўришга ундайди. Уни ҳисобга олиш таълим жараёнида муҳим ўрин тутати ҳамда Ўзбекистоннинг мустақил тарраққиёт йўлидан ривожланишида ҳал қилувчи аҳамият касб этади.

Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фанининг мақсади – ёшларга миллий ғоя тарғиботи технологиялари, уни амалга ошириш йўллари ва соҳалари бўйича тушунчалар бериш орқали глобаллашув жараёнларида ғоявий-мафкуравий кураш ва маънавий таҳдидлар олдини олишда миллий ғоя негизлари ва умуминсоний қадриятларга садоқат, ишонч ва эътиқоднинг мустаҳкам бўлишини тарғибот технологияларига, тарғиботчининг фаоллигига боғлиқлигини кўрсатишдан иборат.

У миллий ғояни тарғибот қилишнинг янги технологияларидан фойдаланишни назарда тутати. Амалий машғулотларни жойларда ва интерфаол, замонавий услубларда ташкил этишга эътиборни қаратган ҳолда, ёшларнинг Ватанга меҳр-муҳаббатини, тарихий-маданий хотираларини, миллий-маданий мерос, урф-одатлар ва анъаналаримизга таяниб, турли халқлар маданиятига ҳурмат билан қараш маданиятини шакллантиришга, ўзликни англашига алоҳида эътибор беришни тақозо этади. Мафкуравий курашлар давом этаётган ҳозирги шароитда, миллий ғоя тарғиботида замонавий технологиялардан фойдаланиш ва уни такомиллаштириш миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Мазкур фанни ўрганиш миллий ғоя, маънавият ва ҳуқуқ таълими йўналиши бўйича ўқиётган мутахассис кадрларга мўлжалланган. Чунки бу соҳадаги мутахассис

кадрлар сифатида улардан миллий ғоя тарғиботи технологияларини билишларини, ундан тўғри фойдаланиш кўникма ва малакасига эга бўлишларини тақозо этади. Шунингдек, миллий ғоя ва мафкура тарғиботи технологиялари соҳасидаги янгиликлар ва ўзгаришлар таълим-тарбия ҳамда маънавий-маърифий соҳанинг такомилга хизмат қилади.

Миллий ғоя тарғибот технологияларини ҳаётга татбиқ этишда таълим-тарбия соҳаси муҳим аҳамиятга эга. Унинг ўзига хос жиҳати шундаки, мавжуд таълим стандартида, фаннинг намунавий ўқув дастури, ишчи ўқув дастурида аниқлаб берилган тарғиботи амалга оширилади. Мавзу бўйича таянч тушунчаларнинг мазмуни ва моҳияти бўйича ёшларда билим ва кўникмалар ҳосил қилинади.

Бунинг учун турли хил услуб ёки технологиялардан фойдаланилади ва қўлланилади. У замон, ёшлар онги ва тафаккури, дунёқараши хусусиятларига, миллий ғоя мақсадларини англашга, ишонч ва эътиқодини муштаҳкамлашга хизмат қилиши муҳим.

Миллий ғоя тарғиботи технологияларини ўқитишда, шу йўналишда таълим олаётган мутахассис кадрларни тайёрлаш алоҳида ўрин тутади ва ўзига хос хусусиятларга эга. Бу уларни мутахассис кадрлар сифатида миллий ғоянинг ёшлар, кенг жамоатчилик ўртасида ўзаро муносабатларда ижтимоий ҳаёт соҳалари орқали ундан самарали фойдаланган ҳолда, тарғибот воситаларидан унумли фойдаланишга эришиш таълим-тарбияни тўғри ташкил этишга кўмаклашади. Миллий ғоя тарғиботи технологияларини билиш, ўрганиш орқали ундан таълим ва тарбия соҳасида тўғри фойдаланишнинг замон талабларига жавоб бериши унинг муҳим мақсадидир.

Миллий ғоя тарғибот технологияларини ўқитиш орқали зарур кўникма ва малакаларини шакллантириш муҳим тарбиявий аҳамият касб этади. Бу:

– Таълим-тарбиянинг узвийлигини таъминлашга хизмат қилади;

– Миллий ғоя тарғибот технологияларини билиш, тўғри татбиқ этиш таълим сифатини оширишга ёрдам беради;

– Миллий ғоя тарғиботи технологияларини ўрганиш, уни амалий ҳаётга татбиқ эта олиш, ёшларда миллий ғоянинг бош ғояси, асосий тушунча ва тамойилларни таълим орқали онг ва тафаккурда ижтимоийлашишига, ишонч ва эътиқодга айлантиради;

– Миллий ғоя ёшларни ватанпарварлик, ён атрофга дахлдорлик ҳисси билан тарбиялайди, масъулиятини оширади;

– Миллий ғоя тарғиботини тўғри ташкил этиш унинг усул ва технологияларидан оқилona фойдаланишни тақозо этади. Тўғри фойдаланиш кўникмасига, малакасига, маҳоратига эга бўлиш таълим орқали тарғиботнинг самарадорлигини таъминлашга кўмаклашади.

– Ёшларнинг миллий ғояга бўлган ишонч ва эътиқодини мустаҳкамлайди.

– Ёшларни ёт ва зарарли ғоялар таъсиридан ҳимоялайди, мафкуравий иммунитетни оширади.

– Ёшларнинг турли хил мақсадлар, дунёқараш, майл ва кўникмаларга эгалиги, тарғиботнинг турли хил технологиялари орқали уларни ягона – муштарак мақсадларни англашга, унинг атрофида ўзаро яқдил, ҳамжиҳатлик, ҳамкорлик туйғуларини тарбиялашга эришиш унинг муҳим мезони ҳисобланади.

Миллий ғоя тарғиботи технологиялари намунавий дастур бўйича асосан 9 та мавзунини ўз ичига олади. Лекин мазкур ўқув қўлланмани тайёрлаш зарурлиги, унга бўлган эҳтиёжини, муаммо қўламининг кенглигини ҳисобга олиб, миллий ғоя тарғиботи технологияларини нафақат олий таълим босқичида, уни таълимнинг барча босқичларида ҳамда таълимдан кейинги босқичда ҳам кундалик ҳаётда, мафкуравий ҳаёт соҳаларида учраётган муаммолар билан боғлиқ ҳолда ўрганишни ҳам тақозо этади.

Шунинг учун ижтимоий ҳаёт соҳаларида, миллий ғоя тарғиботида мавжуд саволларга, муаммоларга ҳам жавоб бериш фойдалидир.

Шунинг билан бирга миллий ғоя тарғиботи технологиялари бўйича ўқув қўлланмаси, уни ўқитишда ҳозирги замон педагогик технологияларини қўллаш, ундан фойдаланишнинг усул ва услубларини яхши ўзлаштириб олишлари, уни мавзуларга татбиқ эта олиш билан бирга ижтимоий ҳаётда учрайдиган турли хил муаммоли вазиятларни таҳлил этишда, унинг ечимини топиш, умумий тўғри хулосалар чиқариш ва қарорга келиш имкониятини беради. Бунга алоҳида эътибор қаратилади. Бу турли вазиятларга янги инновацион тарғибот технологияларини қўллаш орқали тегишли хулосалар, тавсиялар ишлаб чиқилганлиги билан амалий аҳамият касб этади.

Мазкур қўлланма миллий ғоя тарғиботи билан қизиқувчи мутахассис кадрлар, профессор-ўқитувчилар, миллий ғояни ўрганиш илмий-амалий маркази, маънавият тарғиботи маркази ходимлари ҳамда ота-оналар, кенг жамоатчилик учун фойдалидир.

1-МАВЗУ. МИЛЛИЙ ҒОЯ ТАРҒИБОТИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ФАНИНИНГ ОБЪЕКТИ, ПРЕДМЕТИ, МАҚСАДИ ВА ВАЗИФАЛАРИ

Режа:

1. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фанининг объекти, предмети, мақсади ва вазифалари.

2. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фанининг асосий тушунчалари, маъно-мазмун.

3. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фанини ўрганишнинг асосий усул ва тамойиллари.

Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фанининг объекти, предмети, мақсади ва вазифалари. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фани ўзининг объекти, предмети, мақсад ва вазифаларига эга. Миллий ғоя тарғиботи технологияларини ўрганиш миллий истиқлол ғояси фанининг амалий жиҳати ҳисобланади. Шу нуқтаи назардан ёндашганда уларнинг ўзаро муносабатида объекти, предмети, мақсад ва вазифаларида умумий ва фарқли жиҳатлари мавжуд.

“Миллий ғоя деганда, аждодлардан авлодларга ўтиб, асрлар давомида эъзозлаб келинаётган, шу юртда яшаётган ҳар бир инсон ва бутун халқнинг қалбида чуқур илдиз отиб, унинг маънавий эҳтиёжи ва ҳаёт талабига айланиб кетган, таъбир жоиз бўлса, ҳар қайси миллатнинг энг эзгу орзу-интилиш ва умидларини ўзимизга тасаввур қиладиган бўлсак, ўйлайманки, бундай кенг маъноли тушунчани мазмун-моҳиятини ифода қилган бўламиз”.²

Миллий ғояни ўрганишнинг объектив зарурлиги унинг мазмун-моҳиятини, асосий тушунча ва тамойилларини назарий-методологик асосларини кенг жамоатчиликка етказиш, тушунтиришдан иборат. Маълумки,

² Қаримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: “Маънавият”, 2008.

миллий ғоя шаклланади ва шакллантирилади. Унинг шаклланиши воқеа-ҳодисаларга ҳар бир кишининг мустақил дунёқараши билан боғлиқ бўлса, шакллантириш жараёни эса унинг амалий жиҳатдан таълим-тарбия, тарғибот технологиялари, соҳалари ва йўналишлари, тарғибот воситалари билан узвий алоқадордир. Шунинг учун ҳам миллий ғоя тарғиботи технологияларидан тўғри фойдаланиш, уни тўғри ташкил этиш ва йўналтиришга бевосита боғлиқ.

Миллий ғоя тарғиботи технологияси – аجدодлардан авлодларга ўтиб келаётган эзгу ғояларнинг маъносини, мазмунини, моҳиятини ёритиш, тушуниш орқали шу эзгу мақсадларга ёшларни даъват қилиш, чорлашда техник воситалар, янги технологиялардан фойдаланиш, уни эзгу мақсадларга йўналтириш, сафарбар этиш орқали жипслаштириш, ёт ва зарарли ғояларга қарши иммунитетни мустаҳкамлаш усул ва услубларини ўрганиш тўғрисидаги фандир.

Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фанининг объекти:

- миллий ғоя тарғиботи йўналтирилган аجدодлардан авлодларга ўтиб келаётган энг бунёдкор ғоялар, мақсадларни ўрганиш;

- халқимизнинг урф-одат, анъана, қадриятлари тизимини тарғиб этиш;

- халқимиз ҳаёт тарзи, уларнинг орзу-умидлари, онг-тафаккур тарзлари, Ўзбекистон жамияти ҳаёти соҳалари ва миллий-маънавий негизлари, умуминсоний демократик қадриятлар, тамойилларни тарғиб этиш;

- турли халқлар ва миллатлар, гуруҳлар ва унга таъсир этувчи омиллар, жамият ҳаётининг маънавий-маърифий, ғоявий-мафкуравий тарғибот соҳаларида фойдаланиладиган воситалар ҳамда услублар мажмуидир. Демак, миллий ғоя тарғиботи технологияларининг объектини жамият ҳаётининг маънавий-маърифий, ғоявий-мафкуравий соҳасининг ташувчилари ҳисобланган

турли хил аждодлар, авлодлар, халқлар, миллатлар, инсонлар, ижтимоий этник гуруҳлар ва қатламлар ташкил этади. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари миллий истиқлол ғояси фанининг асосий тушунча ва тамойилларига таянади;

- умуминсоний қадриятларга содиқлик;
- халқимизнинг маънавий меросини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш;
- инсоннинг ўз имкониятларини эркин намоён қилиши;
- ватанпарварлик.³

Миллий ғоя тарғиботи технологияларининг мақсади ва вазифалари миллий ғоянинг бош ғояси ва асосий ғояларини кенг жамоатчиликка тарғибот-ташвиқот қилиш, уларнинг маънавий тарбиясини тўғри шакллантириш, баркамол авлодни вояга етказиш билан узвий боғлиқ.

Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фанининг предмети миллий ғоя тарғиботида қўлланиладиган усуллар, унга ёндашиш маҳорати ва хусусиятларини кенг жамоатчилик: инсонлар, турли гуруҳлар ва қатламлар, халқлар, миллатларнинг ишончи ва эътиқодига айланиши, унинг миллий-маданий, умуминсоний негизларини тўғри тарғибот этиш орқали жамият ҳаёти соҳаларида намоён бўлиш шарт-шароитлари, омиллари, қонуниятларини ўрганишдан иборат.

Миллий ғоя тарғиботидан қўзланган асосий мақсад ва вазифалар:

1. Халқни эзгу ғоя билан боғлиқ муштарак мақсадларда бирлаштириш ва уюштириш.
2. Фуқароларни миллий ғояга ишонтириш.
3. Фуқароларни муайян эзгу ғояга жипслаштириш.
4. Демократик ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамиятини қуришга сафарбар этиш.

³ Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. – Т.: "Ўзбекистон", 1996. – 67-б.

5. Маънавий-руҳий рағбатлантириш ҳамда миллий ғоя негизларига бўлган ишонч ва эътиқодини мустаҳкамлаш.

6. Ёшларни миллий ғоя мақсад ва тамойилларига содиқ ҳолда тарбиялаш.

7. Ёт ва зарарли ғоялар, турли хил мафкуравий хуружлар, "оммавий маданият" ва маънавий таҳдидларга қарши ғоявий иммунитетини шакллантириш ҳамда мустаҳкамлаш, жамият олдида турган мақсад ва вазифаларни амалга оширишда ҳаракат дастури бўлишга йўналтирилган⁴.

Миллий ғоянинг тарғиботи технологиялари ва-зифалари:

1) миллий ғоя тарғиботи технологиялари бўйича комплекс дастур яратиш;

2) миллий ғоя тарғиботи технологияларини янада такомиллаштириш;

3) миллий ғоя тарғиботида янги педагогик технологиялардан унумли фойдаланишга эришиш;

4) миллий ғоя тарғиботи технологияларида таълим тизимининг фаолиятини янада такомиллаштириш;

5) миллий ғоя тарғиботида интерфаол усуллардан фойдаланиш орқали уни оммалаштириш ва босқич-ма-босқич сингдириб бориш;

6) миллий ғоя тарғиботи технологияларининг жамият ҳаётидаги роли ва аҳамиятининг янада ошиб бориши ва ҳ.к.

Шу мақсадларга эришишда миллий ғоя тарғиботи технологияларидан оқилона фойдаланиш ва ташкил этиш кутилган амалий самарани бериши мумкин.

Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фанининг асосий тушунчалари, маъно-мазмун. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари жамият ҳаёти соҳалари билан боғлиқ бўлган муайян тушунчаларга асосланади.

⁴ Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. – Т: "Ўзбекистон". 2000. –20-б.

Улар жамият маънавий-маърифий, ғоявий-мафкуравий соҳаларида шаклланган турли хил тушунчалардир. Миллий ғоя тарғиботи технологияларида қуйидаги тушунчаларни ҳисобга олиш зарур, улар турли халқлар ва жамиятлар ҳаётида ўзига хос ўринга эга. Уларнинг мазмун-моҳиятини тарғибот технологияларини амалга оширишда ҳолисона ҳисобга олиш муҳим аҳамиятга эга. Улар, **биринчидан**, турли жамиятлар, халқлар ҳаёти миллий маданий қадриятлари, мақсадлари билан боғлиқ бўлган турли хил маъно-мазмунга эга умумий тушунчалар "ғоя", "мафкура", "миллий ғоялар", "умумбашарий ғоялар", "технология", "тарғибот-ташвиқот", "тарғиботчи", "тарғибот технологиялари"; **иккинчидан**, турли жамиятларнинг ижтимоий-сиёсий ҳаёти ва фаолияти билан боғлиқ мақсад ва интилишларни ифода этадиган турли хил сиёсий мафкуралар кўринишлари билан боғлиқ тушунчалар. **Учинчидан**, Ўзбекистон жамияти ва халқининг ҳаёти, унинг тарихи миллий-маданий мероси ва қадриятлари билан боғлиқ бўлган, уни ўзида акс эттирадиган ва унга хизмат қиладиган: "Миллий истиқлол ғояси", "Миллий истиқлол мафкураси", "Миллий истиқлол ғоясининг асосий тушунчалари ва тамойиллари", "Миллий истиқлол ғоясининг бош ғояси", "Миллий истиқлол ғоясининг умумбашарий тамойиллари", "Миллий ғоя тарғиботи технологиялари", "Миллий ғоя тарғиботи асослари ва йўналишлари", "Миллий ғоя тарғиботи воситалари" ва бошқа тушунчалардир.

Миллий ғоя тарғиботи технологиялари билан боғлиқ тушунчаларнинг ўзига хос хусусиятлари шундан иборатки, у, асосан, Ўзбекистон халқи ижтимоий ҳаёт соҳалари, халқнинг миллий-маданий мероси, урф-одатлари, қадриятлари, тили, маданияти, тарихи, фалсафасига узвий боғлиқ. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари миллий ривожланиш хусусиятларини эътироф этади ва унга ҳурмат билан қарайди. Дунёда эришилаётган ютуқлардан самарали фойдаланилади. Миллий ғоя

тарғиботи технологияларида "синфийлик", "партиявийлик", "эгоизм", "миллий эгоизм", "миллий айирмачилик", "шовинизм" каби носоғлом ғояларга асосланилмайди. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари бошқа мамлакат халқларининг ҳаётига ўз ғояларини ошкор ёки пинҳон тарзда сингдиришни даъво қилмайди. Бу билан у "коммунистик ғоя тарғиботи технологиялари"дан, "оммавий маданият" ва "маънавий таҳдид" кўринишидаги технологиялардан тубдан фарқ қилади.

Умуман, "ғоя" ва "мафкура", "технологиялар" тушунчалари кенг маънога эга. "Миллий ғоя" ва "Миллий ғоя тарғиботи технологиялари" тушунчаси бир-биридан фарқ қилади. Миллий ғоя Ўзбекистон жамияти ҳаёти билан боғлиқ. У жамиятнинг мафкурасидир. У миллий-маданий мерос ва умуминсоний қадриятлар билан боғлиқ негизларини ўзида ифода этади. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари ҳам Ўзбекистон халқининг миллий-маданий мероси, умуминсоний қадриятларни, эзгу мақсад ва манфаатларни ифода этади. Уни кенг жамоатчиликка етказиш маҳорати, йўллари, воситалари, шакл ва усулларининг мажмуини ўз ичига олади.

"Технология" юнонча "techne" – "маҳорат, санъат"; "logos" – "таълимот" маъносини билдиради. У кенг маънога эга, масалан, ишлаб чиқаришнинг бирор соҳасига ишлов бериш, қайта ишлаш, уларнинг ҳолати, хоссалари ва шаклини ўзгартиришда қўлланиладиган усуллар мажмуини англатади. Уни миллий ғоя тарғиботига нисбатан ҳам қўллаш мумкин. Шу нуқтаи назардан ёндашганда, уни миллий ғоя тарғиботини ташкил этиш маҳорати, санъатида қўлланиладиган усуллар мажмуи сифатида талқин этиш мумкин. Демак, "Миллий ғоя тарғиботи технологиялари" тушунчаси ўзига хос мазмун ва хусусиятларга эга. У ишлаб чиқариш соҳасида қўлланиладиган "технология" тушунчасидан фарқ қилади. У инсонлар онги ва тафаккурига йўналтирилган ўзига хос хусусиятга эга. Бунини миллий ғоя тарғиботида алоҳида ҳисобга олиш зарур.

“Тарғибот” тушунчаси арабча “тарғиб” сўзидан олинган бўлиб, “хоҳишни, қизиқишни кучайтириш, рағбатлантириш” маъноларини англатади. Бу бирор ғоя, таълимотни ёйишга қаратилган тарғибот-ташвиқот ишларини билдиради. “Тарғиботчи” – тарғибот ишларини олиб боровчи шахсни, “тарғиботчилик” эса тарғибот олиб боришни, тарғибот ишини англатади⁵.

Миллий ғоя ва миллий истиқлол ғояси кенг, мураккаб, серқиррадир. Бу Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги каби юксак ғояларнинг маъно-мазмунини теран англаб олишга хизмат қилади. Бу ғоя халқни халқ, миллатни миллат этадиган, унинг шаъну шарафи, ишонч-эътиқодини ифодаладиган, ўзига хос тараққиёт йўли, турмуш тарзи, туб манфаатларига таянган ҳолда муттасил ривожланиб боровчи қарашлар тизимидир.

Кўриниб турибдики, миллий ғоя тарғиботи технологияларини ўрганишни тақозо этадиган умумий ва ўзига хос қонуниятлар мавжуд. Бу инсон ва жамият ҳаёти ривожланишининг муайян ғоя билан ўзаро боғлиқлигини билдиради. Жамият ривожланиши ана шу ғоянинг кўринишига, мақсад ва вазифаларига бевосита боғлиқ бўлади. Бунда ғоялар хилма-хиллигини, эзгу, бунёдкор, вайронкор ва тажовузкор ғоялар мавжудлигини, уларни жамият тараққиётига ҳар хил таъсир кўрсатишини ҳисобга олиш лозим. Миллий ғоя – бунёдкор ғоядир. Жамият мафкурасиз ва мақсадсиз яшай олмайди. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари ўзгарувчанлиги ва унинг динамик характерда эканлигидадир. Ҳозирги даврда мафкура соҳасидаги курашнинг кучайиб бораётганлиги ҳам миллий ғоя тарғиботи технологияларидан оқилона ва унумли фойдаланишни тақозо этади. Жамият мафкурасиз яшай олмайди, лекин ҳамма мафкуралар ҳам эзгу мақсадни кўзлаётганлиги йўқ. Шуни ҳисобга олган ҳолда, биринчидан, мафкура ҳар қандай жамият ҳаётида зарур. Мафкура бўлмаса инсон, жамият, давлат ўз йўли-

⁵ Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Т.: 4-жилд. –6-б.

ни йўқотиши муқаррар. Иккинчидан, қаердаки ғоявий бўшлиқ юзага келса, тарғибот технологиялари замон талабларидан орқада қолса, ўша ерда ёт ғоя ва мафкураларнинг кириб келиши эҳтимолининг ошишини аниқ ҳисобга олиш зарур. Бу ҳолатларни ҳисобга олиш миллий ғоя тарғиботи технологияларининг мазмуни, мақсади ва хусусияти нуқтаи назаридан қараганда устувор аҳамиятга эга. У Ўзбекистон Республикасининг келажаги билан ўзлигини сақлаб қолиши ҳамда ўз негизида мустақил ривожланиши, дунёда ўзига хос ва мос ўринга эга бўлиши билан боғлиқ. Миллий ғоя тарғиботи технологияларининг асосий тушунчалари шу маънода ўзига хос маъно ва мазмунга эга.

Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фанини ўрганишнинг асосий усул ва тамойиллари. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фанини ўрганишнинг ўзига хос усул ва тамойиллари мавжуд. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фани ижтимоий-гуманитар фанлар ўрганадиган асосий методларга таянишини ҳисобга олиш лозим. Бунда миллий ғоя тарғиботини ташкил этишда "диалектик услуб"дан кенг маънода фойдаланиш муҳим аҳамиятга эга. Чунки диалектика воқеа ва ҳодисаларга ўзгаришда ва ривожланишда деб қараш тамойилларини беради. Шу маънода диалектика баҳс-мунозара, ўзаро мулоқот услуби сифатида умумназарий аҳамиятга эга. Бу миллий ғоя тарғиботи технологияларидан фойдаланишда илмий, холисона хулосалар чиқаришга ёрдам беради. Фақат диалектикани "материалистик диалектика"дан тубдан фарқ қилишини ҳисобга олиш зарур. Чунки материалистик диалектика жамият ҳаёти ривожланишини бир томонлама фақат моддийлик омилига боғлаб тушунтиришга ҳаракат қилади. Уни мутлақлаштиради. Ижтимоий ҳаётнинг ўзгариши эса "маънавий ва моддий ҳаёт уйғунлиги"⁶ орқали амалга

⁶ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: "Маънавият", 2008. – 65–70-б.

ошади. Шунда ривожланиш, тараққиёт инсон ва халқлар манфаатига хизмат қилади. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари фанини ўрганишда социология, психология, социал-психология, ижтимоий-иқтисодий, сиёсий фанлар усуллари ҳам таянади. Фанни ўрганишда социологик сўров, қиёсий таҳлил, баҳс-мунозара, ҳозирги замонда кенг кириб келаётган замонавий педагогик технологиялар, интернет-фаол усуллари: "Кластер усули", "Ажурли арра", "Эксперт баҳолаш", "Дельфи", "Паттерн", "Ўйинлар назарияси"; "Сократ", "SWAT-таҳлил", "Ақлий ҳужум", "Фокус гуруҳлар" усуллари ва бошқа усуллардан ҳам фойдаланилади.

Глобаллашув жараёнида мафкуравий кураш ўзининг юқори нуқтасига чиқаётган бугунги кунда мафкуравий таъсирлар ёшларнинг онгини заҳарлаш ва уларни ўз манфаатлари йўлида бир томонлама фойдаланиш оқибатлари шуни яна бир бор исботламоқдаки, аввало, мана шу қатлам орасида миллий ғоя тарғиботини кенг кўламда ёйиш, моҳиятини очиб беришга хизмат қилади. Масалан, миллий ғоя тарғиботи технологиясида анъанавий услубларнинг ўрнини ҳам инкор этмаган ҳолда, уни янгича талқин этиш, бойитиш, турли шаклларда замонавийлаштириш фойдалидир. Замонавийлаштириш анъанавийликни инкор этмаслиги муҳим. Тарғиботда анъанавий услублардан замонавий тарзда фойдаланиш самаралидир. Турли дебатлар, таълим тизимидаги тарғибот технологияси сифатида асосий мазмун касб этувчи "ажурли арра" (талабалар икки гуруҳга бўлинган ҳолда турли мавзуларни таҳлил қилиши), "кластер" (ахборотларни тарқатиш), "мунозара", "ўз ўрнингни топ" (агар аудиторияда муайян мавзу бўйича тортишувлар вужудга келса, мазкур усул ёрдамида муаммо ечими аниқланади) усуллари фойдаланиш мумкин. Бир томондан, унинг мазмуни дарснинг асосан кириш қисмида қўлланилади, ўтилаётган мавзуга нисбатан турли ёндашувлар мавжудлиги айтилади. Иккинчи томондан, талабалар фикрини баён қилиши ёки фикрини ўзлаштиришига

имкон туғилади. Бу талабаларнинг мустақил фикрлари шаклланишига ва ўрганилаётган мавзу бўйича ўзларининг қарашларини ифода этишга имкон беради. Ниҳоят, дарс сўнгида ўқитувчи мавзунинг ўзлаштириш даражасини баҳолайди. Бундан ташқари, педагогик технологиянинг “Дебатлар” усули каби интерфаол усулларида кенг ва оммавий равишда таълим тизимларида фойдаланиш миллий ғоя тарғиботида етакчи мазмун касб этади. “Дебатлар” асосида дарсни ташкил этишдан асосий мақсад муаммонинг ечимини топишда талаба ўз ёндашувининг тўғрилигига ўзларини ишонтиришидир. Ўз фикрини аниқ, лўнда баён этиш, бунинг учун тўғри далил ва хулоса топиш кўникмасини шакллантиришда “дебатлар” самарали усул ҳисобланади. Тарғиботда анъанавий услублардан замонавий тарзда фойдаланиш муҳимдир.

Миллий ғоя тарғиботи ва ташвиқотининг асосий усулларида бири – “Ижодий танқидий фикрлаш” усули ҳисобланади. Бу фақат танқид қилиш, эътироф этмаслик дегани эмас. Танқид холис ижодий ва амалий бўлиши, аниқ хулосаларга, таклифларга таяниши лозим. Демократик жамиятда ҳар бир фуқаро муаммони оқилона ечиш қобилиятига, салоҳиятига, тафаккурига, илмига эга бўлиши керак. Шу боисдан миллий ғояни аҳоли ва айниқса, ёшлар орасида миллий ғоя тарғиботини такомиллаштиришда таълим технологиясининг ўрни бекиёсдир. Шунинг учун талабаларни баҳс-тортишув орқали масаланинг ечимини топишга кўпроқ жалб қилиш лозим. Бу уларни фикрлашга ундайди, фаоллигини, масъулиятини оширади.

Саволларни ечишда талабаларда тинглаш, мулоқот олиб бориш, турли фикрларни таққослаш, ўзгалар фикрига бефарқ қарамаслик каби одатлар шакллана боради. Масалани ечиш ва ҳукм чиқариш, аналитик фикрлаш қобилияти ривожланади, мунозара юритиш, ечимларни тўғри топиш кўникмаси ўзлаштирилади.

Баҳс-мунозара жараёнида талабалар;

- баҳс маданиятини;
- ҳар бир фикрни ҳурмат қилишни;
- фикрларни асослаш ва далиллашни ўрганади.

Фикрдаги муштарак мақсадларни кўра билиш ва уни эътироф этиш мақсадга мувофиқдир. У турли халқлар ва мамлакатлар ҳаётида онг, дунёқараши, маънавий маданияти, қарашларида содир бўлаётган янгиланишлар билан узвий боғлиқ. Айни пайтда ғоя ва мафкура соҳасида янги технологик ўзгаришларни кенг жорий этилиши ҳам уни замон билан ҳамнафас ҳолда янгиланиб ва такомиллашиб боришини тақозо этади. Бу миллий ғоя тарғиботи технологиясини ҳаёт билан бирга такомиллашиб боришда давр ўзгаришларидан орқада қолмаслигини зарур қилиб қўяди. Миллий ғоя тарғибот технологиялари давр ва замон ўзгаришлари билан боғлиқ ҳолда ўзгарувчанликка эга. Буни тарғиботда ҳисобга олиш зарур.

Ҳозирда давр ўзгариб, айниқса, миллий ғоя тарғиботи билан шуғулланувчи замонавий мутахассисларга талаблар ошиб бормоқда. Бугунги ахборот асрида таълим-тарбия тизимида муҳим ислохотлар, ўзгаришлар амалга ошди. Мустақиллик туфайли таълим-тарбия жараёнида янгича қараш шаклланди. Ўқиш жараёнига янгича замонавий услублар кириб келмоқда. Булар, **биринчидан**, анъанавий ўқитиш, ёзма-оғзаки сўзларга таяниб иш кўриш ҳамда “ахборотли ўқитиш” сифатида тавсифланади. Бунда ўқитувчи аудиторияда ўзининг якка таъсирига эга бўлади. Ёшлар ўқув жараёнида фаол иштирок этмайди, уларнинг қизиқишлари ва мустақил фикр-мулоҳазалари тўлиқ ҳисобга олинмайди. Бу “якка мафкуравий ақидаларга таяниш” талабига мос бўлганлиги аниқ. Лекин мафкуралар ва фикрлар хилма-хиллиги, демократия шароитидаги талабларга жавоб бермайди. Айни пайтда бу ўқитувчининг таълим-тарбиядаги ўрни иккинчи даражали бўлиб қолишини англатмайди.

Иккинчидан, ахборотлар ҳажмининг кўпайиб бориши, улардан фойдаланиш учун вақтнинг чекланганлиги

ҳамда уларни саралаш ва тизимлаштиришнинг бирмунча мураккаблиги янгича ёндашувларни тақозо этади.

Учинчидан, таълим-тарбияда янги технологияларнинг узлуксиз жорий этилиши ёшларни анъанавий ўқиш услубининг янгиланиши ва табиий равишда, янги педагогик технологияларнинг қўлланиши ёшларни ўқув жараёнининг фаол иштирокчисига айлантиради.

Миллий ғоя тарғиботи технологияларининг регулятив таъсири шундаки, амалий нуқтаи назардан қуйидаги ҳолатларни ҳисобга олишга:

1. Миллий ғоя тарғиботи технологияларидан самарали фойдаланишга ундайди;

2. Дунё фани эришаётган ютуқлардан амалий фаолиятда фойдаланишга сафарбар қилади;

3. Инсон маънавиятини юксалтириш орқали унинг салоҳиятини ошириш йўлларини кўрсатиб беради;

4. Ахборотнинг янги воситаларидан фойдаланиш, аҳоли кенг қатламлари орасида тарғибот олиб боришда миллий ғоянинг янги замонавий технологияларидан фойдаланишга имконият яратади.

Миллий ғоя тарғиботи технологияларидаги янгиланишлар ва унинг замон билан ҳамнафас бўлишини, жамиятдаги демократик янгиланишлар, глобаллашув ва мафкуравий курашлар соҳасидаги ўзгаришлар ҳам тақозо этади. Чунки дунёда мафкура соҳасида янги технологияларни қўллаб, кўпроқ “жозибали” бўлишига эришиш орқали ёшларни ўзига жалб этишга, охир-оқибатда уларнинг онгига миллий ғоя негизларидан бегона бўлган қадриятларни олиб киришга уриниш мавжуд.

Шунга асосланиб технологиянинг миллий ғояни тарғиб этиш маҳоратини замонавий илмий-амалий тафаккур усули, деган хулосага келиш мумкин. Миллий ғоя тарғиботининг замонавий маҳорат даражасига кўтариш ва кўтарилганлиги уни ҳозирги замон билан ҳамнафаслигининг ифодасидир. Акс ҳолда замондан орқада қолади.

Миллий ғоя тарғиботи технологияси нуқтаи назардан у жараён сифатида учта қоида билан тавсифланади:

1. Жараёни ўзаро боғлиқ босқичларга тақсимлаш;
2. Кутилаётган натижа (белгиланган мақсад)га эришиш учун қаратилган ҳаракатларни изчил ва босқичма-босқич бажариш;
3. Қўйилган мақсадга мос натижага эришиш алоҳида аҳамият касб этиши билан боғлиқ.

Миллий ғоя тарғиботи технологиялари ҳозирги замон билан ҳамнафас тарзда қуйидаги вазифаларни амалга ошириши лозим:

1. Миллий ғоя тарғиботи бўйича ҳар бир жойнинг ва соҳаларнинг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда комплекс замонавий дастур яратиш;
2. Миллий ғоя тарғиботи технологияларининг мазмун-моҳиятини очиқ бериш орқали уни янада такомиллаштириш;
3. Миллий ғоя тарғиботида янги педагогик технологиялардан янада унумли фойдаланиш;
4. Таълим тизимида миллий ғоя тарғиботи фаолиятини такомиллаштириш, уни ривожлантириш йўллари-ни белгилаб бериш;
5. Миллий ғоя тарғиботида интерфаол усуллардан фойдаланиш орқали уни оммалаштириш ва фуқаролар онгига босқичма-босқич сингдириб бориш;
6. Аҳоли кенг қатлами орасида миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишларни мунтазам олиб боришдан иборат.

Илмий адабиётларда “бошқарув технологияси”, “педагогик технология”, “ахборот технологияси” кенг тавсифланган. Улар ўзлари тегишли бўлган соҳалардаги мақсадларга эришишнинг асосий тамойилларини ўз ичига олади ва фаолият кўрсатади. Миллий ғоя тарғиботи технологияларини, аввало, таълим-тарбия тизимида кенг қўллаш орқали оммалаштириш муҳим аҳамият касб этмоқда. Чунки “Миллий ғояда мужассам бўлган буюк

мақсадларни рўёбга чиқариш, авваламбор, жамиятимиз ва шу жамият аъзоси бўлмиш ҳар қайси инсоннинг маънавий олами ва дунёқарашидаги ижобий ўзгаришлар билан бевосита боғлиқ эканини унутмаслигимиз зарур⁷.

Миллий ғоя тарғиботи узоқ давом этадиган узлуксиз жараён бўлиб, унинг самарадорлигини ошириш, аввало, тарғибот технологияларига ҳам боғлиқ. Айнан шу турдаги технологиялардан фойдаланиш миллий ғояни аҳоли онига сингдириш, тушунтириш ва моҳиятини очиб бериш етакчи аҳамият касб этади.

Бугунги кунда тарғибот технологиялари янгиликларини тарғиб этиш, таълим жараёнларида мустақилликни таъминлаб бериши билан ҳам ажралиб туради.

Таълим-тарбия соҳаларида миллий ғоя негизларига, тамойилларига таяниш муҳим. Бунда миллий ғоя тарғиботида анъанавий йўл билан бирга замонавий ёндашув ўртасида узвий алоқадорлик мавжуд. Замонавий усуллардан фойдаланиш деганда кўпроқ янги техник воситалардан фойдаланишни, материални янгича услубда тақдимот шаклида етказиб бериш, жонли мулоқот, савол-жавоблар, баҳс-мунозара, интерфаол усулларни кўпроқ қўллаш тушунилади. Бу бир томонлама эмас, кўп томонлама фаолликни оширади. Эшитувчини фикрлашга, фикрини уйғотишга, унинг жамиятдаги ўрнини ҳис этишга, онг ва тафаккурининг тўғри ва мақсадли ўзгариб боришига ундайди. Инсон – мураккаб мавжудот. У ахборотларни, жараёнларни турли хил тарзда қабул қилади. Бунда онгли, таҳлилий қабул қилиш ва фарқлаш муҳим аҳамиятга эга.

Шахс, жамият ва давлат орасидаги муносабатларнинг технологик ўзгариши натижасида муносабатлар технологияси шахснинг мустақил фикрлаш, мустақил қарор қабул қилиш, масъулиятни ўз зиммасига олиш каби жараёнларнинг барқарор бориши учун:

1) инсон ҳаётида турли вазиятларга тушиб қолганида унинг ҳаёт мобайнида тўплаган тажрибаси, инсоний фазилатлари етакчи роль ўйнайди;

⁷ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т: "Маънавият", 2008. –76-б.

2) ёшларда муаммолар, воқеа-ҳодисаларни реал макон ва вақт чегараларида аниқ тасаввур қилиш ва ечимларини белгилай олишини ривожлантириш муҳим;

3) бир вақтнинг ўзида бир қанча муаммолар моҳиятини англаш орқали тажрибани янги муаммолар ечими-га йўналтириш зарур;

4) ўзини-ўзи бошқариш, ўз фаолиятини аниқ ва тўғри ташкил қилиш қобилияти, ҳар қандай ишга шахсан кириша билиш ва унинг бажарилишини назорат қилиш каби шахсий хусусиятларни шакллантириш миллий ғоя мақсадлари билан ҳамоханг муҳим аҳамиятга эгадир.

Миллий ғоя – бамисоли миллатни бирлаштирувчи бир байроқ. Жамиятнинг ҳар бир аъзоси учун турли хил “ғоялар” кураши авж олаётган замонда унинг аҳамияти янада ортади.

Миллий ғоя тарғиботининг асосий мақсади ҳам инсонларни бошқа ёт ғоя ва мафкуралар таъсирига тушиб қолмаслигига, улар билан ўзига хос равишда курашиш қувватига эга бўлган иммунитетини шакллантиришга қаратилган. “Ёт ғоя”, “зарарли ғоя” тушунчаларининг маъно-мазмунини фарқлаш лозим. Миллий ғоя ҳар қандай ғояни эмас, фақат “ёт ғоя” ёки “зарарли ғоя”ни эътироф этмайди. Чунки “ёт” ёки “зарарли ғоя”нинг мақсадлари эзгу эмас, инсон мақсадларига зид, миллий ғоянинг миллий-маданий ва умуминсоний тамойилларига тўғри келмайди. Шунинг учун ҳам у “ёт” ёки “зарарли ғоя” сифатида баҳоланади, муносабат билдирилади. Айнан миллий ғояни ҳаётнинг мазмуни ва мақсади билан боғлаган шахсгина бугунги истиқлолнинг қадрига етади ва уни ҳимоя қилишни масъулияти деб ҳис қилади. “Бошқача қилиб айтганда, ҳозирги вақтда дунёда икки қарама-қарши қутб барҳам топган бўлса-да, турли хил мақсад-манфаатларни ифода этувчи мафкуравий тортишувлар тўхтагани йўқ. Очик айтиш керакки, бу тортишувлардан кўзланган мақсад – инсон, авваламбор, ёшлар қалбини эгаллаш, муайян мамлакат ёки халқнинг онига, унинг

сезги-туйғуларига таъсир ўтказиш, уни ўз дунёқарашига бўйсундириш, маънавий жиҳатдан заиф ва тобе қилиш. Фикр қарамлиги, тафаккур қуллиги эса ҳар қандай иқтисодий ёки сиёсий қарамликдан ҳам кўра даҳшатлидир”⁸.

Хулоса ўрнида шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, бугунги кунда миллий ғоя тарғиботи технологияларининг объекти, предмети, мақсади ва вазифаларини билишнинг жамият ҳаётидаги ўрни ва аҳамияти катта. Айнан миллий ғоя тарғиботи йўллари ва усуллари, уни амалга ошириш технологияларидан унумли фойдаланишдан мақсад ҳам уни жамият аъзоларининг онгига сингдириш йўлларини тўғри кўрсатиб беришдан иборатдир. Бу жараён бевосита жамиятимизнинг “ғоявий таъсирлар”, шунингдек, “мафкуравий таҳдидлар” таъсиридан ҳимоя қилишда барчанинг масъуллиги даражаси билан боғлиқ ҳодиса ҳисобланади.

Таянч тушунчалар: миллий ғоя, тарғибот, технология, интерфаол усуллар, миллий ғоя тарғиботи, миллий ғоя тарғиботи технологиялари, тарғибот технологияси, Миллий ғоя тарғиботининг замонавий услублари.

Мавзунини мустаҳкамлаш бўйича топшириқлар

1. *Миллий ғоя тарғибот технологиясининг объекти ва предмети, унинг умумий ва фарқли жиҳатлари бўйича “ақлий ҳужум” усулида умумий ва ўзига хос жиҳатларини қиёсий таққосланг.*

2. *Фаннинг асосий тушунча ва тамойилларини “Классер” усулидан фойдаланиб ёзинг ва тавсифланг.*

3. *Миллий ғоя тарғиботи технологияларини анъанавийлик ва замонавийлик муносабатида “Swot-таҳлил” қилинг.*

⁸ Каримов И.А. Жамиятимиз мафкураси халқни халқ, миллатни миллат қилишга хизмат этсин. – Т.: “Ўзбекистон”, 1998. –5-б.

2-МАВЗУ: МИЛЛИЙ ҒОЯ ТАРҒИБОТИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ СОҲАЛАРИ ВА ЙЎНАЛИШЛАРИ

Режа:

1. Миллий ғоя тарғиботининг жамият ҳаёти соҳалари билан боғлиқлиги.
2. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари йўналишлари.
3. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари принциплари.

Миллий ғоя тарғиботининг жамият ҳаёти соҳалари билан боғлиқлиги. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари жамиятнинг ижтимоий ҳаёт соҳалари билан узвий боғлиқ. Мамлакатимизда ижтимоий ҳаёт сиёсий институтлар, мафкуралар ва фикрларнинг хилма-хиллиги асосида ривожланади. Ҳеч қайси мафкура давлат мафкураси сифатида ўрнатилиши мумкин эмаслигини ва унинг кўринишларини ҳисобга олиш муҳим аҳамиятга эга⁹. Бу миллий ғоя тарғиботида муҳим принцип сифатида ҳисобга олиниши зарур. "Жамият ҳаёти соҳаси" деганда унинг иқтисодий, ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий жиҳатлари тушунилади. Ҳаётнинг бу соҳалари кучли ғоявий ва мафкуравий таъсир кучига эга. У ижтимоий ҳаёт соҳаларидаги ижобий ютуқлар орқали аниқ намоён бўлади:

- ижтимоий ҳаёт соҳалари ғоявий таъсир кўрсатиш кучига эга;
- ижтимоий ҳаёт соҳалари билан онг-тафаккур ўзгариши узвий боғлиқ;
- онг ижтимоий ҳаётга, ижтимоий ҳаёт эса онгга таъсир кўрсатади, у ижобий ва салбий бўлиши мумкин;
- ижтимоий ҳаёт инсонларнинг мақсади, орзу-умид-

⁹ Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Т.: "Ўзбекистон", 2014 12-модда.

лари, миллий-маънавий қадриятлари, урф-одат ва анъаналарига таъсир кўрсатади;

- дунёқараш ўзгаради;
- янгича кайфият, ҳаётдан розилик руҳияти ортади;
- меҳнатга муносабат ўзгаради;
- ватанга меҳр-муҳаббат ортади;
- инсон қадр-қиммати улуғланади;
- инсон эркинлиги, ҳуқуқ-манфаатлари устуворлиги

таъминланади.

Инсонларнинг онги ва тафаккури ўзгаришига, янгиланишига ўзининг таъсирини кўрсатади. Шунинг билан бирга инсон онги ва тафаккуридаги ўзгаришлар ҳам ижтимоий ҳаётнинг ўзгаришида муҳим омилдир. Бу, айниқса, мамлакатимизда демократик ислохотлар изчил амалга оширилаётган даврда яққол намоён бўлмоқда. Мустақиллик туфайли:

1) Ўзбекистон жамиятининг иқтисодий ҳаётини негизлари тубдан ўзгарди. Бозор иқтисодиёти ва мулкчиликнинг хилма-хиллигига ўтилди;

2) жамиятнинг сиёсий тизими ўзгарди. Бу сиёсий институтлар хилма-хиллигига асосланиш, давлатнинг бош ислохотчилик ролини эътироф этиш, кўппартиявийлик тизимида яққол намоён бўлмоқда.

3) жамият ижтимоий-маънавий ҳаётида мафкуралар хилма-хиллиги тан олинди ва жамият ҳаётининг ривожланишида ўзининг ижобий таъсирини кўрсатмоқда.

Миллий ғоя тарғиботида қуйидаги хусусиятларни ҳисобга олиш муҳим аҳамиятга эга. Улар:

1) миллий ғоя мавҳум тушунча эмас. Унда жамият ҳаётининг моддий ва маънавий жиҳатлари акс этади;

2) миллий ғоя иқтисодий ўнгланиш, иқтисодий тикланиш, иқтисодий ривожланишга хизмат қиладди. Миллий ғоянинг мақсадлари иқтисодий ҳаётнинг ютуқлари орқали ифодаланади;

3) ижтимоий-сиёсий ҳаёт соҳалари ҳам миллий ғоя мақсадлари билан узвий боғлиқ;

4) миллий ғоя маънавий-маърифий ҳаёт соҳаси билан ҳам бевосита алоқадор. Уни жамият ҳаётининг бошқа соҳаларидан ажралган ҳолда тасаввур этиб бўлмайди.

Тарғибот ана шу қонуниятларни ҳисобга олишни тақозо этади. И.А. Каримов: "...моддий ва маънавий оламни бамисоли парвоз қилаётган қушнинг икки қаноти"га қиёслайди ва ушбу фикрни давом этиб: "Қачонки, ана шу икки муҳим омил ўзаро уйғунлашса, том маънодаги қуш қанотига айланса, шундагина инсон, жамият ва давлат ҳаётида ўсиш-ўзгариш, юксалиш жараёнлари содир бўлади",¹⁰ – деб алоҳида қайд этади. Бу миллий ғоя тарғиботини жамият ҳаёти соҳалари билан боғлиқлигини тушунтириш муҳим назарий-концептуал аҳамиятга эга.

Миллий ғоя ҳар бир инсон ва халқнинг, миллатнинг энг эзгу орзу-ниятлари, интилишлари сифатида уларнинг эркин ва фаровон ҳаётда яшаш мақсадларини ўзида мужассам этади. "Табиийки, миллий ғоямиз шу юртда яшаётган барча одамларнинг олижаноб ниятларини, ҳаётини манфаатларини мужассам этадиган юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ фаровонлиги деган юксак тушунчаларни ўз ичига олади"¹¹. Бунга эришиш инсонларнинг руҳий дунёсига, мақсад ва интилишларига, иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ҳаётнинг мазмун-моҳиятига боғлиқ ҳолда амалга ошади. Масалан, режали иқтисодга таяниб, фаровон ҳаётни қуриб бўлмайди. Яна "маъмурий-буйруқбозлик" тамойиллари асосида демократик жамиятни қуриб бўлмайди. Боқимандалик руҳияти сақланиб қолган жамиятда табдиркорлик ривожланмайди. Демак, юрт тинчлиги ва Ватан равнақи мустаҳкам бўлмайди ва ҳоказо.

Мамлакатимизнинг Биринчи Президенти Ислом Каримовнинг асарларида, хусусан, "Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура", "Демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жами-

¹⁰ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: "Маънавият", 2008. – 67-б.

¹¹ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: "Маънавият", 2008. – 72-б.

ятини шакллантириш – мамлакатимиз тараққиётининг асосий гаровидир”, “Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда”, “Юксак маънавият – енгилмас куч”, “Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида”, “Она юртимиз бахту иқболи ва буюк келажаги йўлида хизмат қилиш – энг олий саодатдир” асарларида бу масалалар чуқур илмий асосда, атрофлича ёритилган.

Бизнинг бош стратегик мақсадимиз – бозор иқтисодиётига асосланган эркин демократик жамият барпо этишдир. Юртимизда яшайдиган барча инсонлар учун, миллати, тили ва динидан қатъи назар муносиб ҳаёт шароитини яратиб бериш, ривожланган демократик мамлакатлардаги каби кафолатланган турмуш даражаси ва эркинликларни таъминлаш давлатимиз сиёсатининг мазмун-моҳиятини ифодалайди. Бу – халқимизнинг асрий анъаналарига, муқаддас динимизнинг инсонпарварлик моҳиятига, миллий қадриятларимизга содиқ қолган ҳолда ривожланган давлатларнинг тажрибаларидан кўр-кўрона нусха кўчирмасдан, ўзимизга хос ва ўзимизга мос ривожланиш йўлини изчил давом эттириш демакдир.

Миллий ғоянинг озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт қуриш билан боғлиқ бош ғояси ҳар бир кишининг озодликка, Ватаннинг обод ва фаровон бўлишига ҳиссасини қўшишга, эркин ва фаровон ҳаёт қуришга бўлган дахлдорлик ҳиссини шакллантиради. Миллий ғоянинг асосий ғоя ва тамойиллари “Халқ фаровонлиги”, “Ватан равнақи”, “Тинчлик”ни асраб-авайлаш, “ижтимоий ҳамкорлик”, “динлараро бағрикенглик” ва “миллатлараро тотувлик”, “комил инсон” ғоялари¹² фуқаролар ҳаётига, уларнинг ҳаётий мақсад ва манфаатларига, фуқаролар ўртасидаги ўзаро муносабатларда масъулият ҳиссини, ҳуқуқ ва эркинликларини янада мустаҳкамлашга, тараққиётга хизмат қилади. Бугун мамлакатимиз ижтимоий, сиёсий, иқтисодий, маънавий ҳаёти соҳаларида

¹² Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. – Т: Ўзбекистон, 2000.

эришилган ютуқларни фуқароларнинг миллий ғояга дахлдорлик ҳисси натижаси сифатида кўриш мумкин.

Ўзбекистон давлат мустақиллигининг 25 йиллигига тайёргарлик кўриш ва ўтказиш муносабати билан "Гўзал ва бетакроримсан муқаддас Ватаним, жоним сенга фидо, Ўзбекистоним!" деган ғояни ўзида мужассам этган ташкилий-амалий, маънавий-маърифий тадбирлар ҳамда тарғибот-ташвиқот ишлари дастури ишлаб чиқилди¹³.

Маълумки, ўтган 25 йил давомида миллий ғоя мақсадларига мос мамлакатимиз суверенитетининг иқтисодий асосларини мустаҳкамлашга қаратилган энг муҳим стратегик дастурлар, жумладан, Ўзбекистоннинг галла мустақиллиги, ёқилғи-энергетика, транспорт-коммуникация соҳасидаги мустақиллигини таъминлаш, иқтисодиётимизда таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, замонавий корхоналар барпо этиш ва уларни илғор техника ва технологиялар билан жиҳозлаш борасидаги улкан ишлар амалга оширилди.

Бу юртимизни илгариги қолоқ, иқтисодиёти бирёқлама ривожланган, пахта яккаҳокимлиги ҳалокатли даражада авж олган аграр ўлкадан бугунги кунда изчил тараққий этиб бораётган замонавий индустриал мамлакатга айлантирди. Натижада иқтисодиётда саноатнинг улуши 34 фоизга етди, экспорт таркибида тайёр маҳсулотлар улуши 70 фоиздан зиёдни ташкил этмоқда. Иқтисодиётимизда етакчи ўринни эгаллаб келаётган нефть ва газ кимёси, нефть-газ машинасозлиги, автомобилсозлик, замонавий қурилиш материаллари саноати, темирйўл машинасозлиги, маиший электроника, фармацевтика, юқори технологияларга асосланган озиқ-овқат ва тўқимачилик саноати каби соҳа ва тармоқлар жадал ривожланмоқда.

¹³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг йигирма беш йиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва ўтказиш тўғрисида" қарори. "Халқ сўзи" газетаси, 2016 йил 3 июнь, 105-сон.

Мустақиллик йилларида иқтисодиётимиз қарийб 6 баробар, аҳоли жон бошига тўғри келадиган реал даромадлар 12 баробардан зиёд ошгани, олтин-валюта захираларимиз барқарор суръатлар билан кўпайиб бораётгани кенг кўламли иқтисодий ислохотларимизнинг амалий самарасини кўрсатади.

Олдимизга қўйган юксак марраларга эришиш йўлида мамлакатимизнинг халқаро майдонда рақобатдошлигини ошириш, иқтисодиётимизни янада модернизация ва диверсификация қилиш ҳисобидан тараққиётимизнинг локомотиви бўлган етакчи тармоқларни жадал ривожлантириш, иқтисодиётимизда давлат иштирокини босқичма-босқич камайтириб бориш, Конституциямизда кўзда тутилган хусусий мулкнинг устуворлигини таъминлаш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасининг самарасини янада кучайтириш каби ўта муҳим йўналишлар миллий ғояга дахлдорлик ҳиссини, ўзига хос фахрланиш туйғусини янада оширади. Жумладан, 2030 йилга қадар ялпи ички маҳсулот ҳажмини икки баробардан зиёд кўпайтириш, иқтисодиётимиз таркибида саноатнинг улушини 40 фоизга етказиш бўйича белгилаб олинган аниқ режа ва дастурларни амалга ошириш учун ҳали-бери давом этаётган жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг салбий таъсирларига қарамасдан, қатъият билан илгарилаб боришимизга асос бўлаётган мезон ва омилларнинг моҳиятини англашга ёрдам беради.

Мустақилликка қадар юртимизда умуман мавжуд бўлмаган, бугунги кунда эса жамиятимизнинг қудратли таянчига айланиб бораётган ўрта синф – мулкдорлар синфининг жадал ривожланиб, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши 56,5 фоизга етгани, айни шу тармоқда иш билан банд аҳолининг 77,9 фоизи меҳнат қилиб, мамлакатимиз раванакига муносиб ҳисса қўшаётгани фуқароларнинг мустақилликка бўлган ишонч ва эътиқодини, садоқатини мустаҳкамлади¹⁴.

¹⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг йигирма беш йиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва ўтказиш тўғрисида" қарори. "Халқ сўзи" газетаси, 2016 йил 3 июнь, 105-сон.

Жамиятимиз ҳаёти ўзгаришида муҳим ўрин тутган Кадрлар тайёрлаш миллий дастури, мактаб таълими-ни ривожлантириш ва бошқа умуммиллий дастурларимизни амалга ошириш натижасида мамлакатимизда ўн икки йиллик мажбурий ва бепул, умумий ва ўрта махсус таълим тизимига, икки босқичли олий таълим тизими-га асос солиниб, замонавий янги авлод кадрларини тарбиялаш учун мустаҳкам пойдевор яратди. Ўзбекистонимизнинг жаҳон майдонида рақобатдошлигини таъминлашнинг ишончли замини бўлиб хизмат қилмоқда.

Миллий ғоя тарғиботи технологиялари йўналишлари. Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёт стратегиясини, ўзбек халқининг буюк давлат барпо этиш борасидаги мақсад-муддаоларини, миллий истиқлол мафкурасининг моҳиятини кенг жамоатчиликка ҳар томонлама тушунтириш долзарб вазифалардан биридир.

Истиқлол мафкурасини одамлар қалби ва онгига сингдиришда жамият ҳаётининг барча соҳаларини қамраб олиш, таълим-тарбия, тарғибот ва ташвиқотнинг самарали усул ва воситаларидан оқилона фойдаланиш тақозо этилади.

Таълим ва тарбия. Миллий мафкурани ёшлар қалби ва онгига сингдириш таълим-тарбиянинг турли шакллари орқали амалга оширилади.

Бунда қуйидаги вазифалар назарда тутилади:

- таълим муассасаларида болалар ва талабаларнинг ёшига мос равишда миллий мафкурани сингдиришнинг ўзига хос педагогик-психологик дастурини яратиш; кадрлар тайёрлаш миллий дастури асосида ўқувчи-талабалар онгида миллий ғоя ва миллий истиқлол мафкурасини шакллантириш ишларини узлуксиз тарзда олиб бориш;
- ўқув дастурлари, дарслик ва қўлланмаларда миллий истиқлол мафкураси ғояларини теран акс эттириш;
- мактаб, лицей, коллеж, институт ва университетларда мафкурaviй тарбияни бугунги кун талаблари даражасига кўтариш;

– педагог кадрларнинг мафкура борасидаги билимларини чуқурлаштириш.

Фан ва илмий муассасалар миллий мафкурани шакллантиришда муҳим ўрин тутати. Бу борада қуйидаги масалаларга асосий эътибор қаратилади:

– аҳолининг ижтимоий хусусиятлари (маълумоти, ёши, жинси, касби ва бошқалар)ни ҳисобга олган ҳолда миллий истиқлол мафкурасини шакллантиришнинг самарали йўллари кенг қўламда илмий тадқиқ этиш;

– миллий истиқлол мафкурасининг миллий, умуминсоний, фалсафий, диний, ҳуқуқий, сиёсий, социологик, ижтимоий-иқтисодий, маънавий-психологик асосларини, урф-одатлар, анъаналар ва интеллектуал қадриятларнинг мафкурани шакллантириш ва бойитишдаги ўрни ва таъсирига бағишланган тадқиқот ишларини мунтазам олиб бориш;

– мафкуралар курашининг жаҳоншумул жараёнини ўрганиш, унинг мониторинги, бу курашнинг умумбашарий ва минтақавий муаммоларини аниқлаш;

– мафкуравий таҳдидлар ва уларга қарши курашнинг самарали йўллари ҳақида илмий асосланган тавсиялар ишлаб чиқиш.

Маданият муассасалари ва маданий-маърифий муассасалар мафкурани шакллантириш ва халқимиз онгига сингдиришда катта имкониятларга эга. Бунда кутубхона, театр, клублар, маданият уйлари ва саройлари, истироҳат боғлари, музейлар ва бошқа муассасалар фаолиятдан кенг фойдаланиш, кишилар дунёқарашини юксалтирадиган, одамларга руҳий-маънавий озиқ берадиган тадбирлар мажмуини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш лозим.

Бу даргоҳларда турли анжуманлар, давра суҳбатлари, баҳс-мунозаралар, учрашувлар уюштириш, миллий истиқлол мафкурасининг мазмун-моҳиятини ҳар бир ижтимоий қатламга тушунарли тарзда изоҳлаб берадиган қўлланма ва тавсиялар тайёрлаш, айниқса, муҳим.

Маданий-маърифий муассасалар ёшларни ҳақиқий санъат, чинакам бадий гўзаллик руҳида тарбиялаш масканлари бўлмоғи лозим.

Маданият ва санъат соҳалари фаолиятининг бутунлай тижорат асосида ташкил этилишига, ғоявий-бадий жиҳатдан саёз, миллий қадриятларимизга ёт асарларнинг етакчи ўринни эгаллаб олишига йўл қўймаслик муҳим аҳамиятга эга.

Адабиёт ва санъат. Бу соҳада ижод аҳлининг ғоявий-бадий салоҳиятини комил инсон тарбиясига йўналтириш устувор йўналиш бўлиши даркор.

Ижодкорларни мураккаб ва шонли тарихимизнинг ёрқин саҳифаларини, бугунги ҳаёт воқелигини, олижаноб орзу-умидларимизни акс эттирадиган адабиёт, кино, мусиқа ва тасвирий санъат асарлари яратишга ҳар томонлама рағбатлантирилмоқда. Ёшларга ибрат бўладиган баркамол инсонлар, замонавий қаҳрамонлар тимсоли яратилмоқда.

Миллий ғояни тараннум этишга, истиқлол мафкурасига зид ғояларнинг зарарли моҳиятини очиб беришга эътиборни кучайтириш зарур. Ҳаёт ва ижоддаги маҳдудлик ҳамда фикр қашшоқлигига қарши курашиш, баҳс-мунозара, танқид ва таҳлиллар орқали мафкуравий муҳитнинг соғлом бўлишига эришиш мақсадимиздир.

Дин. Энг нозик ва мураккаб бўлган бу соҳада, аввало, дин маънавият ва маданиятнинг устунларидан бири эканини, барча замонларда миллий ғоя ва мафкура диний қарашлар билан уйғун ривожланишини назарда тутиш лозим. Дин ўз моҳиятига кўра поклик, меҳр-оқибат каби эзгу туйғулар орқали миллий истиқлол мафкурасининг ғояларини юртдошларимиз қалби ва онгига сингдиради. Муқаддас динимизга соғлом ва мўътадил муносабатни шакллантириш бу борадаги энг муҳим мафкуравий вазифадир.

Жисмоний тарбия ва спорт соҳаси инсоннинг нафақат жисмоний, балки маънавий камолотга эришиши-

да ҳам улкан омилдир. Спорт иродани тоблайди, одамни аниқ мақсад сари интилиш, қийинчиликларни бардош ва чидам билан енгишга ўргатади. Инсон қалбида ғалабага ишонч, ғурур ва ифтихор туйғуларини тарбиялайди.

Ватан, халқ шуҳратини дунёга тараннум этишда, ёшларни **ҳарбий-ватанпарварлик** руҳида тарбиялашда спортнинг ўрни беқиёсдир.

Соғлом, билимли ва фидойи фарзандлари бўлган халқ, албатта, ўзининг буюк келажагини барпо этади. Шунинг учун жисмоний тарбия ва спортнинг оммавий-лигини таъминлаш, уни ривожлантириш баркамол шахсни тарбиялашнинг муҳим шартидир.

Асрлар мобайнида шаклланган, авлоддан авлодга бебаҳо мерос сифатида ўтиб келаётган **урф-одат, маросим ва байрамлар** ҳам миллий мафқуранинг асосий ғояларини сингдиришда муҳим омил бўлади. Хусусан, Мустақиллик, Наврўз, Ўқитувчилар ва мураббийлар, Хотира ва қадрлаш кунини каби янги байрам ва маросимларимиздан жамият ҳаётига замонавий мазмун бахш этиш йўлида оқилона фойдаланиш зарур.

Бугунги кунда урф-одат ва анъаналаримизнинг жамиятни бирлаштирувчи хусусиятларидан янада тўлиқроқ фойдаланиш лозим.

Миллий анъаналарни ўрганиш, тарғиб этиш билан бир қаторда тўй-маъракаларни, одат ва удумларни ихчамлаштириш, бу борада исрофгарчилик ва дабдабабозликка йўл қўймасликка алоҳида эътибор қаратиш даркор.

Оила. Оила – мафқуравий тарбиянинг энг муҳим ижтимоий омилларидан биридир. Чунки оила жамият негизи бўлиб, кўп асрлик мустаҳкам маънавий таянчларга эга. Миллий мафқурамизга хос бўлган илк тушунчалар, аввало, оила муҳитида сингади. Бу жараён боболар ўғити, ота ибрати, она меҳри орқали амалга ошади.

Оиладаги соғлом муҳит соғлом мафқуранини шакллантириш манбаидир. Жамиятда ҳар бир оиланинг мус-

таҳкамлиги, фаровонлиги, ўзаро ҳурмат ва аҳилликни таъминлаш миллий мафкурада кўзда тутилган мақсадларни амалга оширишда таянч бўлади.

Оила миллий ғоя тарғиботида жамиятнинг муҳим бўғини ҳисобланади. Ҳозирги даврда оиланинг тарғиботдаги ўрни ва роли янада ошиб бормоқда. Бу қуйидаги омиллар билан боғлиқ:

1) оилада ёшлар таълим-тарбиясига эътиборнинг кучайиши, талабнинг ошиши билан;

2) оиланинг дунё АКТ билан боғланганлиги (интернет, ОАВ), унинг имкониятлари;

3) яқка тартибда “мобиль” уяли алоқа воситаларининг мавжудлиги дунё ахборот макони билан алоқа қилиш имкониятини ошириб бормоқда. Бу эса, ўз навбатида, миллий ғоя тарғиботига эҳтиёжни оширади. Чунки дунёда тарқалаётган ахборот, мафкура соҳасида хилма-хиллик мавжуд. Оиладаги ёшлар бу имкониятлардан қандай мақсадда фойдаланиши унинг натижаси, самарасини белгилаб беради. Бу “оила муҳити”нинг ўзгараётганлигини англатади ҳамда ота-оналарни ёшларнинг ғоявий тарбияси ва мафкуравий иммунитетини мунтазам бойитиб боришини тақозо этади. Болаларда АКТ воситаларидан фойдаланишда ота-оналар ҳушёр ва очик бўлишлари лозим.

Маҳалла. Ўзини ўзи бошқаришнинг миллий модели бўлган маҳалла халқимизнинг азамий удумлари, урф-одатлари ва анъаналарига таянган ҳолда улкан тарбиявий вазифани бажаради. Кексаларнинг панд-насихати, катталарнинг шахсий ибрати, жамоанинг ҳамжиҳатлиги мисолида кишилар онгига эзгулик ғоялари сингдириб борилади.

Маҳалла, аввало, соғлом ижтимоий муҳит маскандир. Бу ерда кучли таъсирга эга бўлган жамоатчилик фикри маҳалла аҳлининг хулқ-атвори, ўзаро муносабатларини адолат ва маънавий мезонлар асосида тартибга солиб туради. Шу маънода маҳаллани демократия дарсхонаси, деб ҳам аташ мумкин.

Маҳаллада кенг жамоатчилик ўртасида мафкуравий ишларни самарали йўлга қўйиш учун катта имкониятлар мавжуд. Айниқса, миллий қадриятлар, меҳр-оқибат, эл-юрт шаъни учун кураш каби фазилатларни камол топтиришда маҳалланинг ўрни бекиёс.

Миллий ғоя тарғиботида оила-маҳалла ҳамкорлиги-га талаб ошмоқда. Бугун кўпчилик "интернет клублари", "марказлари" муайян маҳалла ҳудудига тўғри келади. Ёшларнинг ундан қандай фойдаланаётганлиги мониторинг қилиб борилиши муҳим аҳамиятга эга. Бугунги кунда маҳаллаларда турли хил комиссиялар доимий фаолият олиб бормоқда. Улар асосан маънавий ва маърифий ишлар билан шуғулланади. Улар "Ёшлар ва ёш оилалар" билан боғлиқ муаммоларни ҳал этишга ўзларининг амалий жиҳатдан ёрдамларини кўрсатади. Маҳаллада участка нозирлари ҳуқуқ-тартибот ишларини олиб боради.

Ёшларнинг ғоявий-маънавий тарбиясида миллий ғоянинг негизларига таяниш миллий маънавий мерос ва қадриятлар билан узвий ҳамкорликда бўлиши муҳим. Умуминсоний демократик қадриятларга содиқлик миллий ғоя тарғиботи орқали унга ишонч ва эътиқодини мустаҳкамлашда маҳалланинг ёшлар тарбиясига масъулиятни янада оширишни тақозо этади.

Меҳнат жамоалари инсон умрининг асосий қисми ўтадиган, унинг тафаккури, ҳаётга муносабати шаклланадиган ижтимоий-маънавий муҳитдир. Улар кишида жамоа руҳи, меҳнатсеварлик, омилкорлик, адолат тушунчаси, меҳр-оқибат туйғуларини тарбиялайдиган ўзига хос маскан бўлиб ҳисобланади.

Меҳнат жамоалари турли миллат ва динга мансуб одамларни дўстлик ва ҳамжиҳатлик, ўзаро манфаатдорлик асосида ҳамкорлик қилиш, миллий ва умуминсоний қадриятларни уйғунлаштиришга ўргатади. Бу эса ўз навбатида соғлом маънавий муҳитни вужудга келтиришда муҳим омил вазифасини бажаради.

Сиёсий партиялар ўз фаолияти билан фикрлар ранг-баранглиги ва қарашлар хилма-хиллигига асослан-

ган демократик жамият барпо этиш ғоясининг амалга ошишига хизмат қилади.

Ўзбекистондаги ҳар бир партия ўз дастурий қараш ва мақсадларини рўёбга чиқариш учун барча ҳуқуқий асос ва қонуний кафолатларга эга.

Ҳар бир партиянинг ўз дастурий ғояларини ҳаётга татбиқ этиш жараёнида миллий истиқлол мафкурасининг асосий тамойилларига амал қилиши сиёсий ҳаётнинг бош мезонидир. Чунки халқ манфаатлари, истиқлол ғоялари қайси сиёсий ва мафкуравий кучга мансублигидан қатъи назар барча юртдошларимиз учун муқаддасдир.

Мамлакатимиз ижтимоий ҳаётида фаолият кўрсатаётган **нодавлат нотижорат ташкилотлар** миллий ғоя тарғиботида иштирок этади.

Республика Маънавият ва маърифат кенгашининг “Миллий ғоя илмий-амалий маркази” ва “Миллий ғоя тарғибот маркази” бу борадаги амалий ишларни мувофиқлаштириб бориши, шунингдек, Оила илмий-амалий маркази, Файласуфлар жамияти, Ижтимоий фикр жамоатчилиқ маркази каби ташкилотлар миллий ғоя мақсадларини тарғибот этишда муҳим ўринга эга.

Шунингдек, миллий ғоя ва миллий истиқлол мафкурасини жорий этишга моддий, ташкилий ва маърифий жиҳатдан кўмак берадиган “Соғлом авлод”, “Қамолот”, “Олтин мерос”, “Амир Темур”, “Истеъдод”, “Маҳалла” жамғармалари ва бошқа жамоат ташкилотлари ҳам катта имкониятларга эга.

Оммавий ахборот воситалари жамоатчилиқ фикрини шакллантириш, миллий истиқлол мафкурасини халқимиз, аввало, ёш авлод онгига синдиришда алоҳида ўрин тутди. Улар маънавий-маърифий ислохотлар жараёни, бу борадаги муаммоларни, жамият ҳаётининг турли қирраларини тезкорлик билан акс эттирадиган энг самарали воситадир. “Тўртинчи ҳокимият” ҳисобланган оммавий ахборот воситалари турли хил фикрлар, ранг-баранг қараш ва ёндашувларга кенг йўл очиб

бериши, ҳаётимизда юз бераётган янгилиниш ва ўзгаришларга одамларнинг онгли муносабатини уйғотиши, ҳолислик ва ҳаққоният тамойилларига таяниб фаолият юритиши лозим¹⁵.

Шунга эътиборни қаратиш лозимки, булар миллий ғоя тарғиботини амалга оширишда ўзига хос алоҳида субъектлардир. Шунинг учун улар ўз фаолиятида бевоқифа амалга ошириш лозим бўлган вазифаларни амалга ошириш билан бирга уни миллий ғоя мақсадлари билан муштарак эканлигини ҳамда ҳар бир йўналишда тарғибот технологияларидан бу хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда ташкил этишда муҳим аҳамиятга эга. Замонавий технологиялардан фойдаланиш шу соҳаларнинг ривожланишига ҳамда миллий ғоя тарғиботи технологиялари билан мос келишига қўмаклашади.

Миллий ғоя тарғиботи технологиялари принциплари. Тарғибот инсоннинг онги ва қалбига қаратилган. Тарғиботчиларни шунинг учун ҳам «инсон онги ва қалбининг созловчилари» деб атайдилар. Демак, тарғибот-ташвиқотдан мақсад – фақат билим орттириш эмас, балки кишини бирор ғояга, мақсадга, ҳаракатга ишонч ва эътиқодли бўлишга, хоҳиш-истакка ундашдан иборат. Масалага ана шу жиҳатдан қарайдиган бўлсак, миллий ғоя ҳақида маълумот бериш билан чекланмасдан, мафкуравий мақсадларни аниқ вазифалар шаклига келтиришимиз, миллий истиқлол мафкурасидаги асосий ғояларнинг амалий ҳаракатга айланишига эришишимиз зарур. Бу ғоялар Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги, комил инсон, ижтимоий ҳамкорлик, миллатлараро тотувлик, диний бағрикенглик ғоялари ва тамойилларида ўзининг ифодасини топган. Миллий ғоя чуқур эътиқодга айланган тақдирдагина у улкан маънавий куч ва қудратга эга бўлади. Бунинг учун эса халқда мафкурадан ўрин олган ғояларга кучли ишонч, эътиқод бўлиши ло-

¹⁵ Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. – Т.: "Ўзбекистон", 2000. – 62–69-б.

зим. Ўзбекистоннинг Биринчи президенти И.А. Каримов таъкидлагандек, «Миллий ғояда мужассам бўлган буюк мақсадларни рўёбга чиқариш авваламбор жамиятимиз ва шу жамият аъзоси бўлмиш ҳар қайси инсоннинг маънавий олами ва дунёқарашидаги ижобий ўзгаришлар билан боғлиқ эканини унутмаслигимиз зарур»¹⁶.

XXI асрда инсоният ўз тараққиётининг сифат жиҳатидан янги палласига қадам қўйди. Миллий ғояни сингдириш усуллари, технологиялари ўзгарди. Дунёда катта ўзгаришлар содир бўлаётган бугунги кунда ижтимоий маконни ўзлаштиришнинг янги усуллари, жумладан, янги технологиялар кенг русум бўлди. Технологиялар асри деб аталаётган XXI асрда ишлаб чиқаришда жорий этилган янги технологиялар меҳнат самарадорлигини мисли кўрилмаган даражада ўстирди. Янги технологиялар саноат ва қишлоқ хўжалигида қўлланилмоқда, маънавий, мафкуравий жараёнларда ўз самарасини кўрсатмоқда. Миллий ғояни халқ қалби ва онгига сингдириш муайян технологиялар асосида олиб борилганида тадбирларнинг кетма-кетлиги, миқёси ва меъёри, давомийлигига эътибор бериш лозим. Чунки миллий мафкура тарғиботида меъёрнинг бузилиши тескари самара бериши мумкин. Тарғибот технологияси миллий ғоя ва миллий мафкура мазмун-моҳиятига мос бўлган тақдирдагина кутилган натижага эришиш мумкин.

Ўзбекистонда мафкуравий жараёнларни ташкил этишнинг устувор йўналишлари қуйидагилардан иборат:

- белгиланган тадбирларнинг юқори даражада уюшқоқлик билан эркин, демократик тарзда ўтказилишини таъминлаш;

- миллий ғоя тарғиботининг сифатини замонавий услублар асосида мунтазам ошириб бориш;

- давр талабларидан келиб чиққан ҳолда мафкуравий ишларни ташкил этишнинг янада янги, самарали йўллари излаш;

¹⁶ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: "Маънавият", 2008. – 76-б.

- анъанавий услубларнинг мутлақлаштирилишига, андозалаштиришга йўл қўймаслик, уни замонавийлаштириш;

- мафкуравий жараёнларни ташкил этишда ижтимоий муҳитни, мавжуд муаммоларни ҳисобга олиш;

- мафкуравий жараёнларни ташкил этишда учрайдиган расмийатчилик кўринишларига барҳам бериш;

- мафкуравий фаолият технологияларини қанчалик самарали олиб борилаётганини билиш мақсадида унинг мониторингини ташкил этиш.

Миллий ғоянинг тарғибот-ташвиқотини ташкил этишда қуйидаги технологиялар ва ташкилий тамойилларга амал қилиниши мақсадга мувофиқ:

- *кенг қамровлилик*, бунда жамиятнинг барча аъзоларига ғоялар хилма-хиллиги асосида мафкурани сингдириш, бу жараёнда аҳолининг барча қатламларини қамраб олиш назарда тутилади. Натижада, жамиятнинг барча бўғинлари мафкуравий таъсир доирасида қамраб олинади; умумий мақсадга йўналтирилганлик; фаол инсонни тарбиялаш ва инсон салоҳиятини юзага чиқариш мафкуранинг бош мақсади қилиб олинади;

- *узлуксизлик* миллий ғоя тарғиботининг маконда ва замонда доимийлигини, унинг яхлит тизим шаклига келтирилишини англатади. Узлуксизлик тамойили миллий ғояни халқ онгига сингдириш учун мамлакатда муайян мафкуравий майдон яратишни тақозо қилади. Бу майдондаги ҳар бир ҳолат ва ҳаракат, жумладан, таълим тизимидаги ўқув режалари, дастурлар, дарсликлар, ўқув қўлланмалари, синф ва аудиториялар, кўргазмали қуроллар миллий ғояга уйғун бўлиши лозим.

- *кетма-кетлик*. Ҳар бир босқич учун исталган қадриятларни сингдириш мақсадида мафкуравий ташвиқот режалаштирилади;

- *босқичма-босқичлик* миллий мафкурани тарғиб қилишнинг руҳий жиҳатлари билан боғлиқ бўлиб, ҳам

тарғиб қилувчи, ҳам қабул қилувчининг муайян тай-ёргарлик босқичларидан ўтишини тақозо қилади. Айтайлик, бошланғич синф ўқувчисига миллий мафкуранинг фалсафий ва этник илдизлари тўғрисида гапириш ноўрин бўлишдан ташқари мутлақо самарасиз ҳамдир. Шунинг учун боғчада, бошланғич таълим, умумий ўрта таълим, лицей ва коллежлар, олий ўқув юртлари ва меҳнат жамоаларида мафкуравий иш, маънавий тарбия ўқувчиларнинг ёши, билими, маълумоти каби жиҳатлари ҳисобга олиб борилиши керак;

– *меъёрийлик* аксилтарғиботни келтириб чиқарадиган, ҳаётдан узилиб қолишга олиб келадиган баланд-парвозлик, расмиятчилик ва такрорланишларга йўл қўймайди;

– *шахсий ибрат* – мафкурамизни тарғиб қилишда муваффақиятни таъминлайдиган муҳим омиллардан бири. Мактаб муаллими дарсда ўқувчиларга миллат манфаатлари, орзу-умидлари, интилишлари тўғрисида баланд-парвоз гапларни гапирса-ю, ўзи ҳаётда шу манфаатларга зид ишларни қилса, бу тарғибот самарасиз кечади.

– *илғор тарғибот-ташвиқот технологияларидан фойдаланиш*. Бунда мафкуравий тарғиботга инсонларни моҳирона бошқариш усули сифатида қаралади. Миллий ғоянинг тарғиботи қотиб қолган нарса эмас, фаол жараёндир. Шунинг учун уни қадимдан қолган ваъз айтиш ва маъруза ўқиш каби тарғибот шакллари ёрдами билангина кенг халқ оммаси онгига сингдириб бўлмайди. Мақсадга эришиш учун тарғиботнинг фаол шакллари, замонавий технологиялардан ҳам фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Ёшлар орасида тарғибот олиб борилганда мунозара, баҳс, давра суҳбати каби шакллардан оқилона фойдаланилса, мақсадга тезроқ ва тўлароқ эришиш мумкин. Ёшларнинг жисмоний ва руҳий хусусиятлари ваъз ва маърузаларни эмас, кўпроқ интерфаол усуллар ва санаб ўтилган тарғибот шаклларида фойдаланишни тақозо қилади.

Мазкур тарғибот тамойиллари миллий ғояни инсон онги ва қалбига сингдиришнинг барча босқичлари учун умумий ва бир хилдир. Турли босқичларда, турли шакл ва воситалардан фойдаланганда одамларнинг ёши, касби, маълумоти каби омилларни миллий ғояни инсон онги ва қалбига сингдиришда эътиборга олиш зарур.

XXI асрни ахборот асри, ахборот технологиялари асри деб аташ тобора русум бўлмоқда. Чунки асримизда кенг қамровда ва жадал суръатларда тарқалаётган ахборотлар инсоннинг истакларини, дидини ўзгартириши, фикрига таъсир қилиши мумкин. Тан олиш керак, томоша қилинаётган сериаллардан тортиб болакайларга айтиб бериладиган эртақкача, ўқиётган китобларимиз ҳам қандайдир мафкуравий таъсир самарасига эга. Уларда муайян ғоялар тарғиб қилинади. Бу ҳолат «Энг асосий нарсани кўз билан илғаб бўлмайди» деган фикрни яна бир карра тасдиқлайди. Бундай кўзга кўринмас қудратли тарғибот кучлари кишини ҳамма ерда ва ҳар кун қўшаб туради. Бу кучларнинг мақсади – инсонни нимагадир ишонтириш, нимагадир ундаш, нимагадир оғдиришдир. Тадбиркор маҳсулотини реклама қилиб, уни сотиб олишга ундайди.

Бугунги кунда ривожланган давлатлар қудратли тарғибот тизимига эга бўлишга интилаётганини алоҳида таъкидлаш лозим. Масалан, ўз фаолиятининг тарғиботига АҚШ ҳукумати йилига 2,5 миллиард доллар сарфлаши бежиз бўлмаса керак. Франция ҳам ўз сиёсатини аҳолига тушунтириш ишларига йилига 100 миллион франкни бекорга сарфламаётгандир? Бу маълумотлар тарғиботнинг маънавий-маърифий ишларда муҳим аҳамият касб этишини кўрсатади.

Пухта ишлаб чиқилган стратегик йўналиш давлатнинг истиқболини белгилайди. Ўзбекистоннинг стратегик мақсадлари Ислом Каримовнинг қатор асарларида, жумладан, «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолат-

лари» ҳамда «Ўзбекистон XXI асрга интиломқа», «Юксак маънавият – енгилмас куч» ва бошқа асарларида белгилаб берилган. Шу мақсадлар сари инсонларни сафарбар қилиш уларни ғоялар шаклида сингдириш заруратини келтириб чиқаради.

Ўзбекистонда амалга оширилаётган туб ўзгаришларнинг тақдири, сўзсиз, ҳар бир фуқаро, ҳар бир инсоннинг фаоллигига боғлиқдир. Бу эса ислохотларнинг моҳиятини тушунтиришни талаб қилади. Шунинг учун ривожланган мамлакатларда мафкуранинг тарғиботи «хукумат сиёсатининг ташвиқоти» кўринишида амалга оширилади.

Ўзбекистон ҳаётидаги ўзгаришлар инсонлар онгида ҳам катта ўзгаришлар қилишни талаб этади. Ўтиш даврида давлат янги замон кишисини тарбиялаш ҳақида қайғуриши табиий. Демак, Ўзбекистонда ҳам комил инсон ғоясида эътироф этилган эркин шахсга мос сифатларини фуқароларда қарор топтириш вазифасини амалга ошириш муҳимдир. Шунинг учун ҳам мафкуравий тарғибот технологияларидан фойдаланишда:

- 1) тарғиботнинг холислиги;
- 2) соғлом, эзгу мақсадларни кўзлаш;
- 3) бир томонлама мафкуравий мақсадлардан холи бўлиш;
- 4) халқларнинг миллий-маданий қадриятларига ҳурмат билан қараш;
- 5) демократик тамойиллар, инсон эркинлиги, ҳуқуқ ва манфаатларини устувор деб билиш;
- 6) халқлар ўртасида ёвуз ғояларни, ихтилоф ва айирмачиликка ундайдиган хатти-ҳаракатларга чорламаслик;
- 7) ғоявий, мафкуравий плюрализмга асосланиш, ундан эзгулик мақсадида фойдаланиш;
- 8) фикр эркинлигини ҳурмат қилиш асосида фикрий муштараклик, ҳамжиҳатлик ғояларини тарғиб этиш муҳим аҳамиятга эга.

Тарғиботнинг кейинги босқичи ғояни тўғри ва атрофлича тушунтиришни, мафкура билан боғлиқ барча

саволларга жавоб топиб беришни талаб қилади. Лекин холислик, ишончли далиллар, эътироз уйғотмайдиган ҳаётий маълумотларнинг келтирилиши ғояларни ҳаётга татбиқ қилишда муҳим аҳамиятга эга.

Тарғибот жараёни шу ерда тугамайди. Зеро, мафкура янги ишларга илҳомлантиради, ҳаракатга ундайди. Демак, инсонлар миллий мафкурадан ўрин олган ғояларга мос ҳаракат қила бошлаганларидагина миллий ғоя халқнинг эътиқодига, қадриятига айланганлиги ҳақида ҳулоса қилиш мумкин.

Таянч тушунча: миллий ғоя тарғиботи, соҳалари, миллий ғоя йўналишлари, миллий ғоя тамойиллари, мафкуравий плюрализм, фикрлар хилма-хиллиги, кенг қамровлилик, меъёрийлик, узлуксизлик, босқич-ма-босқичлик, холислик, ишонч ва эътиқодлилик.

Мавзунини мустаҳкамлаш бўйича топшириқлар

1. Ўзбекистон жамияти ҳаётини "Кластер" усулидан фойдаланиб кўрсатинг.

2. Миллий ғоя тарғиботи воситалари ва йўналишларини қиёсий таҳлил этинг ва мустақиллик йилларида бу соҳада эришилган ютуқларни келтиринг.

3. Миллий ғоя тарғиботини амалга оширишда мафкура хилма-хиллигининг аҳамиятини "SWOT-таҳлил" қилинг.

3-МАВЗУ: МИЛЛИЙ ҒОЯ ТАРҒИБОТИ ВОСИТАЛАРИ

Режа:

1. Миллий ғоя тарғиботи воситалари тушунчаси, маъно-мазмун.
2. ОАВ – миллий ғоя тарғиботининг муҳим воситаси.
3. Миллий ғоя тарғиботи ахборот хуружининг олдини олишнинг муҳим шарти сифатида.

Миллий ғоя тарғиботи воситалари тушунчаси, маъно-мазмун. Миллий ғоя тарғиботи воситалари де-ганда, ижтимоий ҳаёт соҳаларида миллий ғоя тарғиботининг амалга оширилишига бевосита ёки билвосита масъул бўлган тегишли ижтимоий институтлар ва тузилмалар мажмуи назарда тутилади. Миллий ғоя тарғиботи воситалари мамлакатимизда яшайдиган инсонлар, жамият ва давлатнинг эзгу мақсадларини, ҳаётий манфаатларини мужассам этадиган тушунчаларни, ғояларни жамоатчиликка етказиш, унга нисбатан ишонч ва эътиқодни шакллантиришга, қадриятга айлантиришга хизмат қиладиган ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий институтлар мажмуидир. Улар хилма-хил бўлиб, миллий ғоянинг тарғиботида муҳим ўрин тутди. Миллий ғоянинг асосий тушунча ва тамойилларига таяниш маънавий-мафкуравий ишларнинг самарадорлигини таъминлашда устувор аҳамиятга эга.

Миллий ғоя тарғиботида ҳаётимизнинг барча соҳаларида амалга ошириладиган ислохотларнинг самарадорлигига эришиш омиллари: 1) халқ маънавиятининг тикланиши; 2) бой тарихий меросимизни чуқур ўрганиш; 3) анъана ва урф-одатларимизни сақлаш; 4) фан ва таълимнинг ривожланиши; 5) жамият тафаккурининг ўзгариши ва юксалиши билан боғлиқ.

Бугунги кунда мамлакатимизда янги ҳаёт, янги жамият пойдеворини барпо этишда эркин фуқаро маъ-

навиятини шакллантириш масаласи ғоят долзарб аҳамиятга эга. Миллий ғоя тарғиботи нуқтаи назаридан ёндашганда “эркин фуқаро маънавияти” муҳим. Чунки эркин фуқаро: 1) мустақилликни чуқур англайди; 2) мустақиллик тафакқурига эга; 3) миллий-маданий мерос ва қадриятларни ҳурмат қилади, асраб-авайлаш тўғрисида қайғура олади; 4) демократик қадриятлар ва тамойилларни юксак баҳолайди; 5) инсонга олий қадрият сифатида қарайди; 6) эркинлик, тафаккур эркинлиги ва маъсулиятини ҳис этади; 7) миллий ғоя негизларига, яъни миллий-маданий мерос ва қадриятларга, умуминсоний тамойилларга содиқ, юксак маънавиятга эга, ватанпарвар, фидойи инсондир.

Ҳаётимизнинг барча соҳаларида амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотларимизнинг самарадорлиги, аввало, халқ маънавиятининг тикланиши, бой тарихий меросимизнинг чуқур ўрганилиши, анъана ва урф-одатларимизнинг сақланиши, маданият ва санъат, фан ва таълим ривожини, жамият тафакқурининг ўзгариши ва юксалиши билан узвий боғлиқдир.

Шу боисдан ҳам ўз ҳақ-ҳуқуқини танийдиган, ўз кучи ва имкониятларига таянадиган, ён-атрофида содир бўлаётган воқеа-ҳодисаларга мустақил ёндаша оладиган, айти пайтда шахсий манфаатларини мамлакат ва халқ манфаатлари билан уйғун ҳолда кўрадиган, ҳар жиҳатдан баркамол инсонларни тарбиялаш вазифасини ҳал қилувчи масаладир.

Таъкидлаш жоизки, бу жараён юртимизда ўта мураккаб шароитда – мустабид шўро тузуми барбод бўлган ва янгича ижтимоий муносабатлар қарор топаётган кескин бир вазиятда юз берди¹⁷.

Миллий ғоя тарғиботи технологиялари жамиятимизнинг тараққиётини мустаҳкамлашга хизмат қиладиган, шу заминда яшаётган барча халқларнинг манфаат-

¹⁷ Қаримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: “Маънавият”, 2008. – 76-77-б.

ларини ўзида мужассам эта олиши билан муҳим. Инсоният жамияти пайдо бўлибдики, уларнинг мақсадлари мавжуд бўлган ва муштарак эзгу ғояга бирлашган. Ҳатто мана шу бирлашув уларнинг ҳимояланиш воситаси сифатида талқин қилинган. Миллий ғоя умуминсоний тамойиллар ва миллий анъаналаримиз, тарихимиз, қадриятларимиз уйғунлигига асосланади. Шунингдек, шу Ватаннинг барча фуқароларининг мақсад-интилишларини ўзида мужассамлаштирган бош ғоя: “Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт қуриш пировард мақсадимиздир. Эндиликда олдимизда турган энг муҳим вазифа – ана шу юксак тушунчалар билан бирга миллий ғоямизнинг узвий таркибий қисмларини ташкил қиладиган комил инсон, ижтимоий ҳамкорлик, миллатлараро тотувлик, динлараро бағрикенглик каби тамойилларнинг маъно-моҳиятини бугунги кунда мамлакатимизда олиб борилаётган маънавий-маърифий, таълим-тарбия ишларининг марказига қўйиш, уларни янги босқичга кўтариш, ёш авлодимизни ҳар томонлама мустақил фикрлайдиган дунёқараш эгалари қилиб тарбиялашдан иборат”,¹⁸ – дейди И.А.Каримов.

Миллий ғоя – “якка мафкурани мутлоқлаштириш”, бировларни ўз “измига” бўйсундириш, бир миллатнинг устунлигини тарғиб этиш хусусиятларидан йироқ эканлиги билан алоҳида аҳамият касб этади.

Ўзбекистон ҳам мустақиллигининг дастлабки кунлариданоқ, миллий манфаатларимизни умуммиллий миқёсда ҳимоя қилиш хусусиятига эга бўлган, мукаммал қарашларимиз ва тарихимизни ўзида намоён қиладиган миллий ғоясини эълон қилиб, аввало, дунёнинг ҳеч бир мамлакатидан кам бўлмаган демократик қадриятларга асосланган ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамияти қуриш вазифаларини амалга оширмоқда.

¹⁸ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: “Маънавият”, 2008. – 75-б.

Эндиги муҳим масала халқпарвар миллий ғояни тарғиб этиш, кенг жамоатчиликка тушунтириш, тарғибот-ташвиқот ишларини ташкил этиш билан боғлиқ бўлиб, бу миллий ғоянинг такомилида муҳим ва асосий босқич ҳисобланади. Жамият аъзоларини миллий ғоя негизлари асосида бирлаштириш ва унга бўлган эътиқодини шакллантириш Ўзбекистоннинг хавфсизлиги ва тараққиёти нуқтаи назаридан алоҳида стратегик аҳамият касб этади.

Миллий ғоя тарғиботи воситалари. Жамиятда бугун миллий ғоя тарғиботининг ташкил қилувчи муҳим воситалари мавжуд. Улар қуйидагилардан иборатдир:

- инсон;
- оила;
- жамият;
- маҳалла;
- оммавий ахборот воситалари;
- демократик институтлар, жамоат бирлашмалари ва б.

ОАВ – миллий ғоя тарғиботининг муҳим воситаси.

Оммавий ахборотни даврий тарқатишнинг доимий номга эга бўлган ҳамда босма тарзда (газеталар, журналлар, ахборотномалар, бюллетенлар ва бошқалар) ва (ёки) электрон тарзда (теле-, радио-, видео-, кинохроникал дастурлар, умумфойдаланишдаги телекоммуникация тармоқларидаги веб-сайтлар), олти ойда камида бир марта нашр этиладиган ёки эфирга бериладиган шакли ҳамда оммавий ахборотни даврий тарқатишнинг бошқа шакллари оммавий ахборот воситасидир¹⁹. Миллий ғоя аҳолининг кенг кўлами орасида тарғибот ва ташвиқот ишларнинг такомилида, шубҳасиз, оммавий ахборот воситалари (ОАВ) етакчи ўринни эгаллайди.

Оммавий ахборот воситаларининг бугунги кундаги роли ҳақида И.А. Каримов "Бугун ҳаётнинг ўзи олдимизга фуқаролик жамияти институтлари тизимида

¹⁹ Lex.uz. Ўзбекистон Республикасининг 2007 йил 15 январда қабул қилинган "Оммавий ахборот воситалари тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида"ги Қонуни.

оммавий ахборот воситаларининг ўрни ва ролини янада мустаҳкамлаш вазифасини қатъий қилиб қўймоқда. Оммавий ахборот воситаларини янада эркинлаштириш, нодавлат матбуот нашрлари, радио, телевидение фаолиятини жонлантириш, уларнинг Интернет глобал тармоғига кириш имкониятларини кенгайтириш, олиб борилаётган ислохотлар сиёсатининг очиқлиги ва ошқоралигини таъминлашга, кучли фуқаролик жамиятининг изчил шаклланишига мадад бериши даркор”²⁰.

Ҳуқуқий демократик жамият қуришда оммавий ахборот воситаларининг ўрни ва роли бениҳоя катта. Шўролар даврида Ўзбекистонда фаолият кўрсатган оммавий ахборот воситалари ўз миллий заминидан узилган эди. У ўзбек халқига, Ўзбекистонга хизмат қилмас эди. Оммавий ахборот шўролар замирида коммунистик мафқуранинг дастёри сифатида меҳнаткашлар оммаси онги ва дунёқарашида тобелик, қарамлик ва қуллик ғояларини тарғиб қилар эди. Ўзбекистон ўз миллий мустақиллигини қўлга киритгандан сўнг ижтимоий ҳаётнинг бошқа соҳаларида бўлгани сингари оммавий ахборот воситалари олдида туб сифат ўзгаришлар даври бошланди. У ўзининг миллий негизига эга бўлди. Мамлакат ижтимоий сиёсий ҳаётида рўй берган туб сифат ўзгаришлари оммавий ахборот воситалари олдида ҳам мутлақо янги талабларни қўйди. У ҳам бўлса, мамлакат фуқаролари ўртасида миллий ғояларни холисона тарғибот қилиш асосида уларни келажаги буюк Ўзбекистонни яратишдек, шунингдек, уни доимо ҳимоя қилишдек, давлат олдида фуқароларнинг масъулиятини оширишдек ишларга оммавий сафарбар этишдан иборат эди. Бу улуғвор ва олийжаноб вазифаларни амалга ошириш учун оммавий ахборот воситаларининг ҳуқуқий асослари яратилди. Шу боис, Ўзбекистонда ом-

²⁰ Каримов И.А. Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси: Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маъруза. 2010 йил 12 ноябрь. – Т.: 2010. – 5-6.

мавий ахборот воситаларининг мустақил республика мезонларига жавоб бера оладиган юридик мақомларини белгилаб берувчи ҳужжатлар мажмуаси қабул қилинди. Ўзбекистон Республикаси бош Қомусининг 67-моддасида: "Оммавий ахборот воситалари эркиндир ва тўла қонунга мувофиқ ишлайдилар. Улар ахборотнинг тўғрилиги учун белгиланган тартибда жавоб берадилар. Цензурага йўл қўйилмайди"²¹, деб белгилаб қўйилган. Бугун жамиятимизни оммавий ахборот воситаларисиз тасаввур қила олмаймиз. ОАВ матбуот, телевидение, радио, ахборот агентликлари, интернет сайтлари ва ҳоказолардан иборат. Жамиятдаги ижтимоий, сиёсий жараёнларда етакчи ўринни эгаллашини ҳисобга олган ҳолда бугун ОАВ "тўртинчи ҳокимият" даражасида эркинлиги эътироф этилди.

Миллий ғоя тарғиботида ахборот соҳасини ислоҳ қилиш, ахборот ва сўз эркинлигини таъминлаш муҳим аҳамиятга эга. Бу бугун устувор вазифалардан бири ҳисобланади. Кейинги йилларда нодавлат оммавий ахборот воситаларини қўллаб-қувватлаш, уларнинг моддий-техник базаси ва кадрлар салоҳиятини мустаҳкамлаш мақсадида бир қанча жамоат ташкилотлари ташкил қилинди. Ўз таркибида 100 дан ортиқ электрон оммавий ахборот воситасини бирлаштирган Нодавлат электрон оммавий ахборот воситалари миллий ассоциацияси, Ўзбекистон мустақил босма оммавий ахборот воситалари ва ахборот агентликларини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш жамоат фонди шулар жумласидандир.

Юридик ва жисмоний шахсларнинг, ахборот технологиялари ва тизимларини қўллаган ҳолда ахборот ресурсларидан фойдаланиш механизмларини белгилаб берган янги таҳрирдаги **«Ахборотлаштириш тўғрисида»ги Қонуннинг** қабул қилиниши оммавий ахборот воситаларини модернизация қилишни жадал ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этди.

²¹ Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: "Ўзбекистон", 2008. – 4-б.

Ўзбекистонда кейинги йилларда сунъий йўлдош алоқа тармоғи орқали телерадиодастурларни тарқатиш йўлга қўйилди. Бугунги кунда мамлакатимиз телекоммуникациялар тизими дунёнинг 180 та мамлакатига 28 та йўналиш бўйича тўғридан-тўғри чиқадиган халқаро каналларга эга. Юртимиздаги телерадиоканаллар томонидан тайёрланаётган кўрсатув ва эшиттиришлар Интернет глобал тармоғи орқали реал вақт режимида жаҳонга узатилмоқда.

Дунёдаги етакчи мамлакатлар тажрибасига таянган ҳолда кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш миллий тизимининг такомиллаштирилиши ахборот соҳасидаги фаолиятнинг сифати ва савиясини оширишга қаратилган чора-тадбирлар тизимида кўп жиҳатдан ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлди.

Бундай кенг миқёсдаги ишлар натижасида фақат кейинги 10 йилнинг ўзида босма оммавий ахборот воситаларининг сони 1,5 баробар, электрон оммавий ахборот воситаларининг сони эса 7 баробар кўпайиб, бугунги кунда уларнинг умумий сони қарийб 1200 тага етди. Мавжуд барча телеканалларнинг қарийб 53 фоизи, радиоканалларнинг эса 85 фоизи нодавлат оммавий ахборот воситалари ҳисобланади. Оммавий ахборот воситалари Ўзбекистонда яшайдиган миллат ва элатларнинг 7 та тилида фаолият олиб боради, шунингдек, босма материаллар ва телекўрсатувлар инглиз тилида ҳам тарқатилмоқда.

Яна бир муҳим янгилик эфир орқали узатиладиган материалларни тайёрлаш жараёнига замонавий рақамли ва мултимедиа технологиялари жорий қилинаётганида намоён бўлмоқда. Юртимизда Интернет тизимидан фойдаланувчилар сафи жадал суръатлар билан кенгайиб бормоқда. Бугунги кунда уларнинг сони 10 миллиондан ортгани ҳам буни тасдиқлаб турибди²².

²² Каримов И.А. Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси: Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маъруза. 2010 йил 12 ноябрь. – Т.: 2010. – 5-6.

Оммавий ахборот воситаларига мамлакатимизда амалга оширилаётган ички ва ташқи сиёсатни, юртимизда ва хорижда содир бўлаётган воқеаларни фикрлар хилма-хиллигини ҳисобга олган ҳолда янада фаолроқ ёритиш учун зарур шарт-шароитлар яратилмоқда. Нодавлат оммавий ахборот воситаларининг тобора кенгайиб бораётган тармоғи фаолиятининг, муаллифлик ҳуқуқи ва интеллектуал мулк ҳимоясининг, шунингдек, ахборот соҳасига бозор механизмларини жорий этишнинг норматив-ҳуқуқий базаси такомиллаштирилмоқда. Шу боисдан ҳам мамлакатимизда эркин фаолиятга асосланган ОАВ шакллантирилди ва унинг фаолиятини такомиллаштириш ва ривожлантириш мақсадида, аввало, ҳуқуқий кафолатларни яратишга киришилди. 1997 йилда “Журналистик фаолиятни ҳимоя қилиш тўғрисида”ги, “Ахборот олиш кафолатлари ва эркинлиги тўғрисида”ги, 1998 йилда “Реклама тўғрисида”ги, 2003 йилда “Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида”ги, 2004 йилда “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги, 2007 йилда “Оммавий ахборот воситалари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида”ги, 2015 йилда “Электрон ҳукумат тўғрисида”ги қабул қилинган қонунлар²³ юқоридаги фикримизнинг амалий тасдиғидир. 1999 йил Ўзбекистон жаҳон тиллари университетиди Халқаро журналистика факультетининг ташкил этилиши ўзбек журналистикаси тарихида муҳим воқеа ҳисобланади.

Матбуот миллий истиқлол учун жамиятни демократлаштириш ва келажаги буюк Ўзбекистоннинг тараққий этиши, миллий ғоя ва миллий манфаатлар ташвиқотининг ўткир қуроли эканлиги исбот талаб қилмайдиган ҳақиқатдир. Айниқса, бугунги кунда жамиятнинг ҳар бир оиласи ва аъзоси ОАВсиз ҳаётини тасаввур эта олмаслиги ва ҳеч бўлмаганда у билан боғлиқ равишда яшаётган бир даврда бу ҳақиқат янада ойдинлашади. Бугун оммавий ахборот воситаларини “тўртинчи ҳокимият”

²³ Lex.uz.

сифатида талқин этилишининг боиси демократик давлатларда ҳокимият бўлинишининг уч тамойили амал қилса-да, уларнинг фаолиятларини такомиллаштириш ва уларни халқ билан боғлашнинг асосий воситачиси бўлган оммавий ахборот воситаларидир.

Бу ўринда миллий ғоя тарғиботида оммавий ахборот воситаларининг ўрнини алоҳида таъкидлаб ўтиш лозим. Биринчидан, оммавий ахборот воситалари маълумотларни тезкорлик билан етказиш имкониятига эга. Иккинчидан, бугун инсонлар ҳаётининг барча жабҳаларига кириб боришга улгурди, ўзига хос тарзда маълумотлар манбасига айланиб қолди. Оммавий ахборот воситаларининг асосий "талабгорлари" ёшлар қатлами бўлиб, айти оммавий ахборот воситаларининг турли кўринишлари орқали миллий ғоя тарғиботини ёшига мос тарздаги кўрсатувлар, радиоэшиттиришлар тарзида етказиб берилса, айти мақсадга мувофиқ бўлади. Бугун глобаллашув даврининг яна бир йирик кашфиёти сифатида баҳоланаётган Интернет тизимининг яратилиши ОАВ яратилиши тарихида улкан тарихий бурилишни ясади ва дунё мамлакатлари ўртасидаги "чегаралар янада яқинлашди". Ушбу тизим бўйича дунёнинг исталган мамлакати билан унинг махсус сайтлари орқали алоқа қилиш, шунингдек, ахборотларни узатиш ва қабул қилиш имконияти пайдо бўлди. Зеро, фақатгина интернетнинг ўзи фан ва техника, сиёсат, иқтисод ривожига, умуминсоний ва миллий маданиятнинг ўзаро таъсирида, ягона ахборот тизими яратиш соҳасида инсоният учун янги имкониятларни очиб берди. Интернетнинг пайдо бўлиши XX асрнинг 60-йиллари охири ва 70-йиллари бошларига тўғри келади. Оқибатда интернет илмий, тижорат ва нотижорат ташкилотлари, мустақил матбаа ва оммавий ахборот воситалари фойдаланиладиган глобал тармоққа айланди. 1991 йилда Англия ва Норвегия уланган интернетга 1992 йилда АҚШ бирлашди. 1996 йилнинг ўзида 50 миллион абонентлар қаторига Ўзбекистон ҳам аъзо бўлиб

кирди. Интернет бой ахборот манбаи ва унга хоҳлаган пайтда, ҳар қандай вазиятда мурожаат қилса бўлади. Унда рекламалар, тижорат таклифлари ва эълонлари, ТВ ва радиодастурлари, йирик газета ва журналларнинг электрон нусхалари эълон қилинади. Аммо масаланинг яна бир муҳим, ўткир жиҳати борки, бугун бу жараён носоглом “ахборот хуружлари” билан ҳам боғлиқдир. Бугунги кунда жамиятга жиддий хавф туғдираётган ёт ғоялардан бири терроризмнинг асосий қуроли ҳам ядро қуроли эмас, балки интернет бўлиб қолаётганлиги фикримизнинг исботидир. Яна масаланинг асосий томонларидан бири интернетда ахборотларни тез тарқатиш хусусияти мавжуд эканлиги террористларнинг асосий манбасига айланиб қолди. Ахборотлар чегара билмас экан, оммавий ахборот воситалари айна пайтда инсоният учун катта имкониятлар манбаси бўлиш билан бир қаторда унинг том маънодаги “кушандаси” ҳамдир. Бугун биз дунёнинг кўплаб мамлакатларидаги террористик ва бузғунчилик ҳаракатларидан олдин тарқатилган интернет маълумотлари мисолида кўришимиз мумкин. Испанияда 2003 йилдаги, Англия метросидаги 2005 йилдаги, Россияда 2006 йилдаги террористик хатти-ҳаракатлар олдиндан турли пайтларда аниқлаб бўлмас порталлар орқали маълумот сифатида тарқатилган. Бундан ташқари, интернет “оммавий маданият”нинг кириб келиши учун асосий йўлак ҳамдир. Глобаллашув дунё халқлари ўртасидаги муносабатлар тизими экан, унинг тузилмаси турли муносабатлар асосига қурилади. Оммавий ахборот воситалари тарғиботларни турли йўсинда амалга ошириши мумкин бўлиб, уларда реклама ва эълонлар асосий роль ўйнайди. Реклама ва эълонларда маълум бир маҳсулотнинг тақдироти орқали асосий етакчи давлатга хос ва мос бўлган ғоя тарғиб этилади.

Бугун оммавий ахборот воситалари “оммавий маданият”нинг асосий кўринишларидан бири бўлган турли үл кинофильмлар ва сериаллар билан ўз миҳозларига

эга бўлмоқда. Бу ўринда ўзининг шахсий манфаатларини кўзлаётган кучлар нисбати ҳақида жиддий ўйлаб кўриш лозим. Чунки айнан оммавий ахборот воситаларининг турли кўринишлари орқали жамиятга “ёт ғоялар”нинг кириб келиши ҳам тезлашади. Шу мақсадда турли хил кинофильм ва сериаллар, ғарб кўрсатувларини тақдим этаётган телекомпаниялар фаолиятини янада такомиллаштириш ва оммавий назоратни кучайтириш, маънавий-мафкуравий иммунитетни ошириш миллий ғоя тарғиботи нуқтаи назаридан муҳим аҳамият касб этади.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, ҳар миллат анъанавий тараққиёт негизларига эга бўлиб, бу ўринда, албатта, замонавийликни ҳам инкор этмаслиги лозим. Анъанавийлик ва замонавийлик ўртасидаги кўприк вазифасини бажариши лозим бўлган жамият ижтимоий институтларидан бири ҳам айнан оммавий ахборот воситаларидир. Аммо жаҳон оммавий ахборот воситалари фақатгина ўз “мижозлари”га эга бўлиш мақсадида анъанавийликка эскилик сарқити сифатида қараш, янги замонавий кўринишга эга бўлган манбалардан кўпроқ фойдаланиш ҳолатлари, афсуски, ҳозирги кунда учраб турибди. Миллий ғоя тарғиботи ўз навбатида, оммавий ахборот воситалари олдига катта ва ўз ўрнида масъулиятли вазифаларни юклайди. Фақатгина кўрсатишнинг ўзи етарли эмас, балки, турли тушунтириш ишларини оммалаштириш, унга фуқароларни жалб қилиш орқали ташвиқотни янада кучайтириш, ғарбона клипларнинг ўрнига миллийлик ва умуминсоний маданият руҳи билан суғорилган кўрсатувларни намойиш этиш, аста-секинлик билан ҳаммабоп теледастурлар тизимини яратиб бориш оммавий ахборот воситаларининг эзгу ғоя тарғиботидаги муҳим жиҳатлардан бири ҳисобланади.

Ахборот хуружига қарши курашиш – давлат томонидан махсус метод (сиёсий, иқтисодий, дипломатик, ҳарбий)лар, усуллар воситасида, ички ва ташқи ахборот маконида ўз манфаатларини ҳимоялашнинг мажмуавий тизимидир. Ахборот-психологик хавфсизликни таъмин-

лаш қуйидаги асосий соҳаларда олиб борилмоқда:

- сиёсий (давлатнинг ички ва ташқи сиёсат) фаолиятида;
- дипломатик (халқаро ва давлатлараро) муносабатларда;
- давлатнинг сиёсий ижтимоий-иқтисодий ислохотларида;
- ҳарбий (мудофаа тизимини мустаҳкамлаш).

Давлатларнинг миллий манфаатларига жиддий хуруж сифатида намоён бўлаётган омиллардан бири – глобал ахборот хуружи энг юқори даражани ташкил қилади. Халқаро ахборот маконидан ўзаро курашувчи манбалар ўзаро вақтинча бирикиб, муайян давлатга қарши ахборот хуружини ташкил этишади. Асосий мақсад хуруж таъсири остига олинган давлатнинг ички ахборот маконини таназзулга учратиш, халқаро ахборот маконидан ўша давлатни ўз позициясидан маҳрум қилишдир.

1998 йилда техника фанлари доктори С.Расторгуев ўзининг "Ахборот уруши"²⁴ номли китобида ахборот урушининг барча йўналишлари, омиллари аниқ ва қисқа тарзда кўрсатилган:

- бошқарув тизими (ҳокимият тармоқларини назорат қилиш);
- аҳоли фикрини ўзгартириш воситалари (ОАВ ёрдамида);
- терроризм (давлатни таҳликага солиб мақсадга эришиш);
- иқтисодий хуруж, иқтисодий бошқарув воситалари;
- иқтисодий дастур (иқтисодий таназзулга ёки қарамликка олиш);
- умумхалқ овоз беришлари ва ҳ. к. (сиёсий жараённи бузиш).

Мазкур ҳужжатдаги маълумотлар методик характерга эга бўлиб, улар шундай тузилганки, ахборот хуружининг мазмун-моҳиятини англай оладиган ҳар қандай шахс уни фаолиятида ишлатиши мумкин.

²⁴ С.Расторгуев. Информационная война, 1998. – С. 139–140.

Мустақилликка эришган мамлакатлар, жумладан, Ўзбекистон учун ҳам бундай хавфларни бартараф этиш масаласи жиддий ғоявий муаммолар доирасига киради. Ғоявий-мафкуравий жараёнлар мураккаблашиб бораётган, унинг янги усуллари ўйлаб топилаётган ҳозирги кунда ушбу таҳдид ва таъсирларга фақат кучли ғоя, ўзликни англаш, соғлом ғоялардан иборат мафкурагина қарши тура олади. Шунинг учун ҳам И.А. Каримов томонидан юксак мафкуравий маданиятни мужассам этган "фикрга қарши фикр, ғояга қарши ғоя, жаҳолатга қарши маърифат билан курашиш" тамойили назарий жиҳатдан асослаб берилди ва мамлакатимизда фаолият кўрсатаётган оммавий ахборот воситаларининг фаолият дас-турларида кенг амалиётга жорий қилинмоқда.

Ўзбекистонда цензуранинг ман қилиниши билан оммавий ахборот воситаларининг эркин фаолияти учун зарур шарт-шароитлар шаклланди.

Мазкур масаланинг жамиятимиз тараққиётида тутган ўрни ҳақида тўхталиб, мамлакатимиз Биринчи Президенти И.А. Каримов шундай деган эди: "Ҳозирги кунда коммуникация ва компьютер технологиялари асрида, интернет кундан-кунга ҳаётимизнинг барча жабҳаларига янада чуқур ва кенг кириб бораётган бир пайтда, одамларнинг онги ва тафаккури учун кураш ҳал қилувчи аҳамият касб этаётган бир вазиятда бу масалаларнинг жамиятимиз учун нақадар долзарб ва устувор бўлиб бораётгани ҳақида гапириб ўтиришнинг ҳожати йўқ".

Ахборот макони глобаллашувнинг ҳозирги босқичида интернетнинг миллий ва халқаро компаниялар, даврий матбуот, ТВ ва радио билан муносабатлари янада кенгайиб, бойиб бормоқда. Демак, оммавий ахборот воситалари фаолиятини янада либераллаштириш орқали миллий ғоя тарғиботи технологияларининг мазмунини ошириш – давр талаби ҳисобланади.

Миллий ғоя тарғиботи ахборот хуружининг олдини олишнинг муҳим шarti. Глобаллашув таҳдид-

лари хуруж қилаётган бугунги кунда миллий ғоя юксак ватанпарварликнинг бўлишини тақозо этади. Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Конституциясида "Ўзбекистон Республикасида ижтимоий ҳаёт сиёсий институтлар, мафкуралар ва фикрларнинг хилма-хиллиги асосида ривожланади. Ҳеч қандай мафкура давлат мафкураси сифатида ўрнатилиши мумкин эмас"²⁵лиги белгилаб қўйилган. Бунини фикрга қарши фикр, ғояга қарши ғоя, жаҳолатга қарши маърифат билан курашишда ҳисобга олиш, унга таянган ҳолда тарғиботни амалга ошириш ва ахборот хуружларидан ҳимояланишда муҳим аҳамият касб этади.

Миллий ғоя халқимизнинг юксак маънавияти, анъана ва удумларига таяниб, у ўзида эркинлик, мустақиллик каби туйғуларни акс эттиради. Бутун инсоният тарихида муайян миллатга хос мақсадларни ифодалашга хизмат қилувчи ғоя, унинг асосий тушунчалари ва тамойилларини шакллантириш муҳим аҳамият касб этади. Ўз ватанининг маънавий-иқтисодий салоҳиятини кундан-кунга юксалтириб боришида фаол иштирок этаётган барча кишиларнинг фаолияти шу вазифани бажаришга қаратилган.

Миллат ўзини халқ сифатида, эл сифатида англамагунча, у ўзининг обрўи, кадр-қиммати, ор-номуси ҳақида қайғура олмайди, миллий ғурур ва ифтихор туйғусини тўла ҳис эта олмайди. Ўзликни англаш халқни уйғотувчи, фаол ҳаракатга келтирувчи, уюштирувчи куч. Шарқ ва Ғарбда, Осиё ва Европа халқлари ҳаётида ҳам ўзликни англаш туйғусининг уйғониши, пировард натижада унинг юксалишига, бирлашишига, бошқа халқлар билан мулоқотга киришувига туртки бўлган.

Бугунги кунда Ўзбекистон истиқболини асраб-авайлаш, уни сақлаб қолиш, Ватан равнақи, юрт тинчлиги ва халқ фаровонлигига асосланадиган миллий ғояга асосланган ўзликни англаш туйғуси ниҳоятда муҳим.

Биринчи Президентимиз Ислом Каримов: "Миллий ғоя биринчи навбатда ёш авлодимизни ватанпарварлик,

²⁵ Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Т., 2014. –14-б.

эл-юртга садоқат руҳида тарбиялаш, уларнинг қалбига инсонпарварлик ва одамийлик фазилатларини пайванд қилишдек олижаноб ишларимизда мададкор бўлиши зарур”,²⁶ – деб таъкидлайди.

Миллий ғоя одамларни эзгу ғояларга ишонтириш, уюштириш, олижаноб мақсадлар сари сафарбар этишда маънавий-руҳий жиҳатдан улкан аҳамиятга эга. Чунки халқнинг руҳи, кайфияти, ҳиссий кечинмалари ва фаолият кўрсатишига шайлиги унинг ҳаракат дастури бўлган умуммиллий ғояга ишончи билан белгиланади. Ана шундай ишонч жамият аъзоларида мустақкам эътиқодни шакллантириб, уларни жипслаштиради, мамлакат фуқароларини ўзаро тотув, дўст ва иноқ бўлиб яшашга, ўз манфаатларини Ватан манфаатлари билан уйғунлаштиришга чорлайди.

Миллий ғоянинг мақсад ва вазифалари умуминсоний қадриятлар устуворлиги тамойилига тўла-тўқис мос келади. У мамлакатнинг жаҳондаги илғор давлатлар тажрибаси асосида мафкуравий жараёнларда фикрлар хилма-хиллиги ва қарашлар ранг-баранглиги, демократик эркинликлар ва инсон ҳуқуқларини сақлашга доир халқаро андозаларга ҳамоҳанглиги билан ҳам аҳамиятга эга. Глобаллашув даврида миллий ғоя тарғиботи муҳим аҳамиятга эга.

Глобаллашув муаммоларига турли соҳалар бўйича ёндошув ҳамда талқинлар бир-бирини инкор этмайди. Аксинча, улар бир-бири билан чамбарчас боғлиқ. Зеро, глобаллашув инсон ва жамият ҳаётининг барча тармоқларини қамраб олган жараёнлардир. Хусусан, у объектив жараён сифатида, аввало, жаҳон иқтисодиётининг турли жабҳалари ўртасида кучайиб бораётган боғлиқликни акс эттиради.

Глобаллашув, айниқса, юқори технологиялар соҳасида фаоллашмоқда. Жумладан, АҚШ расмий манбаларининг маълумотларига кўра, Интернетдан фойдаланувчилар сони 1994 йилда 3 млн. киши бўлган бўлса, 1998

²⁶ Каримов И.А. Жамиятимиз мафкураси халқни халқ, миллатни миллат қилишга хизмат этсин. – Т.: “Ўзбекистон”, 1998. – 15-б.

йили 100 млн. кишига етди. Биргина Россия Федерацияси бўйича 2003 йилда мобил телефондан фойдаланувчилар сони эса 2003 йил 10 млн. кишини ташкил этди.²⁷ Бугунги кунда уларнинг сони йилдан йилга ошиб бормоқда.

Экспертлар хулосасига кўра, радио орқали 50 млн. кишини қамраб олиш учун эса 13 йил керак бўлган.

Талаба-ёшларнинг ахборот хавфсизлигини таъминловчи омиллардан бири маънавий-маърифий дунёқарашнинг шаклланганлигидир. Маънавий-маърифий онгнинг шаклланганлиги натижасида, ташқаридан кириб келаётган ахлоқсизлик ғояларига қарши туриш мумкин.

Ёшлар онгига трансляция қилинаётган ахборот хуружи ғояларидан бири ахлоқсизликдир. Бу ғоя ўз таъсири ва етказган зарари бўйича экстремизм, терроризм, наркомания каби офатлардан қолишмайди.

Мустақил давлат ёшларининг онгини ғоявий таъсирлар ёрдамида бузиш, ғарбнинг таъбири билан айтганда, мустақил давлат ҳаётига барча халқаро ҳуқуқий норма ва халқаро ҳужжатларга зид равишда аралашишдир.

Нима учун халқаро ҳуқуқ ва нормаларнинг бузилишига ғарб жамоатчилиги, «Рейтер», «Эй-Би-Си», «Би-Би-Си» каби ахборот агентликлари сиёсий ахлоқсизлик агрессиясига қарши курашиш ўрнига кузатувчилик позициясида турганлиги кишини ўйлантиради.

Аммо дунёда ҳар бир миллатнинг, халқнинг ўзи томонидан қабул қилинган миллий ғояси, маънавий-ахлоқий нормалари, маданий ривожланиш тамойиллари бор. Бунини ҳеч ким ҳеч бир қонун ва ҳуқуқшунос инкор эта олмайди.

Ўзбекистон мустақил давлат сифатида жаҳондаги илғор мамлакатлар билан ҳар томонлама ҳамкорлик алоқаларини олиб бораётган бугунги кунда жамиятимизда миллий ғоянинг роли катта.

²⁷ Глобализация: проблемы международного сотрудничества и решение общечеловеческих задач. //ФГЛУВПО "Поволжская академия государственной службы им. П.А. Столыпина", 2005. – С. 16.

Миллий ғоя ҳар бир кишининг жамият, юрти, миллати, ўзи ва оиласи олдидаги бурч ва масъулиятини қай даражада ҳис этаётгани ва бажараётганини белгилайдиган маънавий мезондир.

Ахборот хуружларининг олдини олишда миллий ғоянинг аҳамияти қуйидагилар билан белгиланади:

- мамлакатнинг мустақиллигини мустаҳкамлаш, унинг ҳудудий яхлитлиги ва сарҳадлар дахлсизлигини таъминлашда ёрдам беради;

- қонун устуворлиги, демократия ва ўзини-ўзи бошқаришнинг ҳаётда мустаҳкам ўрин эгаллаётганига асосланганлиги;

- миллий ва умуминсоний қадриятларнинг уйғунлигига таяниш;

- халқаро ҳуқуқ қоидаларига мос келади.

У давлатнинг бош ислохотчи эканлиги ва мамлакатда ижтимоий барқарорликнинг ҳамоҳанглиги, жамият ҳаётининг барча соҳалари эркинлашуви, ислохотларнинг тадрижийлигига хизмат қилиши билан белгиланади.

Таянч тушунча: Миллий ғоя тарғиботи воситалари. Глобаллашув ва миллий ғоя тарғиботи уйғунлиги, Ахборот хуружи, Миллий ғоя тарғибот воситалари, Ахборот уруши, Миллий ғоя тарғиботида миллий ва умуминсоний негизлар.

Мавзуни мустаҳкамлаш бўйича топшириқлар

1. Миллий ғоя тарғиботи воситаларини “Кластер” усулида таҳлил қилинг.

2. Концепциядан ахборот ва сўз эркинлигини таъминлашнинг миллий ғоя тарғиботида имкониятларини кўрсатинг.

3. Ахборот хуружлари ва унинг олдини олишда миллий ғоя тарғиботининг аҳамиятини асосланг.

4-МАВЗУ: МИЛЛИЙ ҒОЯ ТАРҒИБОТИДА ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИК УСЛУБЛАР

Режа:

1. *"Замонавий технологик услублар" тушунчаси, унинг таърифи ва тавсифи.*

2. *Миллий ғоя тарғиботида замонавий технологик услублардан фойдаланиш шарт-шароитлари ва омиллари*

3. *Замонавий технологик услублардан мафкуравий мақсадларда фойдаланишнинг салбий оқибатларини бартараф этиш йўллари.*

"Замонавий технологик услублар" тушунчаси, унинг таърифи ва тавсифи. Ҳозирги кунда "замонавий технологиялар" тушунчаси жамият ҳаётининг турли соҳаларида, айниқса, таълим-тарбия соҳасида кенг қўлланилмоқда. Ишлаб чиқаришни модернизациялаш, юқори меҳнат унумдорлигига эришиш, экспорт салоҳиятини ривожлантириш учун қўлланилаётган фан ва техника ютуқлари "замонавий технологиялар" тушунчасида ўз ифодасини топмоқда.

Миллий ғоя тарғиботида, уни ёшлар онги ва қалбига сингдириш жараёнида ҳам эскирган услуб ва зерикарли ваъзхонликдан воз кечиб, замонавий технологиялардан, яъни янгича маҳорат усулларида фойдаланиш юқори самара бериши шубҳасиз.

Унинг икки жиҳатини ҳисобга олиш керак бўлади: биринчидан, фан ва техниканинг турли соҳаларида қўлга киритилган ютуқлари; иккинчидан, миллий ғоя тарғиботида ана шу илмий-техник тараққиёт меваларидан маҳорат билан фойдаланишнинг ғоявий-мафкуравий услубларидаги янгиликлар, ўзгаришлар.

Демак, **"Замонавий технологик услублар"** тушунчасини миллий ғоя тарғиботига нисбатан қуйидагича таърифлаш мумкин: **"миллий ғояни тарғиб ва ташвиқ**

этишда фойдаланиладиган илм-фан ютуқлари, энг сўнгги натижаларига таянган техник воситалар ҳамда улардан фойдаланиш маҳоратидаги янгича ғоя, қарашлар, услублар ҳамда инновацион технологиялар мажмуи”.

Уларни қуйидаги йўналишларда ифодалаш мумкин:

1) таълим ва тарбия соҳасига доир замонавий технологик услублар;

2) фан ва илмий муассасаларда қўлланиладиган замонавий технологик услублар;

3) маданият ва маданий-маърифий муассасалар фаолиятида қўлланиладиган замонавий технологик ўзгаришлар;

4) адабиёт ва санъат соҳасидаги янгиликлар, улардан фойдаланишдаги технологик услублар;

5) дин соҳасида замонавий технологиялардан кенг фойдаланилаётганлиги;

6) жисмоний маданият ва спорт соҳасидаги янги технологиялар;

7) урф-одат, маросим ва байрамларнинг янгича асосда ташкил этилганлиги;

8) оила, маҳалла, меҳнат жамоаларидаги янги ютуқлар, ўзгаришлар;

9) ОАВ ва жамоат бирлашмалари фаолиятидаги янги техник ва технологик ўзгаришларни ҳисобга олиш ва ҳ.к.

Миллий ғоя тарғиботини амалга оширишда замонавий технологиялардан унумли фойдаланишнинг биринчи муҳим шarti – улардан тизимли фойдаланиш, ўқув жараёнини режалаштириш амалиётида қўллашдир. Миллий ғоя тарғиботида замонавий педагогик интерфаол усуллардан фойдаланиш юксак самарадорликка эришиш имконини беради.

Миллий ғоя тарғиботини амалга ошириш йўлида жамиятимиздаги барча кучлар – давлат ва нодавлат ташкилотлари, сиёсий партиялар фаол иш олиб бормоқда. Илғор жамоатчилигимиз, зиёлиларимиз бу эзгу

ишга ўз ҳиссасини қўшмоқда. Бугун одамларимизнинг онги ва тафаккури ўзгарди. Интернет тизими, мобил алоқа улар учун кундалик талабга айланди. Айни пайтда биз ўз ғоямизни юртдошларимиз, айниқса, ёшларимиз қалби ва онгига сингдирмасак, бошқалар бизга ёт ва зарарли ғоясини сингдиришга ҳаракат қилади. Шунинг учун юқорида қайд этилган соҳаларнинг ҳар бир субъекти бунга алоҳида эътибор бериши керак. Бу соҳаларнинг замон билан ҳамнафас ҳолда фаолият юритиши, мамлакат истиқболи тўғрисида қайғуриш, тинмай изланиш, илмий ихтироларни амалга ошириш ва уларни ҳаётга татбиқ этишни тақозо этади.

Мафкуравий кураш тобора кучайиб бораётган ҳозирги глобаллашув даврида миллий ғоя тарғиботида қуйидагиларни эътиборга олиш жуда муҳимдир:

- 1) тарғибот мақсадларини аниқ билиш;
- 2) тарғибот янгиликларини ўрганиб бориш ва ҳисобга олиш;
- 3) ғоявий-мафкуравий жиҳатдан алоҳида эътибор бериш лозим бўлган ижтимоий қатлам ва гуруҳларни аниқлаш;
- 4) тарғибот олиб бориладиган аудиториянинг хусусиятларини билиш;
- 5) тарғиботнинг стратегик йўналишларини, мавзуларининг мазмун-моҳиятини, уларнинг ўзгарувчанлигини ҳисобга олиш тақозо этилади.

Миллий ғоя тарғиботи замонавий технологиялари бир тизимга солинган, комплекс ёндашувга асосланган, мунтазам ва даврий бўлиши керак. Бу борада мутасадди ташкилотлар томонидан муҳим ишлар амалга оширилмоқда. Лекин замон талабларига жавоб бериш учун фақат тарғибот билан чекланиб қолиш етарли эмас.

Маънавият соҳасидаги бугунги таҳдидларни чуқур ўрганиш, уларни аниқлаш, уларга нисбатан ўз вақтида муқобил чоралар кўриш, аҳолида мафкуравий иммунитетни шакллантириш зарур. Айниқса, ёшларни ғоявий

тарбиялаш катта аҳамият касб этади. Замонавий технологиялардан маҳорат билан фойдаланиш ғоявий-мафкураравий тарбиянинг қўламини ва таъсирчанлигини оширади. Онг ва тафаккурни фаоллаштиради. Миллий ғоя тарғиботи технологияларидан фойдаланиш унинг жозибадорлигини оширади. Шунинг учун маънавий-маърифий ишларни аниқ мақсадга қаратилган ҳолда олиб бориш учун унинг методологиясини яратиш, жаҳон майдонларида рўй бераётган жараёнларни ўрганиб борадиган илмий дастурлар ишлаб чиқиш зарур.

Ахборотлаштириш соҳасида ҳам айрим ютуқлар билан бирга қатор муаммолар ҳам мавжуд. Чунончи, виртуал кутубхоналар, информацион-ресурс марказлари пайдо бўлди. Нодавлат нашрлар, хусусий теле-радиостудиялари, наشريёт ва босмахоналар, журналистлар уюшмалари вужудга келди. Уларда ишлайдиган, уларни бошқарадиган одамларнинг онги ва тафаккури кескин ўзгарди. Ҳолбуки, 90-йилларга қадар бу янгиликларни тасаввур ҳам қилиб бўлмас эди.

Ахборот соҳасидаги бу кучларнинг барчаси ўз низоми асосида, амалдаги қонунлар доирасида фаолият олиб боради. Давлат томонидан уларнинг фаолиятини чеклаш ёки назорат қилиш ҳолатларига йўл қўйилмайди. Кимдир оммавий ахборот воситалари фаолияти устидан назорат ўрнатишни истаган тақдирда ҳам бунинг имконияти йўқ. Чунки тобора кўпайиб бораётган оммавий ахборот воситалари устидан назоратни амалга оширишнинг ўзи имконсиздир.

Аммо бир ҳақиқатни тан олиш жоиз. Шакли ва фаолият йўналишидан қатъи назар, барча оммавий ахборот воситалари ягона мақсадга – Ўзбекистонимизнинг гуллаб-яшнашига, халқнинг маънавий юксалишига ўз ҳиссасини қўшиши лозим ва қўшмоқда. Бу йўлда барчани бирлаштирувчи ва юксакликка сафарбар этувчи беқиёс куч, шак-шубҳасиз, бизнинг миллий ғоямиздир.

Миллий ғоя тарғиботида замонавий технологик услублардан фойдаланиш шарт-шароитлари ва омиллари. Ўзбекистонда ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамияти қуриш аҳолининг турли қатламлари ўртасида миллий ғоянинг мазмун ва моҳиятини тушунтириш, маънавий-маърифий ишларни мақсадли, босқич-ма-босқич, узлуксиз ва тизимли тарзда олиб бориш заруратини туғдиради. Бу жараённинг муваффақиятини таъминлашда замонавий технологик услублардан фойдаланиш муҳим роль ўйнайди. Ушбу йўналишда олиб бориладиган ишларни амалга оширишда ҳар бир иш режаси, уни амалга оширувчи масъул шахслар, тадбирларни ўтказиш муддати, уларни ташкил этиш, тадбир самарадорлигини таъминлаш, якуний таҳлил этиш, социологик сўровлар, ижтимоий фикрни аниқлаш муҳим аҳамият касб этади. Кўзланган мақсадга эришиш, яъни аҳоли ва ёшлар онги ҳамда дунёқарашига миллий ғоя, маънавият асосларини сингдиришда замонавий сиёсий технологиялар, айниқса, жамоатчилик билан алоқалар (ПР – «Public relations») технологияларини қўллаш муҳим ва долзарб масалалардан бирига айланиб бормоқда.

Глобаллашув жараёнининг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, мафкуравий, маънавий ва экологик йўналишларда тобора кучайиб боришини англаш, унинг ижобий ва салбий жиҳатларини таҳлил этиш, шунингдек, замонавий ахборот технологиялари таъсир доирасининг тобора кенгайиб боришидан келиб чиққан ҳолда ҳар бир фуқаро, ижтимоий қатлам ҳуқуқий манфаатлари, қизиқиши ва жамиятда тутган мақомини эътиборга олиш, турли омил, эҳтиёж, қоида ва талаблар доирасидан келиб чиқиб иш олиб боришни, усуллардан тўғри ва унумли фойдаланишни талаб этади.

Миллий ғоя тарғиботи, маънавий ва маърифий ишларни ташкил этишнинг замонавий технологик услубларида ҳар бир шахс, сиймонинг қарашида муҳим роль ўйновчи омиллар мавжуд бўлиб, уларда:

1. Маданий хусусиятларни ҳисобга олиши лозим.

2. Шахснинг таълим даражасини ҳисобга олиш лозим. Бугунги кунда кўплаб одамларнинг эътиборини тортиш, масалан, олий маълумотлилар ёки турли жамоатчилик вакиллари билан мулоқотлар тобора ранг-баранг бўлиб бормоқда. Бу технологиялардан фойдаланишда ўзига хос ёндашувни тақозо этади.

3. Оилавий муҳити. Маълумки, болаларнинг фикри, сезиши, дунёқараши, сиёсатга муносабати ва бошқаларни кўпинча ота-онадан олади. Инсоннинг ижтимоийлашувида оиланинг ўрни жуда катта.

4. Шахснинг жамиятдаги ўрнини ҳисобга олиш. Одамларнинг ижтимоий мақоми ўзгариши билан уларнинг хатти-ҳаракати ҳам ўзгариб туради.

5. Миллий, этник ёки ирқий мансублиги билан боғлиқ хусусиятларни билиш лозим.

Миллий ғоя тарғиботи технологияларидан маънавий-маърифий ишларни ташкил этишдаги эҳтиёж погоналари қуйида келтирилган:

1. Жисмоний эҳтиёжлар.

2. Иккинчи даражали экзистенциал эҳтиёжлар: ўзининг яшаши учун хавфсизлик талабларини яратиш, ҳаёт фаолиятдаги ҳимоя, шароит, сокинлик ва барқарорлик шароитлари.

3. Учинчи даражадаги социал эҳтиёжлар: боғлиқлик, муҳаббат ва садоқат, маълум гуруҳга мансублик.

4. Тўртинчи даражадаги эҳтиёжлар: тан олиниш, ишонч ва етакчилик, лаёқат ва таъсирчанлик, идрок ва ютуқлар.

5. Юқори даража: ўзини ифодалаш ёки оддий инсон нимага қодир бўлса, ўшанга эришиш. Ўзини намоён этиш, ижод орқали ўзини тан олдириш ва мақсадига етишдир.

Ушбу беш даража ҳар қандай шахс ёки социал гуруҳнинг миллий ғоя тарғиботи, маънавий ва маърифий ишларни ташкил этиш ва бошқаришда эътиборга оли-

ши самара бериши мумкин бўлган муҳим эҳтиёжлари саналади.

Миллий ғоя тарғиботи, маънавий ва маърифий ишларни ташкил этишда муҳим аҳамиятга эга бўлган қуйидаги қоидаларни:

1. Турли омиллардан фойдаланишда ошкора мисол, расм, кўргазмаларни намойиш этишга, кутилмаган ҳаракатлар қилишга, баъзи одамларни қийиш ва уришишга шошилмаслик, биринчи навбатда шарт-шароитни ўрганиш ва таҳлил этиш.

2. Одамларни ўзингизнинг қабулингизга чақирманг, уларнинг олдига ўзингиз боринг. Одамларнинг чекланган қизиқишини тушуниб етгандан сўнг жамоатчилик ҳиссиётларини эътиборга олиш, нимага қодирлиги асосида реал стратегияни ишлаб чиқиш мумкин.

3. Одамларнинг хулқ-атворини ўзгартириш учун умуман тадбирларни бирданига ўзгартиришни ўйламанг. Турли ахборот ва талабларни етказишда асосли ва босқичма-босқич ҳаракат қилиш.

4. Ахлоқий мисолларни келтиришни асосий далил эмас, қўшимча восита сифатида қўллаш. Ахлоқий қадриятларни ўзгартириш жуда қийин. Рақибнинг ахлоқсизлиги ҳақида гапиришдан кўра кўпроқ ўз қарорингизнинг устунлигини намойиш этинг, кўпчиликнинг қўллашига алоҳида эътибор беринг.

5. Бош мезондан фойдаланинг. Ҳар қандай иш, тадбирларда аҳолининг барча қатламларини қувватлашга эришинг. Шарт-шароитни ўзгартириш учун унга барча фаол одамларни жалб этинг.

6. Ишонтирмоқчи бўлган одамларни хафа қилманг. Муаммоларни ўрганиш орқали олинган амалий далиллар натижасига қараганда, одамларга уларни ишонтирган, ёқадиган одам кўпроқ таъсир қилар экан, чунки уни ўзимизнинг одам деб ҳисоблашади.

Миллий ғоя тарғиботи, маънавий-маърифий ишларига оид айрим талаблар, миллий ғоя тарғиботи, маъна-

вий ва маърифий ишларини ташкил этиш ҳам маълум қонун-қоидаларга бўйсунди, ўзининг маълум тузилишига эгадир. Маънавий дунёқарашлар тизими бўлиб, унинг аниқ тузилмаси бўлиши ва маълум талабларга жавоб бериши керак. Ушбу талаблар миллий ғоя тарғиботи, маънавий ва маърифий ишларнинг изчиллиги, унинг янада ривожланиши ва ҳаётийлиги имкониятларини белгилайди:

1. Универсал (ҳар томонлама) бўлиши керак. Яъни, бир неча қонун-қоидалар, йўналишлардан ташкил топган бўлиши, уларнинг ёрдамида ижтимоий, иқтисодий ва маданий соҳаларда кечаётган ҳолатларни ёрита олиши керак.

2. Тушунарли бўлиши ва айнан йўналтирилган аҳоли қатламлари манфаатларига жавоб бериши керак. Бу аҳолининг турли социал гуруҳ қатламларига нисбатан белгиланган вазифаларни ечиши керак. Шунинг учун ғоявий, маънавий, маърифий масалалар биринчи навбатда долзарб бўлиши керак.

3. Ғоявий, маънавий ва маърифий ишлар технологиялари консерватив ва “қотиб қолган”, эскича бўлмаслиги, яъни ўзгариб турувчи воқеаларга муносабат билдира олиши керак.

4. Маънавий, маърифат ва мафкура қоидаларига мос келиши керак. Миллий ғояни жамиятдаги турли қатламлар онгига сингдириш, ўзлигини англаш ва жамиятни бошқариш учун муҳим. Маънавий ва маърифатни ҳам, мафкурани ҳам фақат бир соҳа билан боғламаслик керак. Улар ғоя, маънавий ва маърифат соҳаларининг ҳамоҳанглиги ва қамровида бўлиши керак.

Биз ахборотлар асрида яшамоқдамиз. Илмий-техника инқилоби, ахборотлар технологиялари – ишлаб чиқариш, тиббиёт, сиёсат ва бошқаларга жуда катта таъсир этмоқда. Илғор технологияларга эга бўлган давлатлар бошқа мамлакатларга ўз таъсирини ўтказишга уриниши табиий, айнан шунинг учун ҳам дунёда илмий захира ва имкониятлар учун кураш тўхтаётгани йўқ.

Маънавий ва мафкуравий ишлар соҳасида эса уларни доимо миллий ғоя, фалсафа, социология, психология ва бошқа фанларнинг замонавий маълумотлари асосида ривожлантириб бориш муҳим вазифа ҳисобланади. Шунинг учун ғоявий, маънавий ва маърифий ишларни такомиллаштириш, ўтмиш сабоқларини ҳисобга олган ҳолда янги шарт-шароитларга мослаштириш лозим. Шундагина ғоявий, маънавий-маърифий ишлар таъсирчан ва самарали бўлади.

Миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар бўйича аҳоли ўртасида ўтказиладиган тадбирларда унда қатнашаётган иштирокчилар, уларнинг маълумот даражаси, касби, жамиятда ўрни, мақомидан келиб чиққан ҳолда ташкиллаштиришни, изоҳлашни ва атрофлича тушунчалар бериш орқали амалга оширишни талаб этади²⁸.

Мутахассисларнинг таъкидлашича, кишиларни фаолликка чақирадиган, ҳаракатга ундайдиган ташвиқот кўпроқ самара берар экан. Шунинг учун, «Ватан – саждагоҳ қаби муқаддасдир» ёки «Ватанни севмоқ – иймондандир» ғоялари билан бир қаторда, «Ватан сенинг хизматингга муҳтож», «Ватан учун сен нима қилдинг» қабилидаги ғояларни ҳам тарғиб қилиш яхши самара бериши аниқланган.

Замонавий технологик услублардан мафкуравий мақсадларда фойдаланишнинг салбий оқибатларини бартараф этиш йўллари. Бугунги кунда айрим хорижий оммавий ахборот воситалари бизга ўз мафкурасини сингдиришга уринаётганини сезиш қийин эмас. Бу ҳақда Ислом Каримов шундай деганди: «Сир эмас, баъзан безоргина бўлиб туюлган мусиқа, оддийгина мультфильм ёки реклама лавҳаси орқали ҳам маълум бир мафкуравий мақсадлар ва интилишлар ифодаланади». Мазкур ҳолат ҳам миллий ғоя тарғиботининг таъ-

²⁸ Қаранг: Миллий ғоя илмий-тадқиқотларининг назарий-методологик асоси. 1-китоб. – Андижон, 2008. – 62–66-б.

сирчанлигини оширишни ҳамда ҳар қандай мафкуравий таҳдидларга нисбатан огоҳ бўлишни тақозо этади. Бу эса тарғибот-ташвиқот ишларига янгича технологиялар, ёндашувлар, услуб ва воситаларни жалб этишни талаб қилади.

Ёшлар онгига ёт ғоя ва бузғунчи мафкураларни сингдиришга қаратилган ахборот-психологик таъсирдан кўзланган мақсадлар қуйида келтирилган:

- ёшлар онгида сиёсий ва мафкуравий бепарволикни ҳосил қилиш;

- ёшларнинг маънавий-ахлоқий онгини издан чиқариш;

- «оломон» ёки «тўда» онгини шакллантириш;

- давлатга нисбатан норозилик кайфиятини туғдириш;

- мавжуд тузумга нисбатан ишончсизлик келтириб чиқариш;

- тартибсизликни вужудга келтириш;

- ёшларни «зомби»га айлантириш ва ҳ.к.

Ахборот хуружига қарши курашда самарага эришиш учун нишонига айланган объектни аниқ билиш лозим.

Биринчидан, ахборот-психологик хуруж кўпроқ мўлжалга олган объект жамиятнинг қайси қатламида, қайси ижтимоий гуруҳдан иборат; уларнинг муаммоси нима, қизиқишлари қандай, ҳозирда ва келажакда нима хохлашади, каби саволларга жавоб аниқ бўлиши керак.

Иккинчидан, мамлакат миқёсида янгилик ниқобида кутилаётган ахборот-психологик таҳдид ва хавф-хатарларнинг йўналишлари қайси томонга йўналтирилганини аниқлаш керак.

Учинчидан, жамият ҳаётида, айниқса, ёшлар ҳаётида ўз ечимини кутаётган долзарб муаммоларни аниқлаш ва уларни ҳал этиш, мамлакатимиз эришаётган ютуқларни электрон сайтлар орқали дунё халқларига кўрсатиш ва мавжуд электрон сайтларни янада кўпайтириш ва та-

комиллаштириш, ахборот хизматлари фаолиятини янада ошириш лозим.

Бинобарин, ахборот-психологик хуружлар кучайиши, кўлами кенгайишининг олдини олиш мақсадида қуйидагилар тавсия этилади:

1. Ечимини кутаётган долзарб муаммолар, уларни бартараф этишга қаратилган чора-тадбирлар ҳақидаги таҳлилий ахборотларни интенсив равишда халқаро ахборот маконига чиқаришни кучайтириш керак.

2. Мавжуд муаммоларнинг ечими ҳақида, уларнинг бартараф этилиши юзасидан давлатнинг олиб бораётган ишлари тўғрисида халқаро жамоатчилик қанчалик кўпроқ маълумотга эга бўлса, ахборот-психологик хуружнинг таъсири шунчалик кам бўлади, яъни хуруж бартараф этилади.

3. Ёшлар онгида мустақил тафаккур, онгли мушоҳада ва танқидий таҳлил кўникмаларини янада ривожлантириш лозим.

4. Давлат амалга ошираётган ҳар бир ислохот, ҳар бир жараён ҳақида, сиёсий ва ижтимоий янгиликларнинг ҳар тарафлама таҳлилини оммавий ахборот воситалари орқали яқин ва узоқ хорижга тарқатиш мақсадга мувофиқ.

5. Бугунги техник имкониятлар натижасида бу қийин эмас, аксинча мураккаблиги ахборот таҳлили ва унинг тезкорликда тарқатилишидадир.

6. Нафақат ёшларда, катта ёшдаги аҳолида ҳам ахборот иммунитетини ҳамда ҳушёрлик ва огоҳлик рефлексиясини шакллантириш керак.

Таъкидлаш жоизки, оммавий ахборот воситалари фаолиятининг плюрализм тамойили асосига қурилиши ҳам демократиянинг тараққиётига хизмат қилади. Бунинг учун турли хил нуқтаи назарлардан иборат бўлган дастурларни яратиш, турли чиқишларда муқобил фикрларга эришиш лозим. Шундагина оммавий ахборот воситалари жамоатчилик фикрини шакллантириш ва

рағбатлантиришга қодир бўлади. Кўпгина мамлакатлардан оммавий ахборот воситаларининг ислоҳоти «ғоялар бозори»да ҳали айтилмаган янги фикрларни узатишга қаратилади. Жамиятимиз равнақиға хизмат қилувчи, бунёдкорлик табиатига эга, ҳаётимизни фаровон қилишга йўналтирилган янги ғоялар, таклиф ва тавсиялар бу «бозор»да бемалол рақобат қила олади.

Ахборот-психологик иммунитетни шакллантиришга йўналтириш ва ривожлантириш, унинг таркибий қисмларини ташкил этиш, мувофиқлаштириш ва йўналтириш имконини беради. Натижада аввалдан лойиҳалаштириш, таъсир кўрсатувчи «салбий» ва «ижобий» омилларни аниқлаш ҳамда ҳаракат дастурини ҳар томонлама ишлаб чиқиш имконияти кафолатланади. Ёшларнинг иммунитетларини шакллантириш учун муайян такомиллашган технологияни қидириб топиб, уни мантиқий-назарий жиҳатдан тўлиқ англаб олиш ва амалиётга қўллашгача бўлган даврийлик мураккаб жараёндир.

Ахборот-психологик иммунитетни шакллантириш алоҳида муносабат билан ёндашишни, услубиятни ҳамда мавжуд ҳолатни тўлиқ ўрганишни тақозо этади. Бунга асосий сабаб:

- иммунитетни шакллантиришда муваффақиятга эришиш ёки муваффақиятсизликка учраш таҳдидининг мавжудлиги;

- ёшлар тўқнашадиган, баъзан кўп йиллар давомида муваффақиятли ёки муваффақиятсиз курашадиган ҳаётий ҳолатлардан бири – бу орзунинг, шахсий фикрнинг ўйлаганидек рўёбга чиқмаслигини англаш.

Ёшлар аксарият ҳолларда ўз дунёқараши, шахсий тасаввурлари доирасида ва савиясида фикрлайди, бу фикрлашни вазиятнинг ижобий ёки салбий ҳолатлари билан боғлаб таҳлил қилиш тажрибасига эга бўлмайди.

Хулоса қилиб айтиш мумкинки, миллий ғоя тарғиботи сиёсий тарбия, меҳнат тарбияси ва ахлоқий тарбия билан уйғунликда амалга оширилиши мақсадга муво-

фикдир. Мафкуравий фаолият ана шундай яхлит тизим шаклига келтирилгандагина мукамаллик касб этади. Умуман олганда, тарғибот-ташвиқот технологияларининг таъсирчанлигини оширишда қуйидаги усулларни қўллаш кутилган самарани бериши мумкин:

Биринчидан, тарғиботда мураккаб, чалкаш, мавҳум фикрлардан фойдаланиш самарасиздир. Мазмун қанчалик содда, аниқ тушунтирилса, таъсири шунчалик юқори бўлади.

Иккинчидан, инсон кўпроқ ҳиссий таъсирга мойил бўлади, шунинг учун унинг ақл-идроки билан бир қаторда ҳис-туйғуларига ҳам мурожаат қилиш самара беради.

Учинчидан, тарғибот матнлари чуқур ўйланган, мантиқий изчил, ижодий ишлаб чиқилган бўлиши даркор.

Тўртинчидан, тарғиботдаги қудратли усул ишонтиришдир.

Бешинчидан, тарғибот ишларининг самарасини ошириш учун ноанъанавий усулларни қўллаш ва илғор тажрибаларни кенг ёйиш талаб этилади.

Таянч тушунчалар: замонавий технологик усуллар, янги технологик услуб соҳалари, сиёсий тарбия, меҳнат тарбияси, ахлоқий тарбия, ноанъанавий усуллар, янги технологиялардан фойдаланиш усуллари.

Мавзуни мустаҳкамлаш бўйича топшириқлар

1. Замонавий технологик услубларни "Кластер" услудан фойдаланиб таҳрир қилинг.

2. Миллий ғоя тарғиботида анъанавий ва замонавий технологиялардан фойдаланишни гуруҳларга бўлиниб афзал ва чекланган томонларини кўрсатинг.

3. Ёт ва зарарли ғоялар таъсирига тушган айрим ёшларни миллий ғоя тарғибот технологияларидан фойдаланган ҳолда уларнинг миллий ғояга ишонч ва эътиқодини ошириш йўллари асосланг.

5-МАВЗУ: МИЛЛИЙ ҒОЯ ТАРҒИБОТИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ САМАРАДОРЛИГИГА ЭРИШИШ ЙЎЛЛАРИ

Режа:

1. Миллий ғоя тарғиботи технологияларининг самарадорлиги тушунчаси, унинг таърифи ва тавсифи.
2. Миллий ғоя тарғиботи самарадорлиги мезонлари ва тамойиллари.
3. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари самарадорлигига эришиш йўллари.

Миллий ғоя тарғиботи технологияларининг самарадорлиги тушунчаси. Ҳар қандай ижтимоий фаолият ва уни амалга оширишда қўлланиладиган усул-воситаларнинг, шу жумладан, миллий ғоя тарғиботи технологияларининг ижтимоий-амалий қиммати ва аҳамияти уларнинг самарадорлиги билан белгиланади. Ўзбек тилида *“самара”* сўзи *“натижа, ҳосила, фойда”* деган маъноларни билдиради. *“Самарадорлик”* эса *“самарали, фойдали бўлишлик; фойдалилик”* демакдир. Бинобарин, **“самарадорлик”** тушунчаси иш-ҳаракат ёки фаолиятнинг фойдали, самарали бўлган ҳолатини ифодалайди. Шунга кўра, миллий ғоя тарғиботи технологиялари самарадорлиги деганда, мазкур технологиялар қўлланилиб амалга оширилган тарғибот ва ташвиқот ишларида эришилладиган ютуқлар, ижобий натижалар кўлами ва даражаси тушунилади. Бу эса миллий ғояни аҳоли онги ва қалбига сингдириш, тушунтириш, моҳиятини очиб беришдаги реал натижаларда намоён бўлади.

“Ҳаётимизнинг барча соҳаларида амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотларимизнинг самарадорлиги, – деб таъкидлайди Биринчи Президентимиз Ислом Каримов, – аввало халқ маънавиятининг тикланиши, бой тарихий меросимизнинг чуқур ўрганилиши, анъана ва урф-одатларимизнинг сақланиши, маданият

ва санъат, фан ва таълим ривож, энг муҳими, жамият тафаккурининг ўзгариши ва юксалиши билан боғлиқдир”.²⁹ Ушбу фикрда жамиятимизда амалга оширилаётган ғоявий тарғибот ва ташвиқот ишларининг, жумладан, уларда қўлланилаётган усул-восита ва технологиялар самарадорлигининг ҳам мезони акс этган.

Айни пайтда миллий ғоя тарғиботи технологиялари самарадорлигида уларнинг замонавийлиги, тўғри ва маҳоратли қўлланилиши муҳим аҳамиятга эга. Бу ўринда самарадорлик, тарғибот технологияларини ишлаб чиқувчи ва уларни қўлловчи субъектларнинг билим савияси, малака ва маҳоратига ҳам боғлиқ, албатта. Умуман эса, тарғибот технологияларининг самарадорлиги жамиятдаги ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, маънавий-маданий шарт-шароитлар, аҳоли турмушидаги янгиланиш ва ўзгаришлар ҳамда уларнинг ҳаётида амалга оширилаётган кенг қўламли маънавий-маърифий ишларнинг натижалари билан боғлиқ бўлиб, қуйидагиларда намоён бўлади:

- жамият ҳаётида соғлом ижтимоий-маънавий муҳит;
- миллий ғурур ва ватанпарварликнинг яққол намоён бўлиши;
- аҳолининг кўтаринки кайфияти, руҳан тетик ва фаоллиги;
- жамият ҳаётидаги воқеа-ҳодисаларга дахлдорлик туйғусининг кучайиши;
- ижтимоий-сиёсий онгнинг юқорилиги;
- ижтимоий ҳаёт ва турмушдаги толерантлик;
- жамиятда турли ижтимоий иллатларнинг камайиши ёки умуман барҳам топиши;
- кишиларнинг келажакка бўлган ишончи ва ш.к.

Бу ўринда шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, умуман жамиятдаги турли босқич, соҳа, даража ва қўламда амалга ошириладиган ғоявий-мафкуравий ишларнинг, шу жум-

²⁹ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: “Маънавият”, 2008. – 76-77-б.

ладан, миллий ғоя тарғиботи технологиялари самарадорлигини белгиловчи мезонлардан бири, бу жамиятимизда яшаётган кишиларнинг миллий ғояга бўлган мустақкам ишонч-эътиқоди, яъни мафкуравий эътиқодидир.

Дарҳақиқат, ҳар қандай шакл-кўриниш ва йўналишда қўлланилаётган ғоявий тарғибот ва ташвиқот технологияларининг предмети, мақсади ва вазифаларида кишиларда муайян ғоя, қараш ва таълимотларга доир билим ҳамда ишонч-эътиқодни шакллантириш асосий ўрин тутади. Шунга кўра фуқароларимизда миллий ғоя тўғрисидаги ҳаққоний билим билан унга нисбатан мустақкам ишонч-эътиқодга асосланган мафкуравий эътиқодни шакллантириш жамиятимизда амалга оширилаётган ғоявий тарғибот ва ташвиқот самарадорлигини белгиловчи муҳим омил ҳисобланади.

Бу ўринда мафкуравий эътиқод жамиятдаги кишилар, турли ижтимоий гуруҳ, бирлик ва тоифалар фаолиятини тартибга солиб, аниқ мақсадларга йўналтирувчи ғояларга қаттиқ ишончдан иборат руҳий-маънавий кучдир. У маълум бир ижтимоий ғояларнинг кишилар учун руҳий-маънавий ҳаёт тамойилларига айланган ҳолатидир.

Мафкуравий эътиқоднинг шаклланиши ўзига хос ижтимоий асос ва омилларга боғлиқ бўлиб, бунда ғояларга, ундаги мақсад ва орзу-идеалларга ишонч алоҳида ўрин тутади. Яъни, умуман, ғояларнинг ҳаққонийлигига ва уларнинг рўёбга чиқишига бўлган ишонч ҳар қандай мафкуранинг ҳамда у билан боғлиқ барча хусусиятларнинг шаклланишида асосий роль ўйнайди. Шунга кўра, мафкуравий эътиқодни ижтимоий ҳаётдаги объектив ва субъектив омиллар таъсирида шаклланидиган, кишиларнинг онги ва қалбида маълум ғоялар ҳақидаги билим-тасаввурларга асосланган ҳамда ана шу ғояларни рўёбга чиқаришга бўлган мустақкам ишончдан иборат руҳий-маънавий ҳодиса сифатида таърифлаш мумкин.

Мафкуравий эътиқод ўзига хос тарзда турли босқич, даража ва кўламларда, ижтимоий онг ва руҳият билан

узвий боғлиқ ҳолда шаклланиб ривожланади. Ижтимоий онг ва руҳият мафкуравий эътиқоднинг индивидуал ва ижтимоий даражаларда, фаол-конструктив ёки пасив-консерватив характерда ривожланишини белгилайди. Шунга кўра кишилардаги ғоявий билим-тасаввурлар билан руҳий-эмоционал хислатларнинг уйғунлиги мафкуравий эътиқоднинг мазмунида муҳим ўрин тутди. Бу ўринда мафкуравий эътиқодда ғоявий билим эмоционал-руҳий хусусиятлар билан бирлашиб, ижтимоий-маънавий эҳтиёж ва манфаат талабларига мос келадиган ишончга айланади. Ишонч шу эҳтиёж-манфаат ва амалий тажрибадан келиб чиқувчи мақсад, орзу-интилишларга нечоғлик мос келишига қараб эътиқодга айланади ёки аксинча. Айни мана шу ҳол мафкуравий эътиқодни ва унга асосланган мафкуравий иммунитетнинг шаклланиб ривожланиши ҳамда ижтимоий ҳаётга ўзига хос таъсир кўрсатишида муҳим ўрин тутди. Бинобарин, жамиятдаги умумий мақсад, орзу-идеалларга ва уларни рўёбга чиқариш йўлларида халқ ишончини шакллантириш – миллий мафкурани ривожлантириш ва ундаги ғояларни амалга оширишнинг муҳим шартидир.

Юқоридагилардан келиб чиқиб айтиш мумкинки, бугунги кунда халқимизнинг асосий мақсади – юртимизда озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш бўлиб, кишиларимизда ана шу улуғвор эзгу ғояни рўёбга чиқаришга бўлган мафкуравий ишонч-эътиқодни шакллантириш ғоявий тарғибот самарадорлигини таъминлашдаги энг муҳим вазифалардандир. «Миллий ғоя халқнинг ишонч-эътиқодига айланса, у ўзининг кутилган самарасини беради»³⁰.

Ҳақиқий ишонч-эътиқод ўз моҳиятига кўра, буюк ва қудратли руҳий-маънавий куч бўлиб, ҳар қандай мафкуранинг амал қилишида ва ундаги ғояларнинг рўёбга чиқишида ҳал қилувчи ўрин тутди. Зеро, эъ-

³⁰ Миллий истиқлол ғояси. Ўзбекистон Республикаси Олий таълим бакалаврият босқичи учун дарслик. – Т.: Академия, 2005. – 131-б.

тиқодли одам улуғвор, қудратли ва жасур бўлади. Буюк бобомиз Амир Темур кўтарган эзгу ғояларнинг амалга ошишида аجدодларимизнинг шу ғояларга бўлган мустаҳкам ишонч-эътиқодлари муҳим ўрин тутган. Ана шу ишонч-эътиқодлари билан буюк аجدодларимиз Ватани озод қилиб, қудратли давлат, адолатли жамият барпо этишга ҳаракат қилишган. Буларга эришиш учун ҳаёти ва жонларини тикиб курашишган.

Шундай экан, бугунги кунда мамлакатимиз Биринчи Президенти Ислоҳ Каримов томонидан кўтарилган миллий ғояни тўла рўёбга чиқариш учун халқимизда шу ғояларга нисбатан мафкуравий ишонч-эътиқодни шакллантириш муҳим аҳамиятга эга бўлиб, бу вазифанинг самарали ҳал этилишида жамиятимиз ҳаётининг турли соҳаларида хизмат қилаётган кадрлар алоҳида ўрин тутади. Яъни, умуман, ғоявий-мафкуравий ишларга, хусусан, миллий ғояни халқ ишонч-эътиқодига айлантиришга жамиятдаги фақат бир соҳа ёки тоифанинг, масалан, таълим-тарбия тизими ва унда ўқитилаётган ижтимоий-гуманитар фанларнинг ёки шу соҳадаги мутахассис, ўқитувчи ва тарғиботчиларнинг вазифаси деб қаралмаслиги керак. Балки бунга ҳамма фанлар ва таълим-тарбия йўналишлари, шунингдек, ижтимоий ҳаётнинг турли соҳаларида фаолият олиб бораётган барча зиёлилар, айниқса, эл ичида муайян ижтимоий мавқега эга кишилар: раҳбар кадрлар; олим, ёзувчи, шоир, санъаткорлар ҳам бевосита масъул эканлигини алоҳида эътироф этиш лозим. Чунки ҳар қандай жамиятдаги кишилар ижтимоий мавқеи баланд одамларнинг гапи ва хатти-ҳаракатларига алоҳида эътибор қаратишади. Кўпроқ уларнинг айтганини маъқуллашиб, орқасидан эргашади, улардан ўрнак олишади. Қолаверса, бу ҳол бизнинг халқимиз характеридаги, миллий менталитетидаги асосий белгилардан биридир.

Шу нуқтаи назардан қараганда, ғоявий тарғибот ва ташвиқот самарадорлигини таъминлашда эл ичида об-

рў-эътибори баланд кадрларнинг фаолияти кўпроқ аҳамият касб этади. Бундай кадрларнинг мавқе-мартабаси, етакчилик салоҳияти қанчалик юқори бўлса, кишиларга шу қадар кўп ва кучли ғоявий таъсир ўтказади.

Одамлар обрўли кишиларнинг фикр-қарашлари, ғоя ва мафкураларига қараб, ижтимоий муносабатлар мазмунини, умумхалқ манфаатлари ва мақсадларини тушунади, уларнинг амалий фаолиятларини кузатиб, жамият тараққиёти қонуниятлари ва давлат сиёсати ҳақида ҳулосалар қилади. Лўнда қилиб айтганда, эл ҳурмат қиладиган одамларнинг айтаётган гаплари ва қилаётган ишлари кишиларда миллий ғоя ва мафкурага нисбатан ишонч-эътиқоднинг шаклланишига кўпроқ таъсир кўрсатади. «Одамлар ҳар қандай раҳбарни биринчи галда унинг фаолияти, ишининг амалий натижасига қараб баҳолайди. Куруқ савлат ва баландпарвоз гаплар билан эмас, фақат шу ҳисобидан раҳбар обрў топиши, ҳурмат қозониши мумкин»³¹. Шу боис миллий мафкурани кенг жамоатчилик онгига сингиб, халқчиллашиши ва соғлом ишонч-эътиқодга айланиши учун кадрларнинг фаолиятига алоҳида эътибор қаратилиши зарур. Уларнинг миллий ғояга нисбатан муносабатларида турли хил манфаатлар эмас, ишонч-эътиқод устун туриши лозим. Ғояларнинг ҳаққонийлиги ва уларни рўёбга чиқариш усул-воситаларининг тўғрилигига ишонч-эътиқод шу тариқа шаклланиши мумкин.

Айни пайтда миллий ғоя халқ ишонч-эътиқодига айланиб, уларда мафкуравий иммунитет ривожланиши учун жамиятдаги кишиларнинг мафкурага амал қилишини рағбатлантирувчи стимул – расмий сиёсий, ҳуқуқий асос ва шарт-шароитлар билан боғлиқ реал ижтимоий муҳит, механизм – руҳий-маънавий мотив ҳам бўлиши лозим. Чунончи, жамиятда маънавият ва маърифатнинг

³¹ Каримов И.А. Иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг биринчи сессияси иккинчи йиғилишида сўзланган нутқ. // Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз. Т. 8. – Т.: "Ўзбекистон", 2000. – 358-б.

ижтимоий-сиёсий мақоми ҳамда маданиятли кишилар мавқеининг баланд бўлиши, ўз кучи ва билимига таяниб яшайдиган соғлом мафкуравий эътиқодли кадрларнинг кадрланиши, умуман миллий тараққиёт концепциясидаги тамойилларнинг ҳаётда тўла амал қилиши каби омиллар ана шундай мотив-механизм бўлади.

Таъкидлаш жоизки, миллий ғоя тарғиботи технологиялари самарадорлигини ошириш, бу соҳада кўзга ташланаётган муаммоларни бартараф этишни шартлаб қўяди. Зеро, ҳар бир соҳада бўлгани каби ғоявий тарғиботда ҳам айрим муаммо ва камчиликлар йўқ эмас. Биринчи Президентимиз И.А. Каримов бу масалага алоҳида тўхталиб, «Бугунги ҳаёт шиддати, воқеалар ривожини шу қадар жўшқинки, биз маънавият ва мафкура борасида қанчалик муҳим ва ўринли ишларни амалга ошираётган бўлсак-да, баъзи ўринларда, афсуски, кеч қоляпмиз», деб таъкидлагани бежиз эмас.

Шу нуқтаи назардан қараганда, миллий ғоя тарғиботининг самарадорлигига қандай омиллар салбий таъсир кўрсатмоқда? Бу муаммоларнинг ечими қандай? Ғоявий тарғиботда нималар назардан четда қолмоқда? Тарғибот-ташвиқот ишларига қандай тарзда ёндашган маъқул? Бугунги кунда миллий ғояни халқимиз онги ва қалбига сингдириш самарадорлигини ошириш учун яна нималарга эътибор бериш зарур?

Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти Ислом Каримов иккинчи чақириқ Олий Мажлис тўққизинчи сессияси маърузасида баён этган асосий вазифа ва қоидаларни кенг ёритиш бўйича ташкилий-маърифий тадбирлар Дастурида юқоридаги саволларга жавоб тариқасида «Дастурни амалга ошириш бўйича қўйиладиган асосий талаблар» банди киритилган. Ушбу бандда дастурни амалга оширувчи мутасаддиларга қўйидаги талаблар қўйилган:

– ўтказилаётган тадбирларни кампанияга айлантирмаслик;

- ўқиб бериш усулидан воз кечиш;
- тадбирларни “мажбурият”га айлантирмаслик;
- одамлар билан очиқ-ойдин ва юзма-юз мулоқотдан қочмаслик.

Эътиборлиси шундаки, юқорида қайд қилинган талаблар нафақат давлат дастурининг ижросида, балки миллий ғоя тарғиботида ҳам муҳим аҳамият касб этади. Жумладан, бугунги кунда тарғибот-ташвиқот ишларида кампаниябозликка берилиш, мафкурани тарғиб қилиш ўрнига унинг таърифларини «ёдлатиш», турли тадбирларга кишиларни мажбурий тўплаш, муаммолар ҳақида очиқ гапиришдан қочиш, одамлар билан юзма-юз мулоқотга воизларнинг тайёрланиб келмаслиги, сон кетидан қувиб, сифатни унутиб қўйиш, тарғиботда айрим тушунчаларнинг ўринли-ўринсиз ишлатилиши натижа-сида уларнинг қадрсизланиши каби муаммолар мавжуд.

Агар соғлом ахборот муҳити устувор бўлмаса, қисқа вақтда ҳар қандай давлатнинг ички ахборот маконидаги сиёсий-ижтимоий муҳит издан чиқиб, «хатар ўчоқлари» пайдо бўлади. Натижада жамиятда ғалва бошланади, расмий ахборот тарқатиш тизими ишдан чиқади, расмий бошқарув ва унинг мафкураси таназзулга учрайди. Ўз ечимини кутаётган долзарб муаммолар ва уларнинг ечимини ҳал қилиш бўйича давлат амалга оширган ишлар ҳақидаги ахборотлар ўз вақтида халққа етиб бормайди. Энг ачинарлиси, «ахборот бўшлиғи»ни шакллантириш билан бир қаторда «жим ўтириш» позицияси қарор топади.

Ғоявий тарғибот самарадорлигини оширишда қуйидаги омилларга эътибор қаратиш лозим:

- вазифаларни назарда тутган ҳолда бевосита ташкилий чора ва тадбирларни кўриш;
- маънавият ва маърифат ишларини олиб боровчи кадрларни танлаш ва қайта тайёрлаш, уларнинг фаоли-ти учун барча шарт-шароитларни яратиш;
- зарур бўлган моддий-техника воситалари базаси-ни яратиш;

– оммавий ахборот воситаларини аниқ мақсадга йўналтирилган ҳолда жалб қилиш;

– маънавий ва маърифий ишларнинг самарали тажрибаларини кенг ёйиш.³²

Яъни, мафкура тарғиботида муайян муддат шиддат билан авж оладиган, кейинчалик сўниб қоладиган ташвиқот ишларига эмас, балки доимий равишда узлуксиз давом этадиган ва тизимий асосга қурилган маънавий-маърифий ишларга таяниш самарали ҳисобланади.

Мутахассисларнинг кўрсатишларича, тарғиботда миллий ғоя, мафкура ҳақида билим бериш билан чекланиш ҳолати мавжуд. Таъкидлаш жоизки, «ғоя кенг тарғиб қилинган» дегани, ҳали у «халқ онгига сингган, кишилар қалбидан ўрин оляпти» дегани эмас. Чунки мафкура тарғиботи билан шуғулланувчи айрим воизларнинг маърузалари кишиларда шавқ ва рағбат уйғотмай, асосан, миллий истиқлол ғоясининг моҳияти, унинг асосий тушунча ва тамойиллари ҳақида ахборот беради. Уларнинг берган билимлари кишилар онгига ахборот тарзида сақланади, лекин қалбини эгаллаб, уларни ҳаракатга ундармикан? Агар айтилган гаплар киши онгига ахборот сифатида ўрин олса-ю, лекин қалбидан, юрагидан ўрин олмаса, натижага эришдик, дея оламизми? Ахир, юксак сифат ва маҳорат билан тайёрланган реклама ҳам кишида икки хил фикр уйғотиши мумкин: «реклама тайёрлашни қойиллатишибди» ёки «мен, албатта, шу нарсани сотиб оламан». Воизларнинг гаплари ҳам инсонларда ана шундай икки хил таъсирланиш уйғотиши мумкин.

Демак, воизлар илмий асосланган анъанавий маъруза эмас, ҳиссиётларни уйғотувчи, ҳароратли, далилларга бой ноанъанавий нутқ кишиларга кўпроқ таъсир қилишини эътиборга олишлари зарур. Зеро, «ёниқ нутқ» одамларнинг ақли ва туйғуларига таъсир қилиб, тингловчини муайян фаолиятга отлантира олади. Баҳсга, мулоқотга чорлайди. Хулоса қилиб айтиш мумкинки,

³² Пахрутдинов Ш. Таҳдид – ҳалокатли куч. – Т.: «Академия», 2001.–Б.45.

мафкуранинг тарғиботи «билим – ишонч – фаоллик» модели асосида амалга оширилиши лозим. Яъни, билимларнинг онг орқали ўтиб, маслак, эътиқодга айланиши ва амалиётга татбиқ этилиши мафкуравий ишларнинг мазмунини ташкил этади.

Ҳозирги вақтда нафақат Республикамизда, балки бутун дунёда таълим соҳаси ғоявий таълим-тарбия ва тарғибот-ташвиқот самарадорлигини таъминлашнинг муҳим омили сифатида намоён бўлмоқда. Жумладан, олий таълимда жамият ҳаётининг турли соҳаларида фаолият олиб боровчи кадрлар тайёрланади. Статистик маълумотларга кўра, кейинги йилларда дунёдаги талабаларнинг умумий сони 13 млн. дан 82 млн. гача ошган. Кейинги 30 йил давомида бутун дунёда олий таълимга бўлган талаб 6 баравар кўпайган ва 2025 йилга бориб дунё бўйича 160 млн. талаба бўлиши кутилмоқда. Бу эса, бир томондан, жамиятда ғоявий-мафкуравий ишлар бўйича кадрлар тайёрлаш кўламининг кенгаётганини, бошқа томондан, ижтимоий ҳаётда ғоявий таълим-тарбия аҳамиятининг ортиши билан боғлиқ талаблар кучайишини кўрсатади.

Шу нуқтаи назардан, мустақиллик йиллари Ўзбекистонда таълим тизими тубдан ислоҳ қилиниб, унда ғоявий таълим-тарбия изчил йўлга қўйилгани, бу борада қатор олий ўқув юртларида “Миллий ғоя, маънавият асослари ва ҳуқуқ таълими” бакалавриат таълим йўналиши ва унинг базасида магистратура мутахассислиги ташкил этилиб, уларда замон талабларига жавоб берадиган ҳар жиҳатдан етук кадрлар тайёрлашга алоҳида эътибор қаратилаётгани муҳим аҳамиятга эга.

Ғоявий-мафкуравий ишларни самарали ташкил этишда мактабларнинг ўрни бекиёс. Чунки олти-етти яшар бола токи мустақил шахс сифатида шаклланиб, вояга етгунига қадар бўлган ҳаётини асосан мактабда ўтказати. Демак, мактаб инсондаги қадриятлар, интилиш, дунёқараш ва мақсадлар шаклланишида муҳим аҳами-

ят касб этади. Биринчи Президентимиз Ислом Каримов бу борада коллежлар, мактаб ва лицейларнинг аҳамиятини алоҳида таъкидлаб, «Ҳозирги вақтда Ўзбекистонда 550 минг ўқитувчи фаолият кўрсатмоқда, яъни зиё тарқатмоқда. Беш миллиондан ортиқ фарзандларимиз мактабларда, турли билим юртларида таълим олмоқда. Уларнинг тарбияси ҳақида ўйлашимиз, ёшларимизнинг бахтли келажаги учун қайғуришимиз, ёш наслимизни ғоя билан қуроллантиришимиз керакми-йўқми?» деган саволни қўйган эди. Масаланинг эътиборли жиҳати шундаки, мактаб билим бериш билан бирга ғоявий тарбия ўчоғи ҳам бўлиши лозим. Инсондаги ватанпарварлик, фидойилик, меҳнатсеварлик хислатлари, комил инсонга хос бўлган бошқа хусусиятларнинг қарор топиши унинг шахс сифатида шаклланиш жараёни билан бир вақтда кечса, бу сифатлар унинг учун доимий қадриятга айланиши мумкин. Шу боис мактаб ёшидаги болаларни етук инсон қилиб тарбиялашда муаллимларнинг зиммасига улкан масъулият юкланади. Бунда ҳар бир ўқитувчи билим ёки тарбия берувчи эмас, балки ўқитувчи миллий ғояларнинг тарғиботчиси сифатида мулоқот олиб бориши мақсадга мувофиқ. Демак, ҳар бир ўқитувчи ўз вазифасини фақат ўқувчига дарс беришдангина иборат деб билмай, миллат равнақига ҳисса қўшадиган фуқароларни тарбиялаётганини ҳам доимо эътиборда тутмоғи лозим.

Ахлоқсизлик ғояларини аксарият ҳолда тажрибасиз ёшлар билмасдан «европача маданият» ва «эркинлик» сифатида қабул қилиб, ўзлари кутмаган ҳолда алданиб қолишлари мумкин.

Ўзбекистонда четдан кириб келаётган ёт ғояларга қарши курашиш бўйича бир қатор ишлар амалга оширилди. Тарихий хотира тикланиб, Амир Темур даврида шакллантирилган «куч –адолатда», «эл-юрт озодлиги», «инсоф ва диёнат бирлиги», «маънавият – келажак омили» каби ҳаётбахш ғоялар бугунги кунда ёшларни ғоя-

вий тарбиялаш, мафкуравий иммунитетни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этмоқда. Ёшларда мустақил ва таҳлилий фикрлашни ривожлантириш ишлари тизимли ва босқичма-босқич амалга оширилмоқда. Айни пайтда бу жараён тадрижий ривожланишга ундайдиган ҳаётбахш ғояга ва ҳаракатланиш дастурига эга бўлиши тақозо этилади. Мазкур ҳаракат дастури қуйидаги жараёнларни қамраб олиши керак:

- ташқаридан кириб келаётган хавф-хатарларни «пинҳона ривожланиш» даврида аниқлаш;

- миллатнинг, халқнинг жамиятда қабул қилинган маънавий-ахлоқий нормалари, маданий ривожланиш тамойилларини янада ривожлантириш;

- интернет ва хорижий оммавий ахборот воситалари орқали кириб келаётган турли ахборотларга нисбатан оқилона муносабатни қарор топтириш;

- ёшларда миллий ғояга ишончни – мафкуравий иммунитетни шакллантириш.

Таълим тизимида мафкурани тарғиб этишда ўқитувчи ёшларнинг дидига, қадрият ва қарашларига мос тарзда ёндашиш талаб этилади. Миллий ғоя тарғиботи-га хизмат қиладиган адабиётлар ёш авлоднинг тафаккури ва билим даражасига мос ҳолда содда, таъсирчан, оммабоп тарзда ёзилишига алоҳида эътибор бериш зарур. Зеро, “Халқимизнинг эзгу ҳаёт талабларига жавоб берадиган, унинг туб манфаатлари, орзу-интилишларини ҳар томонлама акс эттирадиган миллий ғоя, миллати, тили ва динидан қатъи назар, ҳар бир юртдошимизнинг ўз ғоясига айланса, уларнинг қалби ва юрагидан чуқур жой олса, – мен ишонаман – ана шунда биз кўзлаган юксак мақсадларимизга албатта етамиз”.³³

Миллий ғоя тарғиботи самарадорлиги мезонлари ва тамойиллари. Ўзбекистон Республикаси бош қомуси бўлган Конституциямизнинг “Ўзбекистон Рес-

³³ Каримов И.А. Она юртимиз бахту иқболи ва буюк келажаги йўлида хизмат қилиш – энг олий саодатдир. – Т.: “Ўзбекистон”, 2015. – 297–298-б.

публикасида демократия умуминсоний принципларга асосланади, уларга кўра инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, кадр-қиммати ва бошқа дахлсиз ҳуқуқлари олий қадрият ҳисобланади”;³⁴ – деб алоҳида қайд этилганлиги мамлакатимизда инсон ҳуқуқларига бўлган эътибор нечоғлик аҳамиятли эканлигини кўришимиз мумкин.

Миллий ғоя тарғиботи самарадорлигини оширишнинг муҳим мезонлари:

- миллий-маънавий мерос ва қадриятларни ҳурмат қилиш ва унга содиқлик;
- умуминсоний демократик қадриятларга содиқлик;
- озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт қуриш;
- халқ фаровонлиги даражаси;
- Ватан равнақи, юрт тинчлиги;
- халқнинг тинчлик ва омонликда яшаши билан белгиланади.

Миллий ғоя тарғиботи самарадорлигини оширишнинг муҳим тамойиллари:

- инсон эркинлиги, ҳуқуқ ва манфаатларнинг устуворлиги;
- инсон ҳаётининг дахлсизлиги;
- инсон шаъни ва кадр-қиммати, унинг энг олий қадрият эканлиги;
- қонун устуворлиги;
- адолат;
- миллий ва умумманфаатлар уйғунлиги;
- мафкуравий плюрализм;
- фикрлар хилма-хиллиги;
- бағрикенглик.

Миллий ғоя тарғиботининг таъсирчанлигини оширишдаги энг асосий шартлардан бири – мафкура тарғиботи зимдан амалга оширилиши зарурлигидир. Инсон унга таъсир ўтказилаётганини сезмаслиги лозим. Умуман, тарғибот давомида «мафкура» сўзининг кўп ишла-

³⁴ Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2014, 13-модда.

тилиши шарт эмас. Мафкура фуқаро онгига зимдан, билвосита – бадий ва сахна асарлари, фильмлар, санъат дурдоналари, ҳаёт тарзидаги ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ўзгаришлар орқали сингдирилиши керак. Зеро, ҳар қандай етук санъат асари миллий мафкура тарғиботчиси бўла олади. Маълумки, адабиёт ва санъат улкан мафкуравий қудратга эга бўлиб, у ғояларни бадий жиҳатдан бойитиб, томошабин ёки ўқувчини ўз таъсирига олиш қудратига эга. Айнан бадий асарлар бугунги кунда мафкуралар, ғояларни қитъалараро зимдан ташувчи воситага айлангани ҳеч кимга сир эмас.

Бутун дунёда бўлаётган ҳозирги ижтимоий-сиёсий жараёнларнинг таҳлилидан келиб чиқиб, уларнинг мафкуравий-ғоявий негизларини янада ривожлантириш зарур.

Дунёдаги ёвуз ниятли геосиёсий ҳаракат ва кучлар ёшларга кенг миқёсда ғоявий таъсир кўрсатиш ҳаракатларини олиб бормоқда. XX асрга келиб, урушлар олиб боришда ғоявий таъсир муҳим аҳамиятга эга бўлиб, муайян давлатни ўз аҳолиси олдида ва халқаро майдонда обрўсизлантириш учун қарши ахборот фаолиятлари олиб бориш, ахборот-психологик таъсир кўрсатиш ошкора тусга кира бошлади.

Ахборот технологияларнинг амалиётга татбиқ этилиши – жаҳон ахборот маконида мисли кўрилмаган мазмуний ўзгаришларга олиб келди. Биринчи жаҳон урушида қўлланган информацион-психологик таъсир технологиялари ўз навбатида ахборотнинг технологик ривожланишига асос солди. Ахборот ресурс, бойлик ва маҳсулот сифатида қисқа вақт ичида мисли кўрилмаган тезкорлик билан ривожланди. Ахборот-психологик таъсирни ўрганувчи илмий марказлар вужудга келди. Дастлаб 1914 йилда Англияда, 1915 йилда Францияда, 1917 йилда АҚШда, 1918 йилда Германияда махсус ахборот марказлари ташкил этилди.

АҚШда эса «Жамоат ахборот қўмитаси» тузилиб, унинг ривожланишига катта маблағлар ажратилди, пси-

холог олимлар жалб қилинди. Бу қўмитани Президент В. Вильсоннинг яқин ўртоғи Ж. Крил бошқарди. Қисқа вақт ичида ушбу қўмита томонидан АҚШ манфаати сингдирилган 75 млн. донадан ортиқ тарғибот нашрлари тарқатилди. Уруш даврида «Жамоат ахборот қўмитаси» томонидан бетараф давлатларнинг ва жаҳон ҳамжамиятининг диққат-фикрини АҚШ фойдасига йўналтириш, чалғитиш мақсадида тинимсиз равишда сохта маълумотлар тарқатилди. 1913–1921 йиллар давомида Вудро Вильсон АҚШ президенти вазифасини бажарар экан, ахборот-психологик хуружга, унинг технологияларига, айниқса, ахборот-психологик таъсир воситалари сифатида қуйидагиларни алоҳида таъкидлаб ўтган эди:

- жамоат фикрини шакллантирувчи ва вазифа юкловчи тизимлар;
- қарор қабул қилиш тизимлари;
- ахборот-техник тизимлар;
- ахборот-аналитик тизимлар;
- ахборот ресурслар;
- оммавий ахборот воситалари ва тарғиботга асосланган жамоат онги ва фикрини шакллантирувчи тизимлар.

Ёшларда иммунитет ҳосил қилинмаса, дезинформациялар, очиқдан-очиқ бўҳтон, сохта фактларнинг таъсирига қарши курашиб бўлмайди. Ёшларда билимлилик асосида мустақил ва таҳлилий фикрлаш жараёнини ривожлантириш лозим. Мустақил фикрлаш жараёни етарлича шакллантирилса, ҳар қандай ғоявий таъсирлар ўз кучини йўқотади. Ахборот таҳлили ҳақиқий ҳолат билан қиёсланса, ўз-ўзидан ахборотнинг асл мазмуни намоён бўлиб, унинг таркибидаги тўқималар, сохта фактларни истеъмолдан олиб ташлаш мумкин.

Миллий ғоя тарғиботи технологияларида самардорликка эришиш йўллари. Бугунги дунё халқлари ҳаётидаги ижтимоий-сиёсий ва ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг таҳлилидан келиб чиқиб, инсон ва жамият

тараққиётини таъминлашга хизмат қилувчи ғоявий тарғибот ва ташвиқот самарадорлигини таъминлаш йўллари мунтазам ривожлантириб бориш тақозо этилмоқда. Бунда қуйидагилар муҳим аҳамият касб этади:

- тарғибот технологияларида миллий ғоянинг мазмун-моҳиятини, унинг фойдали жиҳатларини холисона кўрсатиб бериш;

- икки ва кўп томонлама алоқа муносабатлари тизimini шакллантириш;

- тарғибот технологиялари воситаларини янада такомиллаштириш;

- миллий ғоя тарғиботида сўз ва амал бирлигига эришиш;

- жамоатчиликнинг қизиқиши, мақсад ва интилишларини ҳисобга олиш;

- тарғиботларнинг ишончилигини таъминлаш;

- муаммоларни ечиш йўлларининг асосли бўлиши.

Зеро, дунёда ёвуз ниятли сиёсий ҳаракат ва кучлар ёшларга қарши кенг кўламдаги тизимли ғоявий таъсир кўрсатиш ҳаракатларини олиб боришмоқда. XX асрга келиб урушлар олиб боришда ғоявий тарғибот муҳим аҳамиятга эга бўлиб, муайян давлатни ўз аҳолиси олдида ва халқаро майдонда обрўсизлантириш учун мафкуравий фаолият юритиш, ахборот-психологик таъсир кўрсатиш ошкора тусга кира бошлади.

Мамлакатимизда бугунги кунда ҳуқуқий демократик давлат ва кучли фуқаролик жамиятини қуришда қуйидаги йўналишларда кенг кўламдаги ишларни амалга ошириш талаб этилади:

- ўзбек халқининг бой тарихий, илмий, бадий, маданий-маърифий ва ахлоқий меросини ҳар бир фуқаронинг маънавий мулкига айлантириш, миллий ўзликни англатиш мақсадини устувор йўналиш сифатида амалга ошириш, миллий ғоя ва мафкурани халқимизнинг онги ва қалбига чуқур сингдириш, уни руҳий ва маънавий куч-қудрат манбаига айлантириш;

– Ватан озодлиги йўлида жасорат кўрсатган буюк аждодларимизнинг ибратли ҳаётини кенг тарғиб этиб бориш, сиёсий жараёнларга, мустақиллик йилларида эришилган ютуқлар таҳлили асосида жамиятнинг ҳар бир аъзоси қалбида миллий ғурурни кучайтириш, ҳеч қачон ҳеч кимга қарам бўлмаслик туйғусини камол топтириш;

– аҳолининг барча қатламларида, хусусан, ёшларда фаол фуқаролик позициясини шакллантириш, фидоийлик ва ватанпарварлик туйғуларини мустаҳкамлаш, уларда дунё ва мамлакат миқёсидаги сиёсий жараёнларга мустақил ва онгли муносабатда бўлиш ҳиссини уйғотиш;

– жамиятда ўзаро инсоний муносабатлар, иззат-эҳтиром, меҳр-мурувват, миллатлараро тотувлик, диний бағрикенглик ғояларини шакллантириш жараёнларини миллий ғоя ва маънавият тамойиллари билан уйғун тарзда тизимли ва узлуксиз тарғиб этиб боришни йўлга қўйиш;

– турли оммавий ахборот воситалари ва интернет тармоқларида тарқатилаётган, урф-одатларимиз, миллий менталитетимизга зид, одобсизлик ва ахлоқсизликни тарғиб этувчи вайронкор ғояларнинг ёшларимиз онгига салбий таъсир ўтказишининг олдини олиш;

– ахлоқий, тарбиявий ишларни янада такомиллаштириш, ёшларда юксак маънавий ва маданий сифатларни шакллантириш, умуминсоний қадриятлар, миллий ўзликни англаш, ғурур ва ифтихор, соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, бой тарихий-маданий меросга асосланган ҳолда мустақил оилавий ҳаётга тайёрлаш, халқимизнинг азалий анъана ва урф-одатларига асосланган ҳолда жамиятда ўз ўрнини топиш, касб-хунар эгаллашга бўлган иштиёқини кучайтириш;

– Олий таълим муассасаларида талабаларнинг етакчилик хусусиятларини намоён қила олишлари ҳамда бошқарув маҳорати малакасини ҳосил қилишларига кенг қамровли имкониятлар очиб берилишини таъминлаш;

- ёшларнинг илм-фан соҳасидаги фаоллигини ошириш, уларни ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш, жисмонан бақувват бўлишлари учун кўмаклашиш, илмий-иждодий интилишларини рўёбга чиқариш;

- ёшларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, мамлакатимизда олиб борилаётган ислохотлар мазмунини кенг тарғиб этиш орқали уларнинг ҳуқуқий маданиятини юксалтириш;

- “оммавий маданият” ниқоби остидаги таҳдидларнинг ёшлар ҳаётига салбий таъсир ўтказишига йўл қўймаслик ва уларда қатъиятлилиқни камол топтириш;

- ёшларнинг турли соҳаларда эришаётган ютуқларини кенг тарғиб этиш ва уларнинг онгида баркамол шахс идеалини шакллантириш орқали замонамиз қаҳрамонларини камол топтириш.

Маънавий, маърифий, мафкуравий тарғибот олиб боришнинг моҳияти ва устувор йўналишлари этиб қуйидагилар белгиланади:

- юсак ривожланган, демократик давлатлар қаторида бўлишдек олий мақсадни амалга ошириш учун барча имкониятларни сафарбар қилиш, амалга оширилаётган давлат сиёсатининг устувор йўналишлари, кенг кўламли ислохотлар қабул қилинган қонун ҳужжатлари ва давлат дастурларининг аҳамиятини аҳоли кенг қатламлари орасида жадал тарғиб қилиш, юртимизга қарши қаратилган ғоявий ва информацион хуружлар, уларнинг ортида турган кучларнинг ғаразли мақсадларини фош қилиш, одамларни хушёрлик ва огоҳликка даъват этиш, олимлар, сиёсатчи ва иждокор зиёлилар иштирокида жойларда самарали тарғибот тизимини йўлга қўйиш;

- мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг кўламдаги бунёдкорлик ишларининг жаҳон ҳамжамияти ва дунё ташкилотлари томонидан бир овоздан эътироф этилганлигини кенг тарғиб этиш;

- аҳолининг турли қатламлари, хусусан, ёшлар орасида тарихий хотирага, миллий ўзликка эга бўлиш за-

руратини англатиш борасидаги кенг қўламли тарғибот ишларини олиб бориш, миллий маънавиятимиз обидаларини асраш, эъзозлаш ва маданий меросимизни ёшлар томонидан мақсадли ҳамда онгли ўзлаштирилишига эришишнинг самарали механизмларини ишлаб чиқиш;

– мамлакатимизда инсон салоҳиятини рўёбга чиқаришнинг самарали механизмларини қўллаш, инсон капиталини ривожлантириш жараёнларини кенг тарғиб этиш;

– улуғ мутафаккирларимизнинг дунё тамаддунига қўшган буюк ҳиссаларини халқимиз онги ва қалбига етказиш ҳамда шу асосда миллий ғурур туйғусини тарбиялаш;

– мамлакатимиз ёшларини санъатнинг турли соҳаларига бўлган қизиқишларини ҳар томонлама рағбатлантириб бориш, кино, театр санъатининг халқимиз барча қатламлари орасидаги аҳамиятини юксалтириш, оммавийлигини таъминлаш борасидаги тизимли фаолиятни йўлга қўйиш;

– халқимизнинг миллий қадриятлар, тарихий обидаларига бўлган эҳтиромли муносабатни янада ошириш, айниқса, ёшларнинг муқаддас қадамжолар, зиёратгоҳлар ва музейларга ташрифларини ташкил этиш;

– ёшларнинг интеллектуал салоҳияти, бадий-эстетик диди ва савиясини узлуксиз юксалтириб бориш мақсадида мутолаа маданиятини ривожлантириш, бу борада ўзига хос мусобақа ва танловларни ташкил этиш, "Ziyounet" тармоғида ҳар бир таълим субъектининг ўз электрон-ахборот ресурсларини яратиш ишларини маънавий рағбатлантириш;

– маънавиятнинг маъно-моҳияти, миллий маънавиятимизнинг қадимий илдизлари, ноёб ва бетакрор намуналари, бугунги кундаги ривожланиш тамойиллари ҳақида аниқ мақсадга қаратилган тарғибот ишларини мунтазам равишда олиб бориш;

– юртдошларимизни муқаддас ислом дини ва азиз авлиёларимизнинг ибратли ҳаёти, қутлуғ қадамжоларига эҳтиром, диний бағрикенглик руҳида тарбиялаш, жамиятимизда соғлом турмуш тарзи, миллатлараро тотувлик, ўзаро меҳр-оқибат муҳитини мустаҳкамлаш бўйича маънавий-маърифий дастурларни амалга ошириш;

– мустақиллик ҳуқуқ эканлигининг мазмун-моҳиятини таълим тизимининг барча бўғинларида, шунингдек, таълимдан ташқари тузилмалар доирасида фаолият юритаётганлар орасида ҳам тизимли тарғиб этиш;

– оила, маҳалла, мактаб, академик лицей, касб-хунар коллежи, олий таълим муассасалари ва таълимдан ташқари муассасаларда комил инсон тарбияси билан боғлиқ туйғу ва тушунчаларни ёш авлод қалби ҳамда онгига таъсирчан усул-услублар орқали сингдириш, аждодларимизнинг бу борадаги меросини бугунги тараққиёт талаблари билан узвий ҳолда ривожлантириш, тарғибот ишларини миллий ва умумбашарий қадриятлар уйғунлиги асосида ташкил этиш;

– муқаддас ислом динининг маънавий-маърифий имкониятларидан кенгроқ фойдаланиш, имомларнинг маърузаларини мамлакатимизда эришилаётган ютуқлар билан бойитиш бўйича ҳамкорлик ишларини йўлга қўйиш;

– аҳолининг кенг қатламлари, авваламбор, ёшлар ўртасида Ватанга муҳаббат ва садоқат, инсонпарварлик фазилатларини тарбиялаш, миллий урф-одат, анъана ҳамда қадриятларнинг ҳаётимиздаги ўрни ва аҳамиятини ҳар томонлама очиқ беришга йўналтирилган давра суҳбатлари ва учрашувлар, маънавий-маърифий тадбирларни замонавий технологиялардан фойдаланган ҳолда ўтказиш;

– миллий ғоя ва мафкура масаласи билан боғлиқ долзарб муаммоларни, бугунги мураккаб мафкуравий жараёнларни илмий-амалий жиҳатдан атрофлича таҳлил қилиш ва баҳолаш, устувор йўналишларини аниқлаш,

уларнинг аҳоли барча қатламларига таъсирини ўрганиш, миллий манфаатларимизга, анъанавий ҳаёт тарзидан зарарли ғоялар ва мафкуравий хуружларнинг моҳиятини танқидий очиб бериш;

– халқимизнинг кўп асрлик маънавияти, миллий қадриятлари ва ҳаётий удумларига қарши қаратилган мафкуравий хуружларга қарши самарали ва тизимли кураш олиб бориш бўйича аниқ илмий-амалий дастурлар ишлаб чиқиш;

– фуқаролар қалбида эркин тафаккур ва соғлом дунёқараш асосларини мустаҳкамлаш, уларни онгли яшашга, ўз фикрига эга бўлишга, турли маънавий тажовузларга қарши собит тура олишга қодир бўлган иродали, фидойи ва ватанпарвар инсонлар этиб тарбиялашга йўналтирилган амалий тавсиялар тайёрлаш, бу борада маънавий-маърифий тарғибот ишларининг таъсирчанлигини таъминлайдиган замонавий ахборот технологиялари ва ёт ғояларга қарши мафкуравий иммунитетни кучайтиришга қаратилган самарали усул-услublарни ишлаб чиқиш, давлат ва жамоат ташкилотлари учун тегишли таклифлар ҳамда тавсиялар тайёрлаш масаласига алоҳида эътибор қаратиш;

– йилнинг ҳар чорагида амалга оширилган амалий фаолият натижаларини, таҳлилий материалларнинг хулосаларини оммавий ахборот воситалари, жумладан, Республика Маънавият ва маърифат кенгашининг нашрлари бўлмиш “Тафаккур”, “Маънавий ҳаёт” ва “Жаҳон адабиёти” журналлари, “Маънавият” нашриёти орқали мунтазам чоп этиб бориш, шу билан бирга, ҳар ойда амалга оширилган позитив ўзгаришлар ҳақидаги ахборотлардан веб-сайтлар орқали мунтазам равишда кенг жамоатчиликини хабардор этиб бориш;

– республиканинг таниқли олим-профессорлари, жумладан, файласуф, ҳуқуқшунос, социолог, филолог, педагог ва психологларни жалб қилган ҳолда кенг кўламли тарғибот ишларини мақсадли ташкил этиш,

хукукий, маданий, таълим, бандлик, соғлиқни сақлаш масалаларида мунтазам тарғибот ишларини ўтказиб бориш, маҳалла институтларида эса ишсизлар, уй бекалари ҳамда ёши улуғлардан иборат аҳоли қатламларига фуқароларнинг ижтимоий аҳволини инobatга олган ҳолда амалий кўмак бериш механизмларини ифода этувчи видеороликлар, буклетлар тайёрлаш;

– айрим киностудиялар томонидан тижорат йўлида яратилаётган савияси паст ва миллий қадриятларимиз, урф-одатларимизга зид бўлган фильмлар яратилишининг олдини олиш мақсадида таъсирчан воситаларни ишга солиш, жамоатчилик назоратини йўлга қўйиш;

– айрим вояга етмаган ёшларнинг таълим жараёнларини ташлаб, норасмий равишда ишлаш учун чет элларга кетишининг олдини олиш ва улар ўртасида ҳамкор ташкилотлар билан биргаликда ота-оналар, васийлар ва кенг жамоатчилик иштирокида тушунтириш ишларини олиб бориш;

– маънавий-маърифий тадбирлар самарадорлиги, таъсирчанлигини янада ошириш мақсадида молиявий рағбатлантириш механизмининг ишлаб чиқиш ва жорий қилиш.

Ғоявий таъсирларга қарши тарғибот-ташвиқот ишларининг мазмунини, шакл ва услубларини, муҳитнинг ёшларга таъсирини ўрганиш:

– ғоявий таъсирларга қарши дастурларни яратиш ва амалга оширишда умумий тамойилларга эътибор қаратиш;

– ғоявий тарбия жараёнида тизимли ёндошув;

– барча жараёнларни узвий боғловчи мониторинг тизимини яратиш;

– янги технологияларни жадал қўллаш ва тезкорликда апробациядан ўтказишни талаб қилмоқда.

Таъкидлаш жоизки, ғоявий тарғибот-ташвиқот самарадорлигини таъминлашда маънавий-маърифий тадбирлар, уларни амалга оширувчи мутахассисларнинг фа-

олияти муҳим аҳамиятга эга. Бундай тадбирларда жомани ўзига қаратиш, кишиларга таъсир кўрсатиш, уларни илҳомлантириш тарғиботчидан жуда катта маҳорат талаб этади. Шунинг учун тарғиботда воизлар ўз маърузалари таъсирчанлигини ошириш чораларини кўриши, уларнинг ҳаётий ва ҳаққоний бўлишига эришиши, ўтказиладиган маънавий-маърифий тадбирларни пухта тайёрлаши, замонавий технология ва воситаларни қўллаши лозим.

Шунингдек, жамиятда ёшларни зарарли мафкураларнинг салбий таъсиридан ҳимоялашда санъатдан фойдаланиш, миллий ғояни тарғиб қилишда бадий образларни қўллаш амалиёти муҳим. Чунки бадий образлар орқали миллий ғояни тарғиб қилиш, ёт мафкураларга қарши курашиш самарали ва таъсирчан усул ҳисобланади. Миллий ғоянинг тарғиботида сарфланган маблағ қисқа вақтда моддий бойлик келтирмаслиги мумкин, лекин ҳозирда бу соҳанинг сарф-харажатига алоҳида эътибор бериш муҳим бўлмоқда. Шунинг учун ҳам унинг самарадорлигини мунтазам ошириш йўллари тўғрисида ўйлашимиз керак.

Таянч тушунча: самарадорлик, ғоявий тарғибот технологиялари самарадорлиги, самарадорлик мезонлари, технологиялар самарадорлигини оширишнинг концептуал асослари, мафкура тарғиботи, мафкуравий тарғибот муаммолари, миллий ғояга ишонч, мафкуравий эътиқод, ақидапарастлик, мафкура тарғиботи омиллари.

Мавзуни мустаҳкамлаш бўйича топшириқлар

1. Миллий ғоя тарғиботида самарадорликка эришишнинг янгича технологиялардан фойдаланишнинг афзалликларини таҳлил этинг.

2. Миллий ғоя тарғиботи самарадорлигига эришишда таълим-тарбия, оила, маҳалла, мактабнинг ўрнини қиёсий таҳлил қилинг.

3. Миллий ғоя тарғиботи самарадорлигини белгиловчи мезонлар ва омилларни таҳлил этинг.

6-МАВЗУ: МИЛЛИЙ ҒОЯ ТАРҒИБОТИДА "ЖАМОАТЧИЛИК БИЛАН АЛОҚАЛАР"

Режа:

1. Миллий ғоя тарғиботи ва "Жамоатчилик билан алоқалар"нинг ўзаро муносабати.
2. Миллий ғоя тарғиботида "Жамоатчилик билан алоқалар"нинг демократик асослари ва замонавий кўри-нишлари.
3. "Жамоатчилик билан алоқалар"да жаҳон тажри-баси ва тарғиботда миллий маънавий хусусиятларни ҳи-собга олиш.

Миллий ғоя тарғиботи ва "Жамоатчилик билан алоқалар"нинг ўзаро муносабати. Миллий ғоя тарғи-ботида турли хил жамоатчилик билан ўзаро муносабат-лар амалга ошади ва жамият ҳаётининг турли хил соҳа-лари, воқеа ва ҳодисалари билан узвий алоқадорликда намоён бўлади.

"Жамоатчилик билан алоқалар"нинг миллий ғоя-нинг ижтимоий ҳамкорлик ва ижтимоий ҳамжиҳатлик ғояларига таяниши муҳим аҳамиятга эга. "Жамоатчилик билан алоқалар"нинг мақсади умуммиллий мақсадга йўналтириш, сафарбар этиш ҳамда ўзаро ҳамкорлик ва тотувликни таъминлашдан иборат.

Дунёда содир бўлаётган ўзгаришлар ҳар бир инсон-нинг иқтидори ва салоҳиятини жамият тараққиёти сари йўналтиришга ундамоқда. Бунда миллий ғояни тарғиб этишда "Жамоатчилик билан алоқалар", унинг шакллари муҳим ўринга эга. Жамоалар турли хил бўлиб, ҳар бири ўзига хос жиҳатларга эга. Миллий ғоя тарғиботида бунинг ҳисобга олган ҳолда ёндашиш кутилган самарани бери-ши мумкин. Демак, миллий ғоянинг тарғиботи ва жамоа ўртасида ўзаро алоқадорлик мавжуд. Бунда қуйидаги ху-сусиятларни ҳисобга олиш миллий ғоянинг тарғиботига ижобий таъсир кўрсатади:

- 1) жамоанинг фаолият соҳаси;
- 2) жамоанинг социал-демографик ҳолати;
- 3) миллий таркиби;
- 4) жамоадаги маънавий муҳит;
- 5) жамоанинг ижтимоий ҳаётда эришган ютуқлари ёки муаммолари;

6) жамоа қадрлайдиган муҳим ғоялар ва мақсадлар.

Юқоридаги кўринишлар бўйича муайян билим ва маълумотга эга бўлиш миллий ғоя тарғиботини ташкил этишга ёрдам беради. Миллий ғоя тарғиботидан кўзланган мақсадни аниқ, ишончли ва таъсирчан, ҳаётий чиқишига, самарадор бўлишига ижобий таъсир кўрсатади. Акс ҳолда, кутилган натижага эришиб бўлмаслиги мумкин. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон давлати сиёсатининг туб моҳиятини одамларга тушунтириш, уларнинг бу сиёсатни қўллаб-қувватлашларига эришишда фойдаланиладиган технологиялардан бири “Жамоатчилик билан алоқалар” технологиясидир.

«Public relations» (PR) «Жамоатчилик билан алоқалар» тарғиботнинг демократик усулларида бири саналади. «Жамоатчилик билан алоқалар» технологиялари давлат билан халқ ўртасида мулоқот ўрнатиб, фуқароларда давлат сиёсатига мойиллик уйғотишга хизмат қилади. Шу орқали давлатга ҳамфикр инсонларни кўпайтириб, уларни ишончли ҳамкорга айлантиради.

“Жамоатчилик билан алоқалар” инсонлар фикрларига, кайфиятига, ҳиссиётига ва охир-оқибат хатти-ҳаракатларига кучли таъсир кўрсатувчи «ишонч ва истаклар стратегиясидир».

Етакчи давлатларда бу технологиялардан фойдаланиш мафкуравий таъсир кўрсатиш индустрияси даражасига кўтарилган. Ўзбекистонда ҳам мафкуравий жараёнларни тартибга солишда жамоатчилик билан алоқалар технологияларидан фойдаланиш миллий ғоя тарғиботининг таъсирчанлигини, сўзсиз, оширади.

У бошқарувнинг алоҳида усули бўлиб, бошқарув тузилмаларининг жамият манфаатларига хизмат қилишига эътиборни қаратиш, амалга оширилаётган ислохотларга жамоатчиликни сафарбар қилиш, жамиятда вужудга келадиган нохуш ҳолатлардан огоҳ қилиш орқали уларнинг олдини олишга хизмат қилади. "Жамоатчилик билан алоқалар" қонуний, очиқ, самимий, ахлоқий меъёрларга мос келадиган мулоқотлар асосида амалга оширилади.

Қатор мамлакатларнинг давлат бошқарувида "Жамоатчилик билан алоқалар" технологияларининг қўлланилиши бошқарувнинг маъмурий-буйруқбозлик усулидан фарқли ҳолда давлат ва жамият ўртасидаги икки томонлама ҳамкорлик усулига ўтишга хизмат қилади. Бунинг натижасида давлат ва жамоатчилик ўртасида мавжуд кўзга кўринмас тўсиқ олиб ташланиб, демократик руҳдаги фуқаролар учун очиқ, уларнинг талабларига жавоб берувчи, ўзгаришларга тез мослашувчан янгича, самарали ишлайдиган бошқарувчилар қатлами шаклланади. Шу билан бирга "Жамоатчилик билан алоқалар" технологияларини қўллаш фуқаролар онгига демократик қадриятларни самарали сингдиришга, уларда ватанпарварлик туйғуларини уйғотишга хизмат қилишини алоҳида таъкидлаб ўтиш зарур.

"Жамоатчилик билан алоқалар" деганда "Жамоатчилик билан алоқалар" технологиялари давлат органлари ва бошқа турдаги ташкилотларнинг инсонлар, ижтимоий гуруҳлар, корхоналар билан ўзаро тушуниш ва ишонч муҳитини яратишга йўналтирилган фаолияти тушунилади. "Жамоатчилик билан алоқалар"нинг илмий асосда ўрганилиши ушбу технологияларни қўллаётган субъектга олиб борилаётган сиёсатни қўллаш услубларини ўзлаштириш имконини беради. Қувватловчиларни аниқлаш, жамоатчилик фикрини ўрганиш, субъект учун аҳамиятли бўлган ахборот оқимларини бошқариш услубларини ўзлаштириш имконини беради.

“Жамоатчилик билан алоқалар” миллий ғояни тарғиб этиш ва тарқатишнинг ўзига хос технологиясидир. И.Соловьёв томонидан берилган таъриф ҳам эътиборга лойиқ: “Жамоатчилик билан алоқалар” технологиялари ахборот технологияларининг бир тури бўлиб, бирор сиёсий мақсадни амалга оширишда респондент³⁵ни ҳурмат қилган ҳолда ахборот-таҳлилий фаолият юритишни назарда тутди, деб ёзади у. – Ушбу технологиялар коммуникатор³⁵ ва респондент ўртасидаги ўзаро муносабатларни яратишга хизмат қилади. “Жамоатчилик билан алоқалар” технологияларининг ҳақиқатга асосланиши мавжуд муаммоларни кенг жамоатчилик ўртасида эркин муҳокама қилиш имкониятини беради ва фуқароларда сиёсий қарорлар қабул қилувчи марказ ҳақида ижобий тасаввур уйғотади. Бу технологиялар қуйидаги тамойиллар асосида ишлаб чиқилади:

- ахборотнинг холислиги ва ошкоралиги;
- ўзаро муносабатларда ҳам коммуникаторнинг, ҳам респондентнинг манфаатларини ҳисобга олиш;
- жамоатчилик фикрига таяниб фаолият юритиш;
- жамоатчилик фикрини ҳурмат қилиш.

Ахборот етказиш фаолиятининг бундай ташкил этилишида коммуникатор респондентга шунчаки ахборот қабул қилувчи деб эмас, балки ўз дунёқарашига эга шахс сифатида мурожаат қилади. Шу сабабли, “Жамоатчилик билан алоқалар” технологияларининг иштирокчилари жамоатчилик фикридан доимо бохабар бўлиб турадилар».

Олим ушбу муаммога тўхталар экан «Жамоатчилик билан алоқалар» технологиялари қандай мақсадга йўналтирилганлигига қараб уни бир неча турларга ажратади.

Масалан, “Жамоатчилик билан алоқалар” технологияларидан коммуникаторнинг давлат ва жамоат ташкилотлари билан алоқаларни яхшилашда (public), шахснинг исталган қиёфасини яратишда (image making),

³⁵ Қаранг: Респондент – ахборотни қабул қилувчи.

³⁵ Қаранг: Коммуникатор – ахборот етказувчи.

оммавий ахборот воситалари билан алоқаларни мустаҳкамлашда (media relations), ахборот етказиш ва унинг аудитория томонидан қабул қилинишини бошқаришда (massage management), ахборот марказларидан кадрлар билан ишлашда (emloyee commumications), жамоатчилик билан ўтказиладиган текширишларда (publik involuement), ҳомийлар билан яхши алоқаларни таъминлашда (investor relations), таништирувчи тадбирларни ўтказишда (spesial events), инқирозли вазиятларни бошқаришда (crisis manegement) ва бошқаларда фойдаланиш мумкин»,³⁶ – деб эътироф этади. У мазкур технологияларнинг алоҳида кўринишларини санаб ўтади ва уларнинг ҳар бири ўзига хос вазифаларни бажаришини таъкидлайди. “Жамоатчилик билан алоқалар” технологияларининг бундай қисмларга ажратилиши ахборот бериш жараёнини бошқариш, ҳар бир информацион лойиҳаларнинг ўзига хос жиҳатларини ўрганиш, стандартлаштирилган вазифаларни амалга оширишда ижодий ёндашиш имкониятини беради. “Жамоатчилик билан алоқалар” технологиялари демократик давлатларда мамлакат томонидан жамоатчиликка ахборот етказишнинг мазмунига айланганлиги боис давлат органлари билан фуқаролар ўртасидаги ўзаро муносабатларни мустаҳкамлашга хизмат қилади.

“Жамоатчилик билан алоқалар” технологиялари муаммоси бўйича илмий изланишлар олиб борган қатор олимлар давлат бошқарувида мазкур технологияларнинг қўлланилишини, аввало:

- давлат фаолияти тўғрисида фуқароларга ахборот етказиш;
- сиёсий жараёнларда фуқароларнинг иштирокини таъминлаш;
- фуқаролар томонидан давлат сиёсати ва дастурларини қўллаб-қувватлашга эришиш;

³⁶ Соловьёв А.Н. Политология; политическая теория, политические технологии. – М.: “Аспект Пресс”, 2000. – С. 518.

– давлат тузилмаларининг ижобий имижини яратиш³⁷ каби вазифаларни амалга оширишга хизмат қилишини таъкидлайдилар.

Таниқли психолог Эрих Фроммнинг таъкидлашича, кишиларни кўр-кўрона ишонтириш, уларнинг дунёқарашини бошқариш фикридан воз кечиб, онгли ва фаол ҳамкорлик муҳитини яратиш зарур³⁸. Бу айнан “Жамоатчилик билан алоқалар” технологиялари моҳиятини ташкил этади. Шу сабабли миллий ғоя тарғиботида “Жамоатчилик билан алоқалар” технологияларидан фойдаланиш инсоннинг фикр эркинлигига дахл қилмайди, амалда бу борадаги ишларимизни яхлит тизим шаклига келтиришга хизмат қилади.

Миллий ғоя тарғиботида “Жамоатчилик билан алоқалар”нинг демократик асослари ва замонавий кўринишлари. Ўзбекистонда “Жамоатчилик билан алоқалар” ўзининг демократик асосларига эга. У мамлакатимиз қомуси Конституциямизда ва бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ва қонунлар орқали кафолатлаб қўйилган. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, “Давлат ҳокимияти органлари фаолиятининг очиқлиги тўғрисида”ги, “Ижтимоий шериклик тўғрисида”ги, “Электрон ҳукумат тўғрисида”ги, “Сайлов тўғрисида”ги, “Сиёсий партиялар тўғрисида”ги, “Ўзбекистон Республикасида Жамоат бирлашмалари тўғрисида”ги, “Оммавий ахборот воситалари тўғрисида”ги ва бошқа қонунлар³⁹да “Жамоатчилик билан алоқалар”нинг ҳуқуқий асослари кафолатланган.

Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислом Каримов мафкура тарғиботи масаласига тўхталиб: «Биз кишилар дунёқарашини бошқариш фикридан йироқмиз, балки биз одамлар тафаккурини бойитиш,

³⁷ Соловьёв А.Н. Политология; политическая теория, политические технологии. – М.: “Аспект Пресс”, 2000. – С. 518.

³⁸ Филипп А. Буари. Паблик рилейшиз или стратегия доверия. – М.: 2001. – С. 25–26.

³⁹ Lex.uz.

уни янги маъно ва мазмун билан тўлдириш тарафдоримиз. Ҳар қандай халқни халқ, миллатни миллат қиладиган, унинг йўли ва мақсадларини аниқ, равшан ва чароғон этадиган мафкура – миллий ғояни шакллантиришнинг асосий шарти одамларнинг тафаккури, дунёқарашининг воқеликка нисбатан таъсирини инобатга олишдир»,⁴⁰ – деганди.

“Жамоатчилик билан алоқалар” технологиялари тарғибот-ташвиқот масалаларига қаратилаётган ана шундай қатъий талабга тўла мос келади. Чунончи, “Жамоатчилик билан алоқалар” технологияларининг қўлланилишида омма фикрининг бошқариш усулидан воз кечилади.

Олимлар “Жамоатчилик билан алоқалар” технологияларини тарғиботдан кескин фарқ қилишини таъкидлайди. Хусусан, Ф. Тейлорнинг фикрича, «Тарғибот – ахборот етказишнинг шундай усули, унда фақатгина коммуникаторнинг манфаатларига мос ғоялар, мафкуралар, ахборот оммага етказилади»⁴¹.

Улардан энг кўп қўлланилаётгани бу “Жамоатчилик билан алоқалар” технологиясидир. Унинг қисқача моҳияти – жамият манфаатлари йўлида давлат бошқаруви органлари ҳамда жамоат ташкилотлари, фуқаролар ўртасида мулоқот ўрнатиш санъатидир. Аввало, бу технологияни қўллаш ва уни қабул қилишнинг моҳияти унга берилган қуйидаги сифатлари даражаси билан боғлиқ:

- аниқ мақсаднинг қўйилганлиги;
- шароитга ижодий мослашувчанлик;
- назарий ва услубий жиҳатдан пухталики;
- ортиқча мураккаблаштиришдан хоилики;
- қўллашда қулайлик.

⁴⁰ Каримов И.А. Ўзбекистон келажagini ўз қўлимиз билан қураимиз. 7-жилд. – Т.: «Ўзбекистон», 1999. – 298-б.

⁴¹ Taylor P.M. Mutions of the mind. History of Propoganda from ancient to present day-Manchester-New York, 1995. – P.6.

Мамлакатимизда яшаётган барча халқларнинг асосий бирлаштирувчи байроғи бўлган миллий ғоянинг туб моҳиятини тушунтириш, уни қўллаб-қувватлашларига эришиш, бу жараёнда вужудга келадиган муаммоларни ҳал қилишда жамоатчиликнинг фикрига таяниш, миллий ғояни тарғиб этишда аҳолининг манфаати ва истакларини ўрганиш, фуқароларни ёт, зарарли мафкура ва ғоялар таъсиридан ҳимоялаш вазифаларини амалга оширишда “Жамоатчилик билан алоқалар” технологиясининг ўрни каттадир.

Дунё бугун ривожланишнинг янгича босқичига кирди. Бу даврда тараққиёт билан бир ўринда, XX асрнинг мазмунини очиб берган “қуrollаниш хавфи” анча камайган бўлса-да, аммо мафкуравий тазйиқ даражаси анча ўсиб бормоқда. Ҳатто бугун биз баъзи бир мамлакатлар унинг таъсирига тушиб бораётганлигига гувоҳ бўлиб турибмиз. Айнан ана шундай хавфларнинг олдини олиш ва уларнинг таъсирига чидаб бериш қобилиятига эга бўлган “қалқон” бу – халқимизнинг анъана ва тарихини ўзида мужассам этувчи, уни келажакдаги тараққиётини белгилаб бериш учун хизмат қиладиган миллий ғоядир. Аммо миллий ғоянинг мавжудлигининг ўзи етарли ҳолат эмас. Балки уни бир бутун ҳолда мазмунини тушуниш, асраб-авайлашлари, халқ ва давлат манфаати миқёсида қабул қилиш муҳим аҳамият касб этади. 1922 йилда таниқли социолог П. Сорокин бунинг исботи сифатида шундай деб ёзган эди: “Ҳар қандай жамиятнинг тақдири, аввало, унинг аъзолари хусусиятига боғлиқ. Бефарқ ва лоқайд одамлардан ташкил топган жамият ҳеч қачон ривожлана олмайди. Бир гуруҳ шайтонларга ажойиб конституцияни бериб қўйинг, барибир, сиз улардан ажойиб жамият туза олмайсиз”, – деб ёзган эди. Айнан “Жамоатчилик билан алоқалар” технологияси миллий ғоя тарғиботида жамоат билан муносабатлар тизимини шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади. Шунини ҳисобга олганда, бугун ёшларнинг онгига миллий

ғоя мақсадларини сингдириш, уларни анъаналаримиз, тарихимиз, умумэтироф этилган демократик тамойиллар руҳида тарбиялаш бугунги кунда миллий сиёсатимизнинг асосий йўналишларидан бири ҳисобланади.

“Жамоатчилик билан алоқалар”нинг замонавий кўринишлари:

- Республика Бош вазирининг интернетдаги вертуал қабулхонаси;

- Вазирликлар билан телефон алоқалари;

- ижтимоий тармоқлар (интернет, электрон сайтлар);

- сиёсий партияларнинг сайловолди тарғиботи, жамоатчилик билан учрашувлар;

- электрон ахборот;

- электрон ҳукумат;

- матбуот хизматлари.

“Жамоатчилик билан алоқалар”нинг даражаси қуйидагича:

1. Маҳаллий даражадаги мулоқотлар.

2. Республика даражасидаги мулоқотлар.

3. Минтақа даражасидаги мулоқотлар.

4. Глобал даражадаги мулоқотлар.

Миллий ғоя тарғиботининг асосий мақсади, аввало, жамиятнинг барча аъзолари, шунингдек, ёш авлодни шу ғояга ишонч ва эътиқод асосида тарбиялаш, уларни турли “мафкуравий хавфлар”дан ҳимоя қилиш, давлат ва жамият манфаатларига масъулият билан ёндашадиган баркамол авлодни тарбиялаш бугун алоҳида мазмун касб этмоқда.

“Жамоатчилик билан алоқалар”да жаҳон тажрибаси ва тарғиботида миллий маънавий хусусиятларни ҳисобга олиш. Ўзбекистонда амалга оширилаётган туб ўзгаришларнинг тақдири инсоннинг фаоллигига боғлиқдир. Бу эса ислохотларнинг моҳиятини халққа тушунтиришни талаб қилади. Ўзбекистон ҳаётидаги ўзгаришлар инсонлар онгида ҳам кенгроқ ўзгаришлар

қилишни талаб этади. Ҳозирги кунда инсон онги ва қалбини эгаллаш учун кураш бораётгани ҳеч кимга сир эмас.

Бундай шароитда бегона мафкуранинг қўпоровчи таъсирига қарши доимий ва узлуксиз аксилтарғиботни ташкил этиш зарур. Чунки бундай мафкуравий курашнинг нафақат мамлакатимиз ичкарисида, балки халқаро майдонда ҳам олиб бориш талаб этилади. Шунинг алоҳида таъкидлаш жоизки, демократик жамият барпо этиш давлатнинг фуқаролик жамияти билан доимий алоқага киришишининг ўз мақсад ва вазифаларини тушунтириб боришни, жамиятдан келаётган талаб ва таклифлар асосида сиёсий қарорларни қабул қилишни тақозо этади. Бу эса жамиятдаги турли кучларнинг манфаатларини уйғунлаштириши, улар ўртасида вужудга келиши мумкин бўлган зиддиятларнинг олдини олиш ва бошқа ижтимоий муаммоларни ҳал қилишнинг мақбул усуллари жорий этиш имконини беради.

Ёшларнинг у ёки бу даражада ўз мафкуравий ҳимоя қобиғига эга бўлиши ғоявий таъсирларга қарши курашиш имконини беради. Шу ўринда таъкидлаш лозимки, ёшларнинг сиёсий вазиятни идрок этишида, мушоҳада ва таҳлил қилишида ғоявий барқарорлик муҳим аҳамиятга эга.

Эзгуликка, фикр софлигига йўналтирилган бунёдкор ғоялар ёшларнинг ахборот-психологик хавфсизлигини таъминлашнинг мафкуравий-ғоявий негизлари бўлиб хизмат қилади.

Ёшлар ўзининг онгли яшаш ҳуқуқи учун, ўз тақдирини ўзи белгилаш эркинлиги, ҳаётини эзгу мақсадларини амалга ошириши учун ўзлари фаол бўлиши керак.

Бунёдкор ғояларнинг асосий моҳияти ёшларнинг қалби ва онгига сингдирилса, шахс тафаккури турли эскича ақида ва тушунчалардан, турли ғоявий таъсирлардан халос бўлиб, давлат манфаатига хизмат қилади. Унинг равнақига ўз ҳиссасини қўшади.

Шунингдек, ҳуқуқий демократик давлат барпо этишда одатда давлат ҳокимият органлари ислоҳотчи вазифасини ўтайди. Бошқача қилиб айтганда, айнан давлат ҳокимияти органлари ислоҳотларнинг йўналишлари кўриниши, уларни амалга ошириш босқичларини белгилаб беради. Шу боис давлатнинг муҳим вазифаларидан бири ислоҳотлар жараёнида фуқаролар билан давлат ҳокимияти органлари ўртасида эркин ахборот алмашинувини йўлга қўйишдан иборат.

Ривожланган мамлакатларда фуқароларни давлат ҳокимияти органлари фаолиятидан хабардор қилишнинг турли механизмлари мавжуд бўлиб, улардан энг кўп тарқалгани «Жамоатчилик билан алоқалар» технологияларидир.

Жамоатчиликка муҳим ахборотларни ўз вақтида етказиш, ўзаро ҳамкорлик муҳитини яратиш, жамоатчиликнинг ишончини қозониш, демократик қадриятларни сингдириш ишлари пухта ишлаб чиқилган режа асосида олиб борилишини тақозо этади.

«Жамоатчилик билан алоқалар» технологияларини қўллашда ҳар бир халқнинг миллий-маданий хусусиятларини ҳисобга олиш зарур. Масалан, Европа мамлакатларида қўлланиладиган «Жамоатчилик билан алоқалар» технологияларини айнан жорий этиб бўлмаслиги мумкин. Бунда халқнинг менталитети, хусусиятлари, миллий-маданий мероси, анъаналари, қадриятлари, сиёсий онг ва маданияти даражаси билан боғлиқ ўзига хос жиҳатларни ҳисобга олган ҳолда ёндашиш муҳим. Акс ҳолда, у умумэътироф этилган демократик тамойилларнинг миллий хусусиятлар билан боғлиқ эканлигига ҳам мос келмайди. Шунинг учун жаҳонда бу борада катта тажриба тўпланган бўлса-да, бу бошқа мамлакатлар учун “ягона андоза” дегани эмас. Ёки айнан унга қараб бошқа мамлакатларга баҳо бериш тўғри эмас. Тарғибот технологияларидан, ҳар бир жамоа, халқ, миллат, мамлакатнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда фой-

даланиш миллий ғоя тарғиботи мақсадларига мос ҳамда демократик ўзгаришларга тўғри келади.

«Жамоатчилик билан алоқалар» технологияларидан фойдаланиш сайловлар жараёнида яққол намоён бўлади. Ҳар бир фуқарога ўзига хос масъулият юклайди. Бу вақтда сайловчиларнинг сиёсий фаоллиги ортади, ўзаро рақобат муҳити кучаяди. Демократик онг ва маданият тамойилларига амал қилиш ҳамда ҳар бир сайловчиларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳурмат қилиш асосида умумий мақсадга эришилади. Унда миллий ғоя уларни бирлаштирувчи ва муштарак мақсадлар сари йўналтирувчи ғоя сифатида намоён бўлади.

Таянч тушунчалар: Жамоат, «Жамоатчилик билан алоқалар», «Жамоатчилик билан алоқалар» технологиялари, «Жамоатчилик билан алоқалар» технологияларининг демократик асослари, миллий ғоя тарғиботида жамоатчилик билан алоқалар, миллий хусусиятлар.

Мавзунини мустаҳкамлаш бўйича топшириқлар

1. *«Жамоатчилик билан алоқалар» тушунчасини "SWOT-таҳлил" этинг.*
2. *«Жамоатчилик билан алоқалар» технологияларини ахборот коммуникацион тизимдаги ўзгаришлар билан боғлиқ ҳолда "Кластер" усулида таққосланг.*
3. *Сайлов жараёнида «Жамоатчилик билан алоқалар» кўринишлари ва унинг йўналишларини "Дебат" усулида таҳлил этинг.*

7-МАВЗУ: ГЛОБАЛЛАШУВ ВА ТУРЛИ ХИЛ ҒОЯЛАРНИ СИНГДИРИШ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

Режа:

1. Глобаллашув тушунчаси, маъно-мазмун.
2. Глобаллашувнинг турли хил ғоя ва мафкуралар билан боғлиқлиги.
3. Миллий ғоя тарғиботида миллий-маданий мерос ва умуминсоний қадриятлар уйғунлиги.

Глобаллашув тушунчаси, маъно-мазмун. “Глобал” тушунчаси латинча “globus” сўзидан олинган бўлиб, “шар, Ер сайёраси” каби маъноларни англатади. Мамлакатимиз Биринчи Президенти И.А. Каримов: “Глобаллашув жараёни ҳаётимизга тобора тез ва чуқур кириб келаётганининг асосий омили ва сабаби хусусида гапирганда, шуни объектив тан олиш керак. Бугунги кунда ҳар қайси давлатнинг тараққиёти ва равнақи нафақат яқин ва узоқ қўшнилар, балки жаҳон миқёсида минтақа ва ҳудудлар билан чамбарчас боғланиб боряптики, бирон мамлакатнинг бу жараёндан четда туриши ижобий натижаларга олиб келмаслигини тушуниш, англаш қийин эмас. Шу маънода, глобаллашув – бу, аввало, ҳаёт суръатларининг беқиёс даражада тезлашуви демакдир”,⁴² – деб глобаллашув жараёнини тўлақонли таърифлаб берганликларини алоҳида таъкидлаш лозим. XX асрнинг иккинчи ярми – XXI аср бошида жаҳон тараққиётида шаклланган янги умумсайёравий тартибот, тамаддуний босқич мазмун-моҳияти, давлатлар ва кишилар ўртасида ўзаро алоқаларнинг кенгайиши ва мураккаблашиши, дунё миқёсида ахборот макони, капитал, товар ҳамда ишчи кучи бозоридаги интеграциялашув, атроф-муҳитга техноген таъсирнинг кучайиши, оммавий маданият

⁴² Каримов И.А. Юсак маънавият – енгилмас куч. – Т.: “Маънавият”, 2008. – 111-б.

намуналарининг кенг тарқалиши, информаион-мафкуравий ва диний-экстремистик хуружлар хавфининг ортиб боришини ифода этадиган глобал жараён. Яъни жамият ҳаётининг барча соҳалари – иқтисодиёт, сиёсат, мафкура, маданият, ҳатто шахсий турмуш тарзини қамраб олган глобаллашув жараёни билан боғланмоқда.

1985 йилда таниқли америкалик олим Р. Робертсон "Globalization" иборасини илмий муомалага киритиб, бу тушунча "одамлар онгида сайёрамизнинг торайиши ҳамда дунёнинг яхлит тарзда англаниши"ни акс эттириб, "дунёнинг бирлашуви ва кишилар ўртасидаги ўзаро алоқаларининг кучайиши"ни ифода этадиган жараён сифатида талқин этади.

Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти И.А. Каримов таъкидлаганидек: «Кўз ўнгимизда замонавий дунёнинг геосиёсий, иқтисодий ва ижтимоий, ахборот-коммуникация қиёфасида фундаментал ўзгаришлар ясайдиган чуқур жараёнлар рўй бермоқда»⁴³.

XX асрнинг 70-йилларигача дунё мамлакатларининг иқтисодий-ижтимоий ҳамда сиёсий тараққиёти ҳар бир давлатнинг ўз ҳудуди доирасидаги ривожланган суръатлари ёхуд уларнинг ўзаро муносабатлари даражасидан иборат жараён сифатида талқин этилар эди.

Глобаллашув даврига келиб эса тараққиёт борасида ўзгача қараш воқеа-ҳодисаларни макон ва замондан ажратмаган ҳолда синхрон тарзда талқин этиш тамойили кўзга ташлана бошлади.

Жаҳонда 1946 йилдан 1995 йилгача 780 та уруш ва ихтилофлар бўлиб, йилига 15,6 марта ошиб борган.

Бу урушлар ва ихтилофларда 120 млн.дан ортиқ киши ҳалок бўлди, 400 млн.дан ортиқ киши ногирон бўлиб қолди. 1990 йилдан 1995 йил охиригача 93 та уруш бўлиб ўтди (йилига 19 та уруш). Бу уруш йилларида 5,5 млн. киши ҳалок бўлди. Урушлар ва ихтилофларнинг

⁴³ Каримов И.А. Биз танлаган йўл – демократик тараққиёт ва маърифий дунё билан ҳамкорлик йўли. – Т.: "Ўзбекистон", 2003. – 275-б.

асосий сабаби – давлатлар орасидаги муносабатлардаги, одамлар орасидаги ижтимоий ноҳақликдир⁴⁴.

Глобаллашувнинг яна бир кучли объектив асоси – бу демографик жараёнларнинг шиддатлашиб, дунё аҳолисининг сони қуйидаги кўринишда ошиб бормоқда:

– 1700 йилда дунёда 600 млн. одам (300 йил аввал) бўлган;

– XX асрнинг бошларида 2 млрд. кишини ташкил этди;

– XXI асрга келиб эса 7 млрд. кишидан ортди.

Ер шарида аҳолининг умумий сони XXI асрнинг ўрталарига келиб 12–13 млрд. кишига етиши тахмин қилинмоқда. Бу эса дунё миқёсида ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларни 5 мартага оширишни ва таълим тизимининг 3 марта кенгайишини талаб қилади.

XXI аср бошларига келиб, дунё мамлакатлари ўрталаридаги ўзаро таъсир шу қадар кучайиб кетдики, бу жараёндан тўла ихоталаниб олган бирорта ҳам давлат йўқ. Ҳаттоки, халқаро ташкилотлардан узоқроқ туришга интилаётган, уларга аъзо бўлишни истамаётган мамлакатлар ҳам бу жараёндан мутлақо четда эмас. Глобаллашув шундай жараёнки, ундан четда тураман деган мамлакатлар ҳам унинг таъсирига тушиб қолиши мумкин. Бундай ғайриихтиёрий таъсир мамлакатлар ва халқлар ҳаётига салбий таъсир кўрсатиб келмоқда.

Глобаллашувнинг турли мамлакатларга ўтказаятган таъсири ҳам турлича. Бу ҳол дунё мамлакатларининг иқтисодий, ахборот, маънавият салоҳиятлари ва сиёсати билан боғлиқ. Дунёда юз бераётган жараёнларнинг ҳар бир мамлакатга ўтказаятган салбий таъсирини камайтириш ва ижобий таъсирини кучайтириш учун шу ҳодисанинг моҳиятини чуқурроқ англаш, унинг хусусиятларини ўрганиш лозим. Бу ҳодисани чуқур ўрганмасдан туриб, унга мослашиш, керак бўлганда, унинг йўналишини те-

⁴⁴ Глобализация: проблемы международного сотрудничества и решение общечеловеческих задач // ФГОУ ВПО «Поволжская академия государственной службы им. П.А. Столыпина», 2005. – С. 58.

гишли тарзда ўзгартириш мумкин эмас. Глобаллашув яна шундай жараёнки, уни чуқур ўрганмаслик, ундан фойдаланиш стратегияси, тактикаси ва технологиясини ишлаб чиқмаслик мамлакат иқтисоди ва маданияти, маънавиятини шиддатли селнинг кучига бошқарувчисиз қайиқни топшириш билан баробардир. Жамиятнинг маънавий янгиланиши бевосита анъанавий негизларини асос қилиб олган ҳолда, замонавийликни тарғиб қилиш ва уни қабул қилиш, унинг моҳиятини кенг оммага етказиб бериш бугун глобаллашув жараёнлари авжига минган замонда алоҳида аҳамият касб этади. Аввало, бу жараёнда ҳар бир ахборот ва маълумотларни етарли асослаб беришга қаратилиши жараённинг бир йўналишда ривожланишини таъминлайди. Турли таъсирларга мойил ва қизиқувчан хусусиятга эга ва ҳали ҳаётнинг “аччиқ” тажрибаларидан беҳабар ёшларни чидамли, ўз фикрига ва дунёқарашига эга қилиб тарбиялаш миллий ғоя тарғиботининг асосий вазифаларидан биридир. Айнан ёш авлодимиз миллий ғоянинг асровчилари ва кейинги авлодга етказиб берувчи эканликлари бу жараённинг нечоғлик муҳимлигини яна бир бор исботлаб беради. “Табиийки”, – деб ёзади Бириняи Президентимиз И.А. Каримов: “Оммавий маданият” деган ниқоб остида ахлоқий бузуқлик ва зўравонлик, индивидуализм, эгоцентризм ғояларини тарқатиш, керак бўлса, шунинг ҳисобидан бойлик орттириш, бошқа халқларнинг неча минг йиллик анъана ва қадриятлари, турмуш тарзининг маънавий негизларига беписандлик, уларни қўпоришга қаратилган хатарли таҳдидлар одамни ташвишга солмай қўймайди”.⁴⁵

Мустақиллик йилларида мамлакатимиз олимлари ўтказган ва ўтказётган таҳлил бу соҳада ишлар эндигина бошланганидан далолат беради. Глобаллашув миллий маънавиятга ҳам таъсирини ўтказади. Бунинг учун миллий маънавиятлар ўзини асраб қолиши ва глобал

⁴⁵ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: “Маънавият”, 2008. – 117-б.

таъсирларга жавоб бера олиши учун ўзининг ҳозирги замонда эришаётган ютуқлари билан янада бойитиб бориши муҳим аҳамиятга эга. Унинг таъсири кириб келган жамиятнинг барча соҳалари тез бўлмаса-да, аммо аста-секинлик билан ўз "из"ларини қолдиради. Бундай турдаги "таъсирлар"га энг берилувчан, унинг олдида ҳали заифроқ бўлган куч бу ёшлар ҳисобланади. Шулардан келиб чиққан ҳолда, глобаллашув жараёнида турли ғоя ва мафкураларни айнан ёшлар орқали "кўприк" сифатида фойдаланишларига йўл қўймаслик учун миллатпарвар, халқчил, умуминсоний тамойилларга асосланган миллий ғоя асосида қуроллантириш бугун ушбу масаланинг қанчалик муҳимлик даражасини белгилаб беради. Мамлакатимизнинг жаҳон майдонида олиб бораётган сиёсати кўпроқ самара ва муваффақият келтиришини истасак, энг аввало, ёш авлодни келажакда давлатимизнинг таянчи сифатида тарбиялашга қаратилган ишларни кучайтиришимиз, глобаллашувнинг моҳияти, йўналишлари, хусусиятларини чуқурроқ тадқиқ ва таҳлил қилиш зарур. Айнан шу жараёни чуқурроқ таҳлил этиш орқали сиёсатчилар учун тўғри йўл танлаш ва қарорлар қабул қилиниши учун имконият яратилиши мумкин.

Глобаллашув турли мамлакатлар иқтисоди, маданияти, маънавияти, одамлари ўртасидаги ўзаро таъсир ва боғлиқликнинг кучайишидир.

Глобаллашувга ва унинг жамият ҳаётига таъсири доираси тўғрисидаги фикрлар хилма-хил, берилган таърифлар дунёда кўплаб топилади. Бу глобаллашувнинг турли кўринишда кириб келиши ва содир бўлиши билан бир қаторда унинг "таъсир" кучининг турли-туманлигини кўрсатиб беради. Лекин унинг хусусиятларини тўлароқ қамраб олгани, бизнингча, француз тадқиқотчиси Б. Банди берган таърифдир. Унда глобаллашув жараёнининг уч ўлчовига алоҳида эътибор берилади:

– глобаллашув – муттасил давом этадиган тарихий жараён;

– глобаллашув – жаҳоннинг гомогенлашуви ва уни-версаллашуви жараёни;

– глобаллашув – миллий чегараларнинг “ювилиб кетиш” жараёнидир.

Давлатлар ва халқлар ўртасида бундай муносабатлар тизими мавжуд экан, аввало, бу ўринда туғилиши ва кутилиши мумкин хавфларни алоҳида таъкидлашимиз керак. Жамиятнинг тараққиётига жиддий зарар келтирувчи, кўриниши ва тузилиши жиҳатидан “мулойимлик ва хушхулқ” сифатида кўринган таъсирлар жамиятнинг барча қатламини ўзига ром этади ва бундан дунё тажрибаси бўйича ёшлар кўпроқ зарар кўради. Бунга XX асрнинг бошларида Японияда ишлаб чиқилган ва дунё мамлакатлари ёшларини иродасидан маҳрум қилиб, зомби, яъни манқуртларга айлантиришга хизмат қиладиган “АУМ Сен-рикё” диний оқимининг ҳаракатлари мисол бўла олади.

Глобаллашув турли ахборотлар, ғоялар, мафкуралар билан узвий боғлиқ. Глобаллашув ва турли таъйиқлар «Ахборот асри» деб аталган XXI асрда бирон-бир мамлакат ёки ҳудуднинг тараққиётини фаол ахборот алмашинувисиз тасаввур этиб бўлмайди. Албатта, инсониятнинг тарихий тараққиёти давомида жамият муайян шакл ва ҳажмда ахборот, билим алмашинуви асосида ривожланиб келган. Глобаллашувнинг салбий таъсирлари давлатнинг миллий статусини хавф остига қўймоқда, миллий қадриятлар ва анъанавий маданиятларни бузмоқда. Ҳатто оила ҳаётига, инсоннинг шахсий ҳаётига ҳам кириб келмоқда.

Ёшлар ўртасида ахборот хавфсизлигини таъминловчи омиллар:

– таълим ва тарбиянинг давлат сиёсати даражасига кўтарилиши. Зеро, И.А. Каримов: «Таълимни тарбиядан, тарбияни таълимдан ажратиб бўлмайди – бу шарқона қараш, шарқона ҳаёт фалсафаси»⁴⁶ – дегани бу жараёнга алоҳида мазмун касб этади;

⁴⁶ Каримов И.А. Юсак маънавият – енгилмас куч. – Т: “Маънавият”, 2008. – 62-б.

– ёшларга тегишли муаммоларнинг босқичма-босқич ҳал этилиши, меҳнатни тақсимлаш, маҳсулот ишлаб чиқариш меҳнат бозорини енгиллаштириш муаммоларини бирин-кетин бартараф этиши натижасида ёшларнинг сиёсий ва ижтимоий фаоллиги ошиб боради;

– ижтимоий-иқтисодий ислохотларнинг мазмун-моҳияти ёшлар муаммосини бартараф этишга қаратилганлигини киритиш мумкин.

Ахборотнинг тез суръатлар билан тарқалишида, аввало, телекоммуникация воситаларининг кундан-кун ривожланиб бораётгани муҳим роль ўйнайди.

«Ахборот асри»нинг ўзига хос талаблари ахборот оқимининг бениҳоя катталиги билан белгиланади. Гап шундаки, ҳозирга кунда телекоммуникация тармоқлари орқали узатилаётган ахборот ҳар 2 йилда икки баробар ортмоқда. Бундай ўсиш муайян зиддиятларни ҳам келтириб чиқаради. Ахборот кўлами ва мазмуни ортади, ахборот тармоқларида истеъмолчи учун керакли ва кераксиз бўлган катта миқдордаги ахборот жамланган; натижада улкан ахборот захиралари тўпланган бўлишига қарамай, одамлар имкониятлари ҳар хиллиги туфайли улардан самарали фойдаланишда фарқлар мавжуд.

Глобаллашувнинг турли хил ғоя ва мафкуралар билан боғлиқлиги.

Инсониятнинг кейинги тараққиёт йиллари глобаллашув шароитида шахснинг ижтимоий онги, йўналтирувчи мақсадлари, қадриятлари, ҳаётий тушунчалари, дунёқараши ва охир-оқибат унинг жамият билан муносабатларида қандай ўзгаришлар содир бўлаётганлигига боғлиқ. Глобаллашув даврида:

- турли хил мафкуралар ўртасида кураш;
- маънавий таҳдидлар;
- “оммавий маданият” кўринишлари;
- одам савдоси;
- диний экстремизм ва ҳалқаро терроризм;
- гиёҳвандлик, наркобизнес хавфи янада кучаяди. Бу

мафкуравий курашлар мамлакатнинг геосиёсий мақсадларига қарши йўналтирилганлиги билан ўзига хос хусусиятларга эга.

Шунинг учун ижтимоий ва гуманитар фанлар глобаллашувининг жамият ҳаётининг иқтисодий, ижтимоий, сиёсий, маданий соҳаларига таъсири масалаларига катта эътибор қаратилмоқда. Глобаллашувнинг инсон ва постиндустриал жамиятлар ҳаётидаги ўрни ҳамда роли ҳақидаги алоҳида қарашлар шаклланмоқда. Глобаллашув турли хил ғоя ва мафкуралар билан боғлиқ. Унда эзгу, бунёдкор ғояларни ҳамда аксинча жаҳолатга ундайдиган тажовузкор, бузғунчи ғоялар ҳам мавжудлигини ҳисобга олиш лозим.

Бу жараёнлар инсон тафаккури ва маънавий дунёсига таъсири масаласига етарли даражада эътибор беришни тақозо этади. Глобаллашув шароитида инсон тафаккури ва маънавий дунёсида содир бўлаётган ўзгаришлар қуйидаги ҳолатлар билан белгиланади:

- глобаллашув шахсни шакллантирувчи жамиятнинг маданий-маънавий соҳаларига таъсир ўтказиб, муайян ўзгаришлар олиб келади, анъанавий қадриятлар тизимига ҳам турли хил таъсир этиши мумкин;

- глобаллашув таъсирида рўй берган ўзгаришлар инсоннинг маънавий-ахлоқий, психологик қиёфасига ҳам жиддий таъсир кўрсатиши мумкин ва ҳозирги замон жамиятининг қиёфасини ҳам муайян тарзда ўзгартиради;

- глобаллашувнинг ижобий жиҳатлари билан бир қаторда унинг таъсирида ижтимоий ва индивидуал онгда деструктив ўзгаришлар ҳам қайд этилган. Бу ҳолат индивидуализм, эгоизм, эгоцентризм, инсонпарварлик таъмоийилларининг эврилиши, ахлоқий тушкунлик, ҳаётий айрим мақсадлар ва тасаввурларнинг бузилиши каби ҳодисаларда намоён бўлмоқда.

Ҳозирги замон глобаллашув концепцияларида муаллифларнинг диққат-эътибори асосан инсон фаолият-

тининг турли соҳалари – ижтимоий, иқтисодий, сиёсий ва маданий соҳаларга қаратилган. Ижтимоий муносабатлардаги ўзгаришлар инсон дунёқарашидаги ўзгаришлар натижаси эканлиги қайд этилади. Бу ҳол атроф-дунё ҳақидаги тасаввурлар ҳамда глобал доирада инсонлараро муносабатлар ва ўзаро алоқаларни баҳолаш мезонлари тизимини янада чуқурроқ ўрганиш зарур. Бундан ташқари, ижтимоий ҳаётнинг инсон табиати, талаб ва эҳтиёжларидан тобора узоқлашиб бораётгани ҳамда у инсон маънавий инқирозининг чуқурлашиб боришига мойиллиги масаласи етарли даражада ўрганилмагани билан ҳам изоҳланади.

Ҳозирги даврда жаҳонда кечаётган иқтисодий-сиёсий жараёнлар таъсирида глобал ахборотлашувнинг янада жиддий салбий оқибатлари намоён бўлмоқда. Бу борада Н. Умарова шундай ёзади: «Ахборотни тараққиёт кушандасига айлантираётган кучлар ҳам йўқ эмас. Ахборотлаштириш жараёнларининг ижобий жиҳатлари билан бир қаторда ахборот соҳасидаги ютуқлардан ёмон ниятларда фойдаланиш хавфи ҳам туғилмоқда. Бунда ахборотда жаҳонда тинчлик ва хавфсизликни таъминлаш, давлатларнинг суверен тенглиги тамойилларига амал қилиш, низоларни тинч йўл билан ҳал қилиш, кучдан фойдаланмаслик, ички ишларга аралашмаслик, инсон ҳуқуқи ва эркинликларини ҳурмат қилиш каби мақсадларга зид равишда фойдаланилмоқда».⁴⁷

Экспертларнинг фикрига кўра, 1998 йилдан бошлаб «Би-Би-Си», «Рейтер» каби хорижий оммавий ахборот воситалари, интернетдаги сиёсий сайтларда МДХ мамлакатларига қарши ахборотлар интенсив равишда, аҳоли қатламларига дифференциал асосда тарқатилиб, ишлар тизимлаштирилмоқда.

Ахборот хавфсизлигини таъминлашга вақтида эътибор қаратмаган айрим давлатларда «демократик тўл-

⁴⁷ Умарова Н. Глобаллашув шароитида ахборот хуружларига қарши кураш. – Т.: "Академия", 2005. –4-б.

қинлар»нинг «холисона ахборот ёндошуви» натижасида сиёсий муҳитга таъсир кўрсатди. Натижада ихтилофли, турли манфаатлар, гуруҳлар ўртасида тўқнашувлар вужудга келди.

Ахборот хуружининг таҳлилига эътибор қаратилса, қуйидагилар намоён бўлади:

- мамлакатда олиб борилаётган барча жараёнлар дезинформация ёрдамида бузиб талқин қилинди ва барча воситалар ёрдамида давлатга қарши ахборот сифатида тарқатилди.

- Аҳолининг онгига сиёсий бепарволик ва эътиборсизлик, энг асосийси, давлатга қарши кайфият ва норозилик шакллантирилиб, тизимли ривожлантирилди.

- Ташқи кучларнинг бевосита ёрдамида қисқа вақт ичида савияси паст, маълумоти саёзроқ, наркотикка мубтало бўлган ёшлардан иборат сохта «демократия тарafdорлари» шакллантирилди.

- МДХдаги етакчи давлатларнинг айрим ахборот воситалари, ғарбнинг машҳур оммавий ахборот воситалари, интернет сайтларида аксилтарғибот кўринишидаги маълумотлар тезкорликда асосий эфирга узатилди. Дунё миқёсида миллионлаб одамлар, халқаро ташкилотлар, давлатлар сохта ва ёлғон ахборотга ишонтирилди.

Таъкидлаш жоизки, глобаллашув кенг қулоч ёзгани, жаҳондаги интеграциялашув жараёнлари фаоллашгани, трансмиллий корпорациялар ва ахборот тарқатиш тармоқлари давлатлараро чегараларга қарамай, «миллий давлат ҳозирги даврнинг асосий геосиёсий бирлигини ташкил этади ва давлатлар ҳар доимгидек халқаро муносабатларнинг бир-бири билан мулоқотга киришадиган ҳамда бир-бирига муайян муносабатда бўладиган субъектлари бўлиб қолмоқда. Алоҳида олинган давлат, маълумки, ўз фуқаролари учун «ҳомий» ва «ҳимоячи» вазифасини ўтайди. Шунинг учун ҳар қандай давлатнинг асосий мақсади ўзини, ўзининг яхлитлиги ва «яшаш макони»ни сақлаш ҳамда миллий манфаатларни ҳимоя қилишдан иборат.

Миллий ғоя тарғиботида миллий-маданий мерос ва умуминсоний қадриятлар уйғунлиги. Глобаллашув жараёни миллий-маънавий мерос ва умуминсоний қадриятларнинг уйғун ривожланишини тақозо этади. Акс ҳолда маънавий таҳдидлар кучаяди. "Маънавиятга таҳдид – ўзлигимизга ва келажагимизга таҳдид"⁴⁸ эканлигини ҳисобга олишимиз лозим. Миллий ғоя тарғиботида халқимизнинг табиати, иродаси, орзу-интилишларини ифодалайдиган қуйидаги миллий-маданий хусусиятларни замон талаблари асосида янада бойитишни назарда тутлади:

- халқимиз ҳаётида қадим-қадимдан жамоа бўлиб яшаш руҳининг устунлиги;
- жамоа тимсоли бўлган оила, маҳалла, эл-юрт тушунчаларининг муқаддаслиги;
- ота-она, маҳалла-кўй, умуман жамоатга юксак ҳурмат-эътибор;
- миллатнинг ўлмас руҳи бўлган она тилига муҳаббат;
- каттага ҳурмат ва кичикка иззат;
- меҳр-муҳаббат, гўзаллик ва нафосат, ҳаёт абадийлигининг рамзи – аёл зотиға эҳтиром;
- сабр-бардош ва меҳнатсеварлик;
- ҳалоллик, меҳр-оқибат ва ҳоказо.

Миллий ғоя тарғиботида қуйидаги умумбашарий қадриятларни эътироф этади ва улардан озиқланади:

- қонун устуворлиги;
- инсон ҳақ-ҳуқуқлари ва ҳурфикрлик;
- турли миллат вакиллариға ҳурмат ва улар билан баҳамжиҳат яшаш;
- диний бағрикенглик;
- дунёвий билимларға интилиш, маърифатпарварлик;
- ўзға халқларнинг илғор тажрибалари ва мадания-

⁴⁸ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: "Маънавият", 2008. – 110–119-б.

тини ўрганиш ва ҳоказо⁴⁹. Миллий ғоя тарғиботи воситаларининг ҳар бири ўз йўналишида:

1) миллий-маданий меросга таяниши учун асраб-авайлаш ва ривожлантиришга алоҳида аҳамият бериши муҳим;

2) миллий-маданий хусусиятларни инкор этмаган ҳолда, умумбашарий тамойилларга содиқ қолиб тарғибот ишларини олиб бориш миллий ғоя мақсадларини Ўзбекистон халқининг ишонч ва эътиқодига, ҳаётий қадриятига айланиб боришига хизмат қилади. Миллий ғоя тарғиботи технологияларида бу уйғун тарзда доимо ифодасини топиб бориши, мамлакатда Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт қуришга хизмат қилади.

Таянч тушунчалар: Глобаллашув. Глобаллашувнинг турли хил ғоя ва мафкуралар билан боғлиқлиги. "Мафкуравий курашлар". Ахборот хуружларининг олдини олишда миллий ғоянинг зарурлиги.

Мавзуни мустаҳкамлаш бўйича топшириқлар

1. Глобаллашув шароитида турли мафкуравий кўринишларни "Кластер" усулида таҳлил қилинг.

2. "Оммавий маданият" кўринишларининг миллий ғояга зид томонларини асосланг.

3. Ёт ва зарарли ғояларга қарши кураш ва унинг зарарли оқибатларини "ақлий ҳужум" усулидан фойдаланиб таҳлил қилинг.

⁴⁹ Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунчалар ва тамойиллар. – Т.: "Ўзбекистон", 2000. – 49-50-б.

8-МАВЗУ. ЁШЛАР ВА МИЛЛИЙ ҒОЯ ТАРҒИБОТИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ

Режа:

1. Ёшлар – “мафкуравий кураш” объекти.
2. Ёшлар билан ишлашда миллий ғоя тарғиботи технологияларидан фойдаланишнинг хусусиятлари.
3. Миллий ғоя тарғиботи технологиялари ёшларнинг мустақил фикрлаши, ижтимоий фаоллигини шакллантириш омили.

Ёшлар – “мафкуравий кураш” объекти. Жамиятнинг энг ўзгарувчан ва ҳаракатчан қатламининг интеллектуал салоҳиятини ошириш, миллий анъаналаримиз, қадриятларимизни асраб-авайлашнинг асосий ташувчилари ёшлар ҳисобланади. Ўзбекистонда улар аҳолининг 64% (17 млн.)ини ташкил қилиб, жуда катта стратегик куч сифатида намоён бўлмоқда.

Мамлакатимизда бугунги кунда ёшлар масаласига давлат сиёсати даражасида жуда катта эътибор берилмоқда. Бунини 2016 йил 14 сентябрда қабул қилинган “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”ги Қонунда кўришимиз мумкин. Қонун 4 боб, 33 моддадан иборат бўлиб, унда:

- Ёшларга оид давлат сиёсатининг асосий принциплари;
- Ёшларга оид давлат сиёсатининг асосий йўналишлари;
- Ёшларга оид давлат сиёсати соҳасидаги давлат дастурлари, ҳудудий ва бошқа дастурлар;
- Ёшларга оид давлат сиёсатини рўёбга чиқаришни амалга оширувчи ҳамда унда иштирок этувчи органлар ва муассасалар;
- Ёшлар ҳуқуқлари ва эркинликларининг кафолатлари;

- Ёшларни ижтимоий ҳимоя қилиш кафолатлари;
- Ёшларни давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг қўшимча чора-тадбирлари;
- Иқтидорли ва истеъдодли ёшларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш;
- Ёшлар тадбиркорлигини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш;
- Ёшлар ижтимоий хизмати⁵⁰ ҳақидаги масалаларнинг ҳуқуқий асослари белгиланган.

Миллий ғояни айнан шу қатлам орасида тарғиб қилиш, уларнинг онгига сингдириб, ишонч ва эътиқодга айланиб боришининг бир қанча ўзига хос жиҳатлари мавжуд. Бу жиҳатлар давлатимизнинг келажакдаги тараққиётини белгилаб берувчи асосий манбаларидан биридир. Биринчидан, миллий ғоя бир томондан ёшларни ўзининг объекти сифатида қараса, иккинчи томондан ёшлар миллий ғоянинг асосий ташувчилари ва бир пайтнинг ўзида кейинги авлодга етказиб берувчилари ҳисобланади. Учинчидан, ёшлар қанчалик даражада миллий ғоя билан қуролланган ва унинг мазмун-моҳиятини англаган бўлса, бугунги кунда авж олган "мафкуравий курашлар"нинг олди олинган бўлади. И.А. Каримов: "Барчамизга аён бўлиши керакки, қаердаки бепарволик ва лоқайдлик ҳукм сурса, энг долзарб масалалар ўзбўларчиликка ташлаб қўйилса, ўша ерда маънавият ожиз ва заиф нуқтага айланади. Ва аксинча, қаерда ҳушёрлик ва жонқуярлик, юксак ақл-идрок ва тафаккур ҳукмрон бўлса, ўша ерда маънавият қудратли кучга айланади",⁵¹ – деган эди. Айнан юқоридаги ҳолатлар миллий ғоя ва ёшларнинг ўзаро боғлиқлигини белгилаб беради. Бошқача айтганда, миллий ғоя қанчалик мазмунли бўлса, ҳар бир кишининг узоққа мўлжалланган мақсад ва манфаатларига мос бўлса, пировардида эса, миллатнинг истиқболини белгилашга хизмат қиладиган бўлса, уни ёшлар шунчалик тез қабул

⁵⁰ Lex.uz.

⁵¹ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: "Маънавият", 2008. – 116-б.

қилади ва унга нисбатан ижобий муносабати шаклланади. Демак, тарғибот технологиялари миллий ғоя орқали ёшларда қандай ғоя ва фикрларни таклиф этса, шунга мос равишда ғоявий жиҳатдан чиниққан, ватанпарвар, замонавий билимларни эгаллаган ёшларга эга бўлади. Энг асосийси шундаки, ёшлар бошқа аҳоли қатламларига нисбатан ташаббускор, ишонувчан, тез қабул қилувчи ҳисобланади. Жамиятда қандай мақсадга қаратилган бўлмасин, турли ғоя ва мафкураларга ўзининг шахсий нуқтаи назарини қаратади. Чунки ёшлар физиологик ва психологик жиҳатдан шаклланиш босқичида бўлганлиги учун уларда янгиликларга нисбатан қизиқиш, эътиқодга ва одатга айлантириш ҳисси кучли бўлади. Шунингдек, ёшлар ўзларининг ижтимоий-руҳий ва бошқа жиҳатларига кўра салбий ҳодисаларга берилувчанлик, жамиятдаги ўзгарувчан шароитга мослашиш қобилиятининг юқори эканлиги билан ажралиб туради. Улар жамиятнинг шундай ижтимоий гуруҳига мансубки, улар ўткир билиш қобилиятига эга бўлиб, сўз билан амалиёт мутаносиблиги ҳолатларини кучлироқ сезадилар. Жамиятнинг бундай қатламини тўғри мақсадга йўналтириш учун, аввало, уларнинг аниқ, бунёдкор, миллатпарвар ғоялар асосида тарбиялаш ва таълим бериш алоҳида касб этади. Бу жараёндаги асосий “маънавий тарбия” ролини миллий ғоя бажаради. Миллий ғояни ёшларга сафарбар этиш, илҳомлантириш, буюк келажак сари чорлаш учун аҳамияти, таълим ва тарбияда тутган ўрни ва роли ҳаёт ҳақиқатларига, реал борлиққа, халқ турмушига қанчалик мос ва мувофиқлигига қараб белгиланади. Ёшларнинг онгига миллий ғояни сингдириш, уларни шу асосда тарбиялаш, аввало, жамиятдаги барча ижтимоий ва сиёсий институтлар орқали амалга оширилишидаги жараёнда давлатнинг алоҳида ўрни ва роли мавжуд. Яна шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, 90-йилларда дунёда бир-бирига қарама-қарши бўлган икки “қутб”нинг барҳам топиши, хавф-хатарларни, тазйиқ, айниқса, маф-

куравий таъсирларнинг янгича кўринишларини пайдо бўлишига олиб келди. Бу таъсирларнинг икки асосий жиҳати мавжуд бўлиб, буни эътибордан четда қолдириб бўлмайди. Уларнинг биринчиси, одамлар кўпроқ кутган ва эришишга мойил бўлган "эркин демократия" шиори остида яширинган. Иккинчидан, ёшларни турли ғоялар остида эргаштириш, кейинчалик мудҳиш оқибатларга олиб келиши мумкин бўлган, аммо ўта яширин кўринишга эга бўлган бундай мафкураларнинг тарқалиши билан боғлиқдир. Айнан шундай "демократик" деб аталган, асл мақсадлари давлатнинг тузумига зарар етказиш билан боғлиқ бўлган бу турдаги хавфларнинг олдини олишда миллий ғоя ва ёшларнинг ўзаро боғлиқлиги асосий жамиятнинг ўзига хос равишда ҳимоясини ташкил этади. "Ҳар қайси давлат ва ҳар қайси миллат нафақат ерости ва ерусти табиий бойликлари билан, ҳарбий қудрати ва ишлаб чиқариш салоҳияти билан, балки биринчи навбатда ўзининг юксак маданиятли ва маънавиятли ёшлари билан кучлидир"⁵².

Миллий ғоя тарғиботининг ёш авлод орасида бир қанча босқичларда амалга оширилиши унинг олдига қўйган мақсадлари билан мувофиқлигидадир. Чунки миллий ғоя бир кунда ёки бир йилда шаклланиб, сингдириладиган жараён эмас, балки тадрижий равишда амалга оширилади.

Аввало, миллий ғоя бу қатлам орасида босқич-ма-босқич равишда амалга оширилиши келажакдаги унинг кенг тарқалишининг асосий мазмунини белгилаб беради. Чунки ёш авлоднинг маълумотларни қабул қилиши психологик ва физиологик жиҳатлар билан боғлиқлиги, турли-туманлиги уларнинг миллий ғояга хос бўлган жиҳатларни аста-секинлик билан ўзлаштиришини билдиради. Аввало, миллий ғоя тарғиботини жамиятнинг энг асосий ва муҳим институти ҳисобланмиш оилаларда жорий қилиш (яъни, аъъаналармиз,

⁵² Каримов И.А. Баркамол авлод Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. - Т.: "Шарқ", 1997. - 5-6.

урф-одатларимиз ҳақида дастлабки тасаввурлар) лозим. Кейинги босқичлар мактабгача таълим ва мактаб муассаларида давом эттирилиши ёшларнинг миллий ғояни тўла мазмунда, чуқур тарзда эгаллашининг кафолатларидан биридир.

Иккинчидан, миллий ғоя жуда кенг мазмунга эгадиги ва албатта, анъаналаримиз ва тарихимизнинг барча кўринишларини ўзида мужассам этганлиги, мамлакатимизнинг мустақиллигини турли мафкуравий хавфлар ҳимоя қилувчи восита эканлиги ҳақида тўхталиб ўтадиган бўлсак, унинг тарғиботи масаласи ҳам янада муҳим ҳисобланади. Шу мақсадда унинг жамият бўйича кўламини оширишнинг ягона йўлларида бири уни доимий равишда тарғибот ва ташвиқот ишларини ташкиллаштиришга қаратилганлигидир. Узлуксизлик тамойили миллий ғояни халқ онгига сингдириш учун мамлакатда муайян мафкуравий майдон яратишни тақозо қилади. Бу майдондаги ҳар бир ҳаракат ва ҳолат, жумладан, таълим тизимидаги ўқув режалари, дастурлар, дарсликлар, ўқув қўлланмалари, синф ва аудиториялар, кўргазмалар қуролларнинг миллий ғояга уйғун бўлиши муҳим.

Миллий ғоянинг тарғиботида муҳим аҳамият касб этувчи жиҳатлардан бири уни кенг қамровлилик тамойили асосида амалга оширишдир. Бунда жамиятнинг барча аъзоларига ғоялар хилма-хиллиги асосида мафкурани сингдириш, бу жараёнда аҳолининг барча қатламларини қамраб олиш назарда тутилади. Натижада жамиятнинг барча бўғинлари ғоявий таъсир доирасида қамраб олинади. Умумий мақсадга йўналтирилганлик, фаол инсонни тарбиялаш ва инсон салоҳиятини юзага чиқариш мафкуранинг бош мақсади қилиб олинади.

Ёшлар билан ишлашда миллий ғоя тарғиботи технологияларидан фойдаланишнинг хусусиятлари. Бугунги кунда миллий ғоя тарғиботини амалга ошириш бевосита ёшлар билан боғлиқ экан, бу, албатта, таълим тизими билан алоқадор ҳолда амалга оширилади. Таъ-

лим тизимида миллий ғоя тарғиботи ва умуман тарғибот-ташвиқот технологияларида бир қанча усуллар мавжуд бўлиб, улардан бири **“Моделли машғулот”** усули ҳисобланади. Ушбу усул кўп илмий манбаларда **“кейс усули”** деб ҳам юритилади. Бу усулнинг умумий манзараси қуйидагича: машғулот ўқитувчи ва талаба ўртасидаги илмий мунозара асосида ташкил қилинади. Бу жараён давомида бир-бирларининг (ўқитувчи ва талаба) фикрлари ривожига икки тараф ҳам мотивацион хатти-ҳаракатлар билан таъсир ўтказишади. Бу жараёнлар, дебат, мунозара, фикрлар хилма-хиллиги асосида амалга оширилиб, икки тараф ҳам бир-бирларидан турли янгиликларни ўзлаштирадilar ва дарс охирида керакли тавсиялар берилган ҳолда хулоса қилинади. Миллий ғоя тарғиботи давомида қанчалик турли ғояларга нисбатан мустақил фикр юрита олиш хусусиятини шакллантириш ҳам катта аҳамият касб этади. Тарғибот технологиялари ичида яна кенг тарқалган усуллардан бири **“Синквейн”**, яъни ахборотларни йиғиш усули ҳисобланади. Методни қўллаш жараёнида талабалардаги тарқоқ ахборотлар аста-секин, босқичма-босқич йўналтирилган ахборотли жараёнга айлантириб борилади. Яъни ўрганилмаган билимлар мавзунини ўрганиш давомида ўрганилади, муайян объектив воқелик тўғрисида яқдил фикрга келинади. Одатда, синквейн мавзу бўйича бирор муаммоли вазиятни ечиш ёки алоҳида ўқув элементларини мукамаллаштиришда талаба тафаккурини чархлаш учун тузилади.

Миллий ғоя фикрлар хилма-хиллигига асосланади ва турли тазйиқ, фикрларни **“идеаллаштириш”** каби хусусиятлардан йироқ. Ва меъёрийлик ҳолати билан алоҳида ажралиб туради. Унинг мазмуни аксилтарғиботни келтириб чиқарадиган, ҳаётдан узилиб қолишига олиб келадиган баландпарвозлик, расмиятчилик ва такрорланишларига йўл қўймаслиги билан ажралиб туради. **“Албатта, мафқуранини бир кунда ёки бир йилда яратиш бўлмайди. Чунки мафқура шаклланади, шакллантириб**

борилади. Унинг асосий тамойилларини ишлаб чиқиш мумкин. Ана шу тамойиллар реал ҳаётда ўз ўрнини топмаса, бундай мафкура ва ғоя қоғозда бўлади, холос”⁵³. Айнан миллий ғоянинг миллатпарварлик ва бунёдкорлик кучи ҳам ана шундадир. Миллий ғоя давлат мафкураси сифатида ҳам талқин этилмайди.

Миллий ғояни сингдириш усуллари, технологиялари, устувор йўналишлари ХХI асрда инсоният ўз тараққиётининг сифат жиҳатидан янги палласига қадам қўйди. Дунёда катта ўзгаришлар содир бўлаётган бугунги кунда ижтимоий маконларни ўзлаштиришнинг янги усуллари, жумладан, янги технологиялари кенг расм бўлди. Технологиялар асри деб аталаётган ХХI асрда ишлаб чиқаришда жорий этилган янги технологиялар меҳнат самарадорлигини оширмоқда. Бироқ янги технологиялар фақатгина қишлоқ хўжалиги ва саноат соҳаларида эмас, балки маънавий ва мафкуравий жараёнларда ҳам ўз самарасини (ижобий) ва таъсирини (салбий) кўрсатмоқда. Мамлакатимизнинг мафкуравий жараёнларга ҳам шу нуқтаи назардан ёндашиши миллий ғояни тарғиб қилишда замонавий технологиялардан фойдаланиш заруратини кўрсатади. Миллий ғояни ёшлар қалби ва онгига сингдириш муайян технология асосида олиб борилганида тадбирларнинг кетма-кетлиги, миқёси ва меъёри, давомийлиги ва тамойиллари сингари жиҳатлар ҳам қамраб олинади. Масалан, тарғиботда миллий ғоя тўғрисида ҳадеб ва ноўрин гапиравериш, меъёрни билмаслик тескари самара бериши мумкин. Тарғибот технологияси миллий мафкура мазмун-моҳиятига мос бўлган тақдирдагина кутилган натижага эришиш мумкин. Ўзбекистонда мафкуравий жараёнларни аҳолининг барча қатламлари, хусусан, ёш авлод орасида тарғибот-ташвиқот ишларини ташкил этишнинг устувор йўналишлари қуйидагилардан иборатдир:

⁵³ Каримов И.А. Жамиятимиз мафкураси халқни халқ, миллатни миллат қилишга хизмат этсин. – Т: “Ўзбекистон”, 1998. – 45-б.

- белгиланган тадбирларнинг юқори даражада уюш-
қоқлик билан ўтказилишини таъминлаш;

- миллий ғоя тарғиботи сифатини мунтазам ошириб
бориш;

- давр талабларидан келиб чиққан ҳолда тарғибот
ишларини ташкил этишнинг янги, самарали йўлларини
излаш;

- бу соҳада эски тарғибот услубларининг мутлақ-
лаштирилишига, андозалаштиришга йўл қўймаслик;

- ғоявий тарғибот жараёнларини ташкил этишда
ижобий муҳитни ҳисобга олиш;

- ғоялар хилма-хиллиги ва мақсад муштараклигини
таъминлаш;

- ғоявий тарғибот ишларини ташкил этишда учрай-
диган расмийатчилик ва мажлисбозлик кўринишларига
барҳам бериш;

- ғоявий тарғиботнинг ёшлар орасида кенг тарқа-
лишининг асосий мезонларидан бири ҳисобланган тур-
ли мунозаралар ва дебатлар асосига қуриш унинг маъ-
но-моҳиятини англашга катта имконият беради;

- мафкуравий фаолиятнинг қанчалик самарали олиб
борилаётганлигини билиш мақсадида унинг монито-
рингини ташкил этиш.

Миллий ғоя миллатни етакловчи куч ҳисобланади. Унда давлатнинг анъаналари, шу замин халқларининг урф-одатлари, тарихи ва маънавияти мужассамланган мустақиллигимизни асрашнинг маънавий-руҳий асоси ҳисобланади. Юртбошимиз: "Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, халқимиз маънавиятини юксалтиришда мил-лий урф-одатларимиз ва уларнинг замирида мужассам бўлган меҳр-оқибат, инсонни улуғлаш, тинч ва осойишта ҳаёт, дўстлик ва тотувликни қадрлаш, турли муаммолар-ни биргаликда ҳал қилиш каби ибратли қадриятлар то-бора муҳим аҳамият касб этмоқда. Бу борада маънавий ҳаётимизнинг узвий қисмига айланиб кетган ҳашар ода-ти истиқлол даврида янгича маъно-мазмунга эга бўлиб,

умуммиллий анъана тусини олгани барчамизни мамнун этади”⁵⁴, деган эди. Бу жараён миллий ғоянинг ўз-ўзидан давлатимизнинг келажаги – ёшлар билан қанчалик чамбарчас равишда тўлдирувчи бутунлик эканлигини исботлайди. Миллий ғоянинг амалиётида қўлланиши унинг тараққиётини билдиради. Бу ўринда миллий ғоя икки асосий вазифани бажариб бериши билан алоҳида аҳамият касб этади. Биринчидан, шу Ватанга муҳаббат руҳида, унинг олдида доимо масъулиятни сезадиган, халқ, давлат манфаатларини ўзиникидан устун қўйишга қодир бўлган янги авлодни тарбиялаш учун хизмат қилади. Иккинчидан, миллий ғоя ёш авлодни бугунги кунда “мафкуравий хавф”ларнинг олдини олиш ва айниқса, ҳиссиётга берилувчан, ишонувчан ёш авлодни ўзига хос равишдаги ҳимоясининг ҳам амалий-назарий манба сифатида намоён бўлади. Чунки мамлакатнинг келажак пойдеворлари, том маънодаги меъморлари ёшлардир. “Барчамизга маълумки, ҳар қайси давлат, ҳар қайси миллат аввало ўз фарзандлари қиёфасида, униб-ўсиб келаётган ёш авлод тимсолида шу халққа хос хусусият ва фазилатларни намоён этадиган, унинг азалий орзу-интилишларини рўёбга чиқарадиган буюк кучни кўради”,⁵⁵ – деганди Юртбошимиз.

Мамлакатдаги маънавий, ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий соҳалардаги янгиланишлар учун давлатнинг бош ислохотчи эканлиги муҳим. Миллий ғояни давлат ҳомийлигида ва назоратида, аввало, ижтимоий институтларда, шунингдек, мактаб таълими билан боғлиқ равишда тарғиб қилишга киришилди. Бунинг моҳияти ёш авлодни бугун, айниқса, глобаллашув ва ахборотлар хуружи ошаётган пайтда миллатпарвар сифатида тарбиялаш, ҳар қандай ғоя ва мафкураларга “онгсизларча”

⁵⁴ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: “Маънавият”, 2008. – 96-б.

⁵⁵ Каримов И.А. Асосий мақсадимиз – юртимизда эркин ва обод, фаровон ҳаёт барпо этиш йўлини қатъият билан давом эттиришдир. – Т.: “Ўзбекистон”, 2007. – 34-б.

тақлидий эргашиш дардидан халос қилишдаги асосий ролни бажариши билан белгиланади.

Миллий гоя тарғиботи технологиялари ёшларнинг мустақил фикрлашини, ижтимоий фаоллигини шакллантиришининг муҳим омили. Ёшларнинг ижтимоий фаоллигини шакллантириш ва йўналтириш учун биринчи навбатда уларда қуйидаги хусусиятларни шакллантириш керак:

1. Ахборотни қабул қилиш ва таҳлилий фикрлаш. Ҳар қандай жараёнда қатнашувчи шахс аналитик фикрлашга эга бўлиши керак. Воқеа-ҳодиса ҳақида етарлича маълумотга эга бўлиши, жараённинг боришини таҳлил қилиши ҳамда натижавий кўринишини аниқ тасаввур қила олиши керак. Бундан ташқари, таҳлилларга таянган тарзда маълумотлар ўртасидаги боғлиқликларни аниқлай олиши ҳамда дифференциялаши лозим.

2. Шахслараро муносабатларни ташкил қилиш малакалари. Шахс учун энг муҳим ҳолатлардан бири коммуникативликдир. Чунки шахслараро муносабатда шахснинг киришимлиги, бемалол алоқа ўрната олиши муҳим аҳамиятга эгадир.

3. Мотивация, ташаббус ва фаолиятни ташкил эта билиш. Ижтимоий жамоада шахс доимо ташаббус кўрсатиши ва бунга яраша интилишга эга бўлиши керак. Бунинг учун шахс етарли билимга эга бўлиши билан бирга ўз тактика ва стратегиясини ташкил эта олиши керак.

4. Нутқнинг ривожланганлиги. Шахсда ижтимоий алоқаларни яхши ташкил эта олиши учун нутқ ҳар томонлама ривожланган бўлиши керак. Айниқса, "оғзаки" ёки "гаплашув", "ёзма" нутқни бойитиш устида тинимсиз ишлаш керак.

5. Мустақил фикрлаш. Жамиятда ўз ўрнига эга бўлиш учун шахсдан мустақил фикрлаш талаб этилади. Бундан ташқари мустақил фикрлаш қобилиятига эга шахслар доимо ижтимоий гуруҳда ўзига хос мавқега эга бўлишади.

6. Мустақил қарор қабул қилиш. Шахсдан ҳар қандай жараёнда биринчи навбатда мустақил фикр юритиш талаб этилади.

7. Масъулиятни ўз зиммасига олиш. Шахсда масъулиятни ўз зиммасига олиш шаклланган бўлиши керак. Ҳозирги пайтда шахснинг сиёсий фаоллигини бошқариш ХХІ асрдаги энг долзарб муаммолардан бири бўлиб, бу эса сиёсий жараёнларда инсон омилининг ошиши билан изоҳланади. Инсонда лидерликка эришиш, муваффақиятга интилиш, ўз атрофидагиларга тан олдириш каби шахсий сифатлар сиёсий жараёнларнинг боришига ҳам ўз таъсирини кўрсатиши табиийдир.

Глобализациянинг салбий таъсирлари давлатнинг миллий статусини хавф остига қўймоқда, қадриятлар ва анъанавий маданиятларни бузмоқда, ҳатто оила ҳаётига, инсоннинг шахсий ҳаётига ҳам кириб келмоқда.

Ёшларда ахборот хавфсизлигини таъминловчи омилларга қуйидагилар киради:

- таълим ва тарбиянинг давлат сиёсати даражасига кўтарилиши;
- меҳнат бозорини кадрлар билан таъминлашдаги давлат сиёсати;
- давлат бошқарувида ёшлар иштирокининг кенг таъминланиши;
- ижтимоий-иқтисодий ислохотларнинг мазмун-моҳияти ёшлар муаммосини бартараф этишга қаратилганлигини юритиш мумкин.

Ёшларга тегишли муаммоларнинг босқичма-босқич ҳал этилиши, меҳнатни тақсимлаш, маҳсулот ишлаб чиқариш, меҳнат бозорини енгиллаштириш муаммоларининг бирин-кетин бартараф этиш натижасида ёшларнинг сиёсий ва ижтимоий фаоллиги ошмоқда.

Глобаллашув шароитида ахборот хуружига қарши курашишда, уни бартараф этишда таълим-тарбия жараёнининг ўрни беқиёс бўлиб, асосий воситалардан бири сифатида намоён бўлади:

– ёшларнинг онги, тафаккури, дунёқараши шаклланади ҳамда шахси вояга етказилади;

– ёшларга Ватан туйғуси, меҳр-оқибат, тарихий хотира, маънавият ва маърифат сингдирилади;

– ёшларда хавф-хатарга қарши курашиш сезгилари ва кўникмалари шакллантирилади.

Ёш авлоднинг тарбияси, уларнинг маънавий салоҳиятини янада ошириш бугун давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Замонавий билимлар билан бир қаторда мустақиллигимизни асровчи, маънавий дастур вазифасини бажарувчи миллий ғояни билиш, унинг тарғиботида барчанинг масъуллигини таъминлаш даврнинг устувор мақсадларидан ҳисобланади. Ўзбекистон жамияти манфаатларини ўзида мужассам этган миллий ғоянинг таъсир доирасини айнан ёшлар орасида оширишнинг асосий омилларидан бири Биринчи Президентимиз таъкидлаганларидек: “Ғояга қарши фақат ғоя, фикрга қарши фикр, жаҳолатга қарши фақат маърифат билан баҳсга киришиш, олишиш мумкин”⁵⁶. Шунинг учун ҳам ёшлар мустақил фикрга эга бўлишлари муҳим. Шунда улар фикрни фикрдан, ғояни ғоядан фарқлай оладилар. Маърифатни жаҳолатдан тубдан фарқ қилишни англаб етадилар. Айрим носоғлом фикр, ғоя орқасидан эргашмайдилар, унинг таъсирига тушмайдилар. Бунинг учун яна:

1) миллий-маданий меросларнинг фарқини, уни инсон ҳаётидаги аҳамиятини чуқур билиши керак;

2) тарихий меросни яхши билишлари, уни қадрлашлари муҳим;

3) она тилини ҳурмат қилишлари;

4) урф-одат, анъаналарни қадрлашлари;

5) ўзлигини англаши;

6) миллий қадриятларнинг ижтимоий, маънавий-ахлоқий аҳамиятини тўғри баҳолашлари;

⁵⁶ Каримов И.А. Жамиятимиз мафқураси халқни халқ, миллатни миллат қилишга хизмат этсин. – Т.: “Ўзбекистон”, 1998. – 1-.

7) умумбашарий тамойилларга содиқ бўлишлари, илм-фан ютуқларини чуқур эгаллашларига хоҳиш-истаклари юқори бўлиши, шуни ўзларининг ҳаётий амалига айлантиришлари ва амал қилишлари Ўзбекистоннинг мустақил тараққиётида устувор аҳамиятга эга.

Таянч тушунчалар: Ёшлар ва миллий ғоя тарғиботи технологиялари, мафкуравий таъсирлар, маънавий тарбия, миллий ғояни сингдириш технологияларида ёшларнинг ўзига хос хусусиятлари, Ёшларга миллий ғоя талаблари.

Мавзуни мустаҳкамлаш бўйича топшириқлар

1. Ёшларнинг таркибий тузилишини ва унинг ўзига хос хусусиятларини "Кластер" усулида таҳлил қилинг.
2. Ёшлар билан ишлашда миллий ғоя тарғиботидан фойдаланишнинг хусусиятларини "SWOT-таҳлил" қилинг.
3. Ёшларнинг мустақил фикр ва дунёқарашини шакллантиришда инновацион технологияларнинг афзалликларини кўрсатинг.

9-МАВЗУ: МИЛЛИЙ ҒОЯНИНГ ИНСОН ОНГИ ВА ҚАЛБИГА СИНГИШИ: ЯНГИЧА УСЛУБЛАР ВА ЁНДАШУВЛАР

Режа:

1. *Инсон – миллий ғоя тарғиботининг муҳим омили.*
2. *Миллий ғояни инсон онгига ва қалбига сингдириш, дахлдорлик ҳисси.*
3. *Инсон онги ва қалби учун курашда ахборот хавфсизлигини таъминлаш технологиялари.*

Инсон – миллий ғоя тарғиботининг муҳим омили.

Ҳозирги даврда инсон онги ва қалби учун кураш дунёда турли мафкуравий курашларнинг ўзига хос мақсадидир. Миллий ғоянинг тарғиботини амалга ошириш ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигига эришиш кўпгина омиллар билан узвий алоқадор бўлади. Лекин унда инсон омили муҳим, устувор аҳамият касб этади ва белгиловчи роль ўйнайди.

Инсон онги ва қалби учун курашда турли хил ғояларнинг мақсадлари ҳар хил эканлигини ҳисобга олиш лозим. Инсон онги ва қалби учун курашдан кўзланган мақсадни фарқлаш муҳим аҳамиятга эга. Миллий ғоя инсон онги ва қалбига унинг мақсадлари билан боғлиқ ғояларни, тушунча ва тамойилларни олиб кириш орқали уларни бунёдкор мақсадлар сари йўналтиришни асосий мақсад қилиб қўяди. Ёт ва зарарли ғоялар эса инсон онги ва қалби учун курашар экан, муайян геосиёсий мақсадларни кўзда тутлади. Инсон онгини, тафаккурини бир томонлама ўзгартириш орқали унга маънавий жиҳатдан таъсир кўрсатишни, “онгни бошқаришни” кўзлайди. Уни маънавиятдан узоқлаштиришга ҳаракат қилади.

Бунда “Миллий ғоя” деганда “Миллий” сўзининг маъносини икки жиҳати, даражасини ҳисобга олиш керак. У муайян миллатни ва мамлакатни англатишини назарда тутиш миллий ғояни тўғри тушунишга асос

бўлади. Миллий ғоя чуқур тарихий, фалсафий негизга эга бўлиб, халқларнинг ўтмиши, бугуни ва келажакдаги мақсадларини ифодалайди. Аждодларни ва авлодларни бир-бири билан боғлаб туради. Бунда ҳар бир миллат ва халқнинг миллий-маданий мероси, унинг умуминсоний демократик моҳияти мужассамлашади.

Демак, миллий ғоя аждодлардан авлодларга ўтиб келаётган, мамлакатда қўпчилик томондан эътироф этилган, ишонч ва эътиқодга айланган ғоя, тушунчалар, мақсадлар мажмуи сифатида қандай мазмун ва моҳият касб этиши инсоннинг: маънавий дунёси, ижтимоий қиёфаси, дунёқараши, онг ва тафаккур шакли, ҳаётий мақсад ва майллари, орзу-интилишлари орқали ўзининг ифодасини топади. Мамлакатнинг миллий ғоясида мужассамлашади. Инсон эса муайян халқ, миллат, этник гуруҳ ёки қатламга мансуб бўлади.

“Миллий ғоя тарғиботи” эса аждодлардан авлодларга ўтиб келаётган, ҳар бир инсон, халқ, миллат, ижтимоий гуруҳ, қатламнинг муштарак мақсад ва манфаатларини ўзида ифода этган тушунча, ғояларни янги авлод вакиллариغا тарғиб-ташвиқ этиш орқали уларни умумий мақсад йўлида бирлаштириш, сафарбар этишга хизмат қиладиган инсон онги ва қалбдан чуқур жой олишни назарда тутаяди. Яъни инсонларнинг қалбан уйғонишига иймон-эътиқоднинг бутун бўлишига, она Ватан учун ўзининг фаолиятни йўналтиришга ва буни энг олий саводатдир деб ҳисоблашга тегишли шарт-шароит яратаяди.

“Миллий ғоя тарғиботи технологияси” эса ана шу мақсадга эришиш йўллари, усуллари, воситалари ва ундан фойдаланиш маҳорати, лаёқати ҳамда санъатидир.

Шунинг учун ҳам миллий ғоянинг тарғиботида инсоннинг “мен”ини ҳисобга олиш лозим. Инсоннинг “мени” қандай бўлса, шунга мос хатти-ҳаракатлар, дунёқараш, мақсад ва майллар, юриш-туриш, ўзаро мулоқот орқали ўзига хос ўзаро таъсир муҳити яратилади. Миллий ғоя тарғиботида шунчаки, иккинчи даражали кўрин-

ган ҳолатлар мавжуд эмас. Инсонга хос барча ҳолатлар, албатта, ўзаро таъсир кучига эга бўлади. Инсондаги бундай ҳолатлар турфа хил бўлиб, у фақат "яхши" ёки "ёмон" бўлиши мумкин эмас. Айрим инсонларда яхши фазилатлар устувор бўлади. Бу унинг маънавий даражаси, онги ва қалбига хос хусусиятлар билан боғлиқ. Бу унинг моҳиятини ташкил этади. Инсон эса маънавий мавжудот. Инсон маънавий даражасининг хилма-хиллиги миллий ғоянинг тарғиботида акс этади. Маънавияти юксак, ўртача ёки қуйи одамларнинг миллий ғоя тарғиботидаги ўрни бир хил даражада бўлмаслиги табиий. Шунинг учун ҳам "юксак маънавиятли одамларни тарбиялаш" миллий ғоя мақсадлари билан ўзаро муштараклигини доимо ҳисобга олиш, унга миллий ғоя тарғиботида маънавий-маърифий ишлар самараси нуқтаи назаридан эътибор бериш долзарб ва амалий аҳамиятга эга. Бу буғунги глобал ҳаёт, мафкура соҳасидаги ахборот хуружларининг кучайиши, ахборот қўламининг кенгайиб, турли хил ёт ва зарарли ғояларнинг тарқалишини техник имкониятлари, технологияларининг такомиллашиб бораётганлиги билан узвий боғлиқ.

Миллий ғоя тарғиботида шахс, жамият ва давлат манфаатлари, умуммиллий ва умуминсоний даражада, уйғун ҳолда ҳар бир инсон "мени" орқали амалий намоён бўлади. Инсоннинг миллий ғоя билан боғлиқ ғоя ва тушунчаларни қадрлаши, улар атрофида бирлашган бўлиши, ҳамкор, ҳамжиҳатлик орқали эл-юрт, Ватан ва инсонлар олдидаги ўзларининг бурч ва масъулиятларини англашларини тақозо этади. Бу Ўзбекистоннинг келажаги, истиқболи билан боғлиқ. Лекин инсоннинг ўзи учун қандай тушунча ва ғоя (мақсад)ни байроқ қилиб олиши, унга ишониши, эътиқодли бўлиши мураккаб жараён бўлиб, силлиқ кўчмайди. Бу, қолаверса, инсонга унинг гўдаклик давридан бошлаб берилган таълим-тарбиясига, оила, ота-она, қариндош-уруғлар, маҳалла, эл-юрт томонидан йўл қўйилган таълим-тарбия муҳи-

тига, сифатига, инсоннинг келажагига, аждодлардан ўтиб келаётган қадриятларга эга бўлгани, қандай ғоя ва тушунчаларга ишонишига, унга бўлган муносабатига боғлиқ. Инсонни қадрлаш, унинг ҳаёти билан боғлиқ ғоя ва тушунчаларни ҳурмат қилиш, инсоннинг ҳаёти, унинг дахлсизлиги, эркинлиги, шаъни билан боғлиқ қадриятларни авлоддан авлодга етказиш, миллий ғоя билан боғлиқ мақсадларни асраб-авайлашга хизмат қилади. Инсон инсонни қадрлаши, миллий ғоя тарғиботида олий қадрият деб билиши тарғиботнинг самарасини белгилайди. Инсоннинг маънавий дунёсига кўп омиллар таъсир кўрсатади. Ҳаётда унинг ўзаро уйғун бўлиши жамият ривожланишининг муҳим қонуниятидир. Бу маънавий ва моддий ҳаёт соҳалари унга бўлган муносабат орқали кечади. Инсонлар эса ҳар хил бўлади. Уларнинг айримлари ҳаётларида моддий ҳаётни, айримлари эса маънавий омилларни кўпроқ қадрлайдилар. Айни пайтда шундай одамлар ҳам борки, ҳаётида ҳар иккала омилни уйғун кўрадилар. Бирини иккинчисидан устун кўрмайдилар. Унга бундай қараш ёки ёндашув уларнинг маънавий олами, ҳаётий идеаллари орқали кечади. Бу инсоннинг ҳаётда миллий ғоя ва мақсадларини қандай англашга боғлиқ бўлади. Моддий ҳаётга устувор қараган одамнинг ҳаётий идеаллари билан маънавий қадриятларни устувор баҳолаган одамларнинг миллий ғоя тарғиботидаги ўрни, ёндашуви, муносабати бир-биридан фарқ қилади. Миллий ғоя тарғиботида “маънавий ва моддий ҳаётнинг уйғунлигига”⁵⁷ амал қилиш муҳим методологик аҳамиятга эга. Бу ҳаёт фалсафаси, инсоннинг моҳияти, миллий ғоянинг тарғиботини тўғри тушунишга ва ташкил этишга ёрдам беради. Маънавиятсиз келажакни тасаввур этиб бўлмайди.

Инсон маънавияти орқали миллий ғоянинг асосий тушунчалари, мақсадларини тўғри тушуниш ва амалий

⁵⁷ Каримов И.А. Юсак маънавият – енгилмас куч. – Т.: “Маънавият”, 2008. – 65-б.

фаолиятда тўғри қўллаш маданияти ҳамда масъулияти юксалиб боради. Инсон миллий ғоя тарғиботида ҳал қилувчи ўрин тутати. Инсоннинг ўрни: 1) миллий ғоя мақсадини авлодларга етказишда; 2) миллий ғоя тушунчаларини мазмун ва моҳиятини тўғри англашда; 3) миллий ғоя тарғиботи технологияларидан тўғри фойдаланишда; 4) ОАВ миллий ғоя мақсадларига мос ташкил этишда; 5) миллий ғоя халқнинг миллий-маънавий мероси ва қадриятларининг негизларини демократик принципларга мос тарғиб этишда; 6) умуминсоний демократик қадриятларни ижтимоий ҳаётга тўғри татбиқ этиш, ундан тўғри фойдаланиш ҳамда амал қилишда инсоннинг ҳаётий қарашлари, мақсадларининг характери муҳим аҳамиятга эга бўлади. Бунинг учун унинг маънавий тарбияси тўғри бўлиши лозим.

Ҳар бир инсон миллий ғоя тарғиботига катта ижтимоий-маънавий масъулият билан қараш маданиятига эга бўлиши, унга дахлдорлик ҳиссини туюши лозим. Бу умуммиллий ва умуминсоний аҳамиятга эга бўлиб, инсоннинг жамиятдаги тегишли институтлардаги фаолияти орқали амалга ошади. У: 1) таълим-тарбия; 2) фан ва илмий муассасалар; 3) маданият ва маданий-маърифий муассасалар; 4) адабиёт ва санъат; 5) дин; 6) жисмоний тарбия ва спорт; 7) оила; 8) маҳалла; 9) меҳнат жамоалари; 10) сиёсий партиялар; 11) ОАВ ва бошқа соҳаларда фаолият юритаётган ҳар бир инсон миллий ғоянинг тарғиботига алоҳида эътибор бериши бевосита ёки билвосита унинг самарасига таъсир кўрсатади⁵⁸.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг қўллади ўзгаришларнинг ҳал қилувчи омили ҳақида гапирганда, аввало, одамларимизнинг онгу тафаккурида рўй бераётган туб ўзгаришлар, уларнинг ён-атрофдаги воқеаларга муносабати, дахлдорлик ҳисси, сиёсий фаоллиги

⁵⁸ Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. – Т.: "Ўзбекистон", 2001. – 62–69-б.

ва фуқаролик позицияси тобора ўсиб бораётганлигини таъкидлаш лозим⁵⁹.

Инсоннинг маънавий дунёси юксак фазилатлар, миллий ғоянинг бош ғояси, ғоялари билан уйғун бўлиши зарур. Миллий ғоя тарғиботида инсоннинг: 1) сўзи билан иши мос бўлиши; 2) инсон ибрат бўлиши; 3) миллий ғоянинг умумдемократик ғоялари ва принципларига содиқ бўлиши; 4) қонун устуворлигига амал қилиши; 5) адолат тамойили ҳаётий мезонга айланиши; 6) инсонга бўлган ишонч ва эътиқод ҳаёт тарзи тамойили сифатида амал қилиниши миллий ғоя тарғиботи билан боғлиқ, инсон омили орқали мужассамланади.

Миллий ғоя тарғиботида инсонларнинг ўзаро бир-бирига бўлган ишончи мустаҳкам бўлиши муҳим. Бу инсонни қадрлаш, инсонийлик, меҳр-оқибатли бўлиш, инсонни тўғри тушунишга ҳаракат қилиш, юксак ахлоқли бўлишини тақозо этади.

Ҳаётнинг маъноси, гўзаллиги ҳам инсон билан. Шунинг учун инсоннинг ўзи ҳар томонлама гўзал, имон-эътиқодли, эзгу мақсадли бўлиши лозим. Улар бир-бирларига ўзаро меҳрли, оқибатли бўлса, бу атрофдагиларга юқори кайфият бағишлайди. Инсонларни янада юксак марраларга, мақсадларга, ташаббускорликка, ижтимоий фаолликка ундайди. Бу уларнинг амалий фаолияти натижалари билан мамлакат тараққиётига, эркин ва фаровон ҳаёт қуриш, озод ва обод Ватанда яшаш, адолатли, демократик-ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамияти қуриш мақсадлари билан ошно қилади.

Миллий ғоя тарғиботидан кўзланган мақсад ҳам инсонларга хизмат қилиш, улар учун зарур шарт-шароит ва янги имкониятлар яратади. Натижада инсон фаоллашу-

⁵⁹ Каримов И.А. "Асосий вазифаииз – жамиятимизни ислоҳ этиш ва демократлаштириш, мамлакатимизни модернизация қилиш жараёни янги босқичга кўтаришдан иборат". Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 23 йиллигига бағишланган тадбирдаги маърузаси. "Халқ сўзи" газетаси, 2015 йил, 6 декабрь.

ви ўзи мансуб бўлган Ватан учун, унинг келажаги учун ўзининг иқтидори, салоҳиятини сафарбар этади.

Миллий ғоянинг тарғиботи, фақат таълим орқали эмас, ундан ташқари, кундалик ҳаёт муносабатларида, инсонлар ўртасидаги ўзаро мулоқот, хизмат кўрсатиш соҳалари орқали жамоат жойларида ҳам амалга ошиб боради. Бу бевосита ва билвосита ўзаро мафкуравий тарғибот таъсир кучига эга.

Миллий ғоя тарғиботида инсон омили устувор аҳамиятга эга эканлигини яна қуйидаги жиҳатлар орқали англаш мумкин:

1) Миллий ғоя тарғиботининг мақсади билан боғлиқ. Унда инсон энг олий қадриятдир. Тарғибот ҳам ана шу принципга мос бўлишни англатади.

2) Инсон онги ва тафаккурининг шакли қандай бўлса, миллий ғоя тарғиботида акс этади. Шунинг учун ҳам инсоннинг демократик онг ва тафаккурга эга бўлиши, илмийлик, холислик ва ҳақиқат тамойилларини ҳисобга олиш муҳим.

3) Инсон муайян аждод ва авлодларга мансуб бўлади. Аждодлардан авлодларга ўтиб келаётган илғор ғоялар ва мақсадлар ўзининг ҳаётийлиги билан инсон манфаатларига мос келади.

4) Инсоннинг ҳаётий мақсадлари, майлларининг мазмуни ва характери миллий ғоя мақсадлари билан узвий боғлиқ. Эзгу мақсад ва майлларга ошно бўлиш жамиятнинг эркин ва фаровон бўлишига, эзгу амалларни инсонлар ўртасида кенг тарқалишига имконият яратади.

5) Инсон омили миллий ғоя тарғиботининг самарадорлигига эришишда муҳим эканлигини англатади. Инсон ижтимоий ҳаётнинг қайси соҳасида фаолият юритмасин, миллий ғояга бўлган ишонч ва эътиқод асосида муносабатда бўлиши, миллий ғоя негизларига бўлган ҳурмат уларни бирлаштириб туради.

Миллий ғоя тарғиботида инсон омилига талаб ошиб бормоқда. Бу ҳар бир инсонда: 1) юксак маънавият; 2) юк-

сак масъулият билан ёндашиш; 3) ғояларнинг хилма-хиллигини ҳисобга олиш; 4) ёт ва зарарли ғояларга миллий ғоя мақсадлари ва тамойилларига таянган ҳолда ғоя билан жавоб бериш; 5) жамиятдаги ғоявий-мафкуравий ўзгаришларни ҳисобга олиш; 6) миллий ғоя тарғиботида миллий ва умуминсоний манфаатларнинг уйғунлигига амал қилиш; 7) давр ва замон ўзгаришларини ҳисобга олиш; 8) тарғиботни анъанавий ва замонавий ҳолда ташкил этиш; 9) тарғиботда замонавий технологиялардан маҳорат билан фойдаланиш кўникма ва малакасига эга бўлишни тақозо этмоқда.

Бу узлуксиз ва давомий жараён эканлигини ҳисобга олиш зарур. Миллий ғоя ҳам шаклланади ва ривожланиб боради. Бу онг ва тафаккурдаги янгиланишлар, қадриятлар ва унга муносабат билан боғлиқ ҳолда кечади. Янгиликларни қабул қилиш ва уни тарғиботда қўллаш тараққиётга хизмат қилади, миллий ғояга ҳаётбахшликни таъминлайди.

Бунинг учун инсон ҳаёт ўзгаришларидан орқада қолмаслиги, фаол, ижодкор онг ва тафаккурга эга бўлиши, бунёдкорлик ва тадбиркорлик сифатларига эга бўлиб боришни тақозо этади.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, ҳозирги глобал ўзгаришлар миллий ғоя тарғиботида инсон омилига алоҳида эътибор беришни талаб этмоқда.

Инсоннинг маънавий дунёси миллий ғоя тарғиботининг самарадорлигини таъминлашда ҳал қилувчи аҳамият касб этиб бормоқда.

Миллий ғоянинг тарғиботи қандай шаклда олиб бориладигани, у инсон омили орқали намоён бўлади. Унинг энг замонавий технологиялари ҳам, ахборот коммуникация тизими ҳам, интернет тармоқлари ҳам нимани тарғиб қилиши, ахборотларни қандай етказилиши, унда нимани мўлжал қилиб олиш ҳам инсонларнинг маънавий дунёсига, ҳаётий мақсад ва мўлжалларига боғлиқ бўлади.

Миллий ғояни инсон онги ва қалбига сингдириш, дахлдорлик ҳисси. Демократик жамиятда халқлар ўз миллий ғоясига таянади. Бу мустақил тараққиёт йўлидан ривожланишнинг муҳим шартидир. Шунинг учун ҳам фуқароларда миллий ғояга дахлдорлик ҳиссини шакллантириш ва ривожлантириш тараққиётнинг муҳим шarti ҳисобланади. Фуқароларнинг миллий ғояга дахлдорлик ҳиссининг шаклланиши ва ривожланиши жамиятнинг ғоявий-мафкуравий асослари, таълим-тарбия, қадриятлар тизими, ҳар бир инсоннинг онг ва тафаккур шакли, дунёқараши, ҳаётий мўлжалларига боғлиқ бўлади.

Инсоннинг улғайиши, ижтимоий ҳаётда ўзининг ўрнини топиши, муайян мавқега эга бўлиши, айти пайтда шахс, жамият ва давлат муносабатларида ҳам ўзаро ўрнатилган тартиблар, қабул қилинган қонунлар, маънавий-ахлоқий қадриятлар тизими, фуқарода масъулият-дахлдорлик ҳиссини уйғотади. Дахлдорликни англаш юксак маънавият мезони сифатида намоён бўлиб, жамият олдида турган мақсад-ғояларга бевосита боғлиқдир.

Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти И.А. Каримов Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 23 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузасида “Мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг кўламли ўзгаришларнинг ҳал қилувчи омили ҳақида гапирганда, аввало, одамларимизнинг онгу тафаккурида рўй бераётган туб ўзгаришлар, уларнинг ён-атрофдаги воқеаларга муносабати, дахлдорлик ҳисси, сиёсий фаоллиги ва фуқаролик позицияси тобора ўсиб бораётганини таъкидлаш лозим”,⁶⁰ – деб унга алоҳида эътиборни қаратди.

Миллий ғоя Ўзбекистон жамиятининг мафкураси, ғоявий асоси сифатида унинг тушунчалари, принципла-

⁶⁰ Каримов И.А. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 23 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси. “Халқ сўзи” газетаси, 2015 йил, 8 декабрь.

ри, инсонларда миллий ғоя мақсадларига дахлдорликни англашларида имконият яратади.

Бу дунёда эътироф этилган миллий ва умуминсоний демократик принциплар орқали аниқ ифодаланади. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 13-моддасида: "Ўзбекистон Республикасида демократия умуминсоний принципларга асосланади, уларга кўра инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати ва бошқа дахлсиз ҳуқуқлари олий қадрият ҳисобланади"⁶¹, – деб белгилаб қўйилган.

Жамият ҳаётида "дахлдорлик", "дахлдорлик ҳисси" тушунчалари ўзига хос мазмунга эга. "Дахлсизлик" тушунчаси эса "Инсон ҳаёти"нинг дахлсизлиги ёки унга дахл қилишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқлигини англатади. "Дахлдорлик ҳисси" эса фуқаронинг ҳаётига, ён-атрофида содир бўлган ёт воқеаларга, инсонлар ҳаётига, муаммоларига бефарқ бўлмаслик билан боғлиқ бўлган инсоний туйғудир.

Дахлдорлик ҳисси фуқароларнинг ўзаро муносабатининг ифодасидир. Маълумки, инсон ҳаёти давомида дахлдорлик ҳиссини қандай сезиши, ён-атрофидагиларга муносабати шаклланиб, ўзгариб, ривожланиб боради. Улғайиб, вояга етган сари ижтимоий макон ҳам унга ўзининг таъсирини кўрсатади. Дахлдорликни ҳис этиш имкониятлари, унга таъсир кўрсатиш кучига эга бўлган ресурслар кўлами ошиб боради.

Дунёда жамиятнинг ғоявий-мафкуравий асосини ўзгариши билан дахлдорлик ҳисси, унинг мазмуни ва моҳияти ҳам ўзгаради. Бугун онгда миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойилларини ижтимоийлашиши, ўзига хос трансформациялашиши жараёни орқали кечмоқда. Мустақиллик ана шундай янги имкониятни яратди. Бугунги кунда яккахукмрон коммунистик ғоя билан боғлиқ мақсадлар, асосий тушунча ва тамойилларидан туб-

⁶¹ Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: "Ўзбекистон", 2014.

дан фарқ қиладиган миллий ғоя мақсадларига мос ҳолда дахлдорликни ҳис этиш асослари қарор топмоқда. Янги ғоявий мақсадлар, тушунча ва тамойиллар одамларда дахлдорликни янгича идрок этиш, бир-бирларига янгича муносабатда бўлиш, инсонни қадрлаш ва унга энг олий қадрият сифатида қараш, дахлдорлик ҳиссининг мазмунини, моҳиятини белгилаб бермоқда.

Энди одамлар ён-атрофида бўлаётган воқеа-ҳодисаларга ва бир-бирларига нисбатан мавҳум "синфийлик" тамойили орқали эмас, реал ҳаётий инсоний тамойиллар, мустақиллик талаблари ва мақсадларига мос ҳолда воқеликни идрок этмоқдалар. Бу, инсонларнинг ҳаётий мақсадларига янгича ғоявий мазмун бахш этади. Аждодлар меросини ҳурмат қилиш, тарихий хотира, маданий ёдгорликлар, миллий-маънавий мерос ва қадриятларни ўзининг маънавий борлигидан ўтказган ҳолда ўзини ўзи асраб-авайлашга, авлодларга етказишда, уни янада бойитиб, ривожлантириб боришда фуқаролик масъулияти, дахлдорлик ҳиссининг моҳиятини янада оширмоқда. Дахлдорлик ҳисси алоқадорлик, бурч, масъулият, инсон эркинлиги, ҳуқуқ ва манфаатлари устуворлиги билан узвий боғлиқ. Бу бир томондан инсоннинг дахлсиз ҳуқуқларини, иккинчи томондан, инсонлараро муносабатда уларнинг бир-бирига нисбатан бефарқ бўлмасликни, ўзаро масъулиятли эканини англатади.

Дахлдорлик ҳисси ўзликни англаш билан ҳам узвий боғлиқ. Чунки ўзликни англаш халқи, миллати, маданияти, она тилига, Ватанга бўлган мансублик ҳисси билан туташ ва муштаракдир. Ҳаётда одамларнинг дахлдорлик ҳиссини идрок этиши ҳар хил. Масалан: дахлдорлик ҳисси юқори, дахлдорлик ҳисси ўртача, дахлдорлик ҳисси паст одамлар учрайди. Бу уларнинг маънавий даражаси билан бевосита боғлиқ.

Бугун миллий ғояга дахлдорлик ҳисси қуйи ёки паст бўлган айрим кишилар ва ёшлар учрайди. Бу ўзига хос бефарқлик, лоқайдлик билан боғлиқ қусурлардир. Бу ёт

ва зарарли ғояларни фарқламаслик, тафаккур ва ҳаётӣй позициясининг заифлиги ифодасидир. “Эгоцентризм”, “эгоизм”, “ватансизлик”, “миссионерлик”, “диний экстремизм ва терроризм”, маънавий таҳдид, “оммавий маданият кўринишлари” айрим инсонларнинг онг ва тафаккурини эгаллашга, унга босим ўтказиб уни манипуляция қилишга уринмоқда. Бу муайян геосиёсий мақсадлар йўлида фойдаланишни назарда тутати. Бугунги ахборот коммуникация тизими имкониятларидан бир томонлама носоғлом мақсадлар йўлида фойдаланишга бўлган уринишлар давом этаётганлигини англатади. Ҳаёт ўзгаришлари билан дахлдорлик ҳисси ўртасида узвий алоқадорлик мавжуд. Одамлар билан умумий руҳиятда бўлиш маънавий-руҳий яқинликни шакллантиради. Юсак маънавиятли одамда дахлдорликни ҳис этиш маданияти юқори бўлади.

Миллий ғояга дахлдорлик ҳисси юқори одам ёт ғояларнинг жозибасига учмайди. Уларга қарши ғоя билан жавоб бериш, мустақил фикри юқори бўлади. Миллий ғояга дахлдорлик ҳисси: 1) фуқароликни ҳис этиш масъулияти ва маданияти билан; 2) ватанни англаш унга содиқлик ва ватанпарварлик билан; 3) миллий ўзликни англаш миллий маънавий мерос ва умуминсоний демократик қадриятларга содиқлик туйғулари билан; 4) қонунни ҳурмат қилиш; қонун устуворлиги; адолат тамойилларига таяниш; 5) инсонни эъзозлаш, унга энг олий қадрият сифатида муносабатда бўлиш маданияти ҳам дахлдорлик ҳисси ва маданиятини оширади. Бу миллий ғоя негизлари уйғунлигида аниқ намоён бўлади.

Бу инсоннинг ўзлигини англаб олишга ундайди. Миллий ва умуминсоний маънавиятга дахлдорлик ҳисси қуйидагиларда ўз аксини топади:

- 1) миллий маънавий меросни билиш;
- 2) миллий маънавий меросни қадрлаш;
- 3) миллий маънавий меросни асраб-авайлаш;
- 4) миллий маънавий меросни янгилаш;

5) миллий маънавий меросни бойитиб боришга ўзини масъул, дахлдор деб билиш;

6) умуминсоний қадриятларни ҳурмат қилиш, унга таяниш маданиятидир.

Миллий ғояга дахлдорлик ҳисси ва фуқароларнинг ҳаётий позициясига эга бўлиши узвий алоқадор ва бир-бирини тақозо этади. Бу ички ва ташқи омиллар билан белгиланади. Ички омиллар – мамлакат ичкарисидаги ижтимоий-маънавий муҳит, фуқароларнинг маънавий салоҳияти, маънавий даражаси, таълим-тарбия, фуқаролик жамиятининг ривожланиши, мамлакатни модернизациялаш демократик ислохотларнинг моҳияти билан боғлиқ бўлса, ташқи омиллар – глобаллашув, турли хил ғоявий-мафкуравий курашлар, маънавий таҳдидлар, тинчлик ва осойишталик учун кураш, хавфсизликни таъминлаш шарт-шароити, омиллари билан алоқадор. Фуқароларда миллий ғояга дахлдорлик ҳисси қанча ошиб борса, мамлакатни ички ва ташқи хавф-хатарлардан ҳимоя қилиш имконияти шунча юқори бўлиб боради. Миллий ғояга дахлдорлик ҳисси юқори бўлган инсон турли хил зарарли ғояларнинг таъсирига тушмайди, тақлид қилмайди, ғоявий-маънавий иммунитет юқори бўлади.

Миллий ғояга дахлдорлик ҳисси – социал-ғоявий тушунчагина эмас, ижтимоий, сиёсий, маънавий, ҳуқуқий асосга ва мазмунга эга тушунчадир. Бу турли миллатга, ёшга мансуб бўлган кишиларнинг мамлакатда ўзи яшайдиган Ватан, уни идрок этишда фуқароликни англаши, унга ўзини мансуб деб билиши, ўзлигини Ватан тупроғи, давлат рамзларини, шу Ватанда яшаган аجدодларининг яратган ахлоқий-маънавий меросини ва қадриятларини, урф-одат ва анъаналарини асраб-авайлашга, уни янада бойитишга, ривожлантиришга дахлдорликни ҳис этиши орқали унга кўмак бўладиган амалий ишларни бажариши, масъулияти уларни кундалик реал ишларда алоҳида дахлдорликка ундайди. Улар ўзаро ҳамкор ва ҳамжиҳат-

лик билан Ватан учун ишлашнинг дахлдорлик бурчи эканлигини амалий ишлари билан янада мустаҳкамлайди. Миллий ғояга дахлдорлик ҳисси аجدодлардан ўтиб келаётган миллий-маънавий мерослар билан бирга умуминсониятнинг демократик қадриятларига, принципларига нисбатан муносабатида намоён бўлади. Инсон ҳаётида фақат ўз қобиғида яшай олмайди. Бу унинг дунёдан ажралиб қолмаслигига сабаб бўлади. Шунинг учун ҳам дунё халқлари ҳаёти, фан ва таълим соҳасида эришаётган ютуқларини ўз ҳаётига олиб киришга ҳаракат қилиши тараққиёт учун муҳим. Бу инсонларнинг таълим-тарбия, илм-фан ютуқларига нисбатан дахлдорлик ҳиссини шакллантиради ва тарбиялайди. Бу дахлдорликни англаш, уни фан ютуқларини билишга, ўрганишга ва татбиқ этишга ундайди. Натижада янги-янги технологияларни яратишга, ижтимоий ҳаёт соҳаларига татбиқ этишга чорлайди. Инсоннинг маънавияти юксалиб боради. Бу уларни мамлакат халқи ва миллатнинг истиқболи йўлида, уларнинг ҳаётини яхшилаш, эркин ва фаровон бўлиб боришига, озод ва обод ватан туйғулари билан боғлайди. Буни ҳар бир киши ўзига хос руҳий-маънавий куч-қудрат, илҳом, фаоллик каби инсоний интилиши билан боғлиқ ҳаракатларни юзага чиқаради. Ватан учун ишлаш, яшаш, уни севиш ҳаётини амалий шioriга айланади. Бу турли миллат ва халқларни янада бирлаштиради. Уларни ягона Ватан йўлида фидокорона меҳнат қилишга чорлайди.

Миллий ғояга дахлдорлик ҳисси Ватанга нисбатан алоҳида маъно ва мазмунга эга. Ватаннинг яхлитлигини ҳис этиш, Ватан тупроғи ва уни асраб-авайлаш, уни ҳар қандай кўринишдаги ёт ғоя ва мақсадлардан халос қилишнинг муҳим шarti ҳисобланади. Дахлдорлик ҳисси инсоннинг онг ва тафаккурини янгилашга, Ватан тараққиёти йўлида мустақиллик тафаккурига эга бўлиш, янгиликларни қабул қилиш, янги-янги ихтиролар қилишга ўзини ундаш, ҳар бир киши ҳаётининг мазму-

нига, мақсадига ва ҳаётий майлига айланган бўлиши тараққиётнинг талабидир. “Ўз уйингни ўзинг асра!” деган шиор юртимизда яшаётган ҳар қайси инсонда ҳамон учраб турадиган лоқайдлик ва бепарволик кайфиятларидан халос бўлишни, энг муҳими, ён атрофимизда бўлаётган воқеаларга дахлдорлик ҳисси билан яшашни бугунги кунда энг долзарб масала сифатида олдимизга қўймоқда⁶². Бу Ватан тараққиёти йўлида тинчликни асраб-авайлашни, қадрлашни ва қадрига етишни, тинчлик учун курашга дахлдорлик ҳисси доирасида намоён этади. Мамлакатнинг тараққиётига хизмат қилади. Дахлдорлик ҳисси инсонларни эзгу мақсадлар, ғоялар билан яшашга ундайди. Шунинг учун дахлдорлик ҳиссини айрим тор доирадаги манфаатлар тизими нуқтаи назаридан эмас, балки миллий ва умуминсоний қадриятлар уйғунлиги, умуминсоний демократик қадриятлар нуқтаи назаридан кенг англаш маданияти инсониятга, келажакка хизмат қилади. Бу турли халқлар, миллатлар, динлар ўртасида ҳам ўзаро бағрикенгликни, тотувлик ва ҳамжиҳатликни таъминлашнинг муҳим шарти ҳисобланади.

Миллий ғоянинг асосий тушунчалари инсон тафаккурининг маҳсули. У шундай моҳиятга эгаки, унда турли миллатлар, халқларнинг аجدод ва авлодларининг ҳаётий мақсадлари, орзу-интилишлари, ўзига хос онг ва тафаккур модели ўз ифодасини топган. Бу уларнинг Ватанга, аждод ва авлодлар меросига, тарихига, миллий ва маънавий қадриятларига, шунингдек, инсоният томонидан эътироф этиб келинган ва келинаётган демократиянинг умуминсоний принципларига содиқлик, ишонч ва эътиқод, унга нисбатан эзгу ниятли ҳар бир инсоннинг дахлдорлик ҳиссини янада мустаҳкамлашга хизмат қилиб келмоқда.

⁶² Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Тинчлик ва осойишталик барча ютуқларимиз асоси” мавзусида сўзлаган нутқи. “Халқ сўзи” газетаси, 2016 йил 9 май, 90-сон.

Миллий ғоя тушунчалари ҳар бир инсоннинг халқ ва миллатнинг ҳаёти, келажагига дахлдорлиги билан уларни бирлаштириб турадиган муштарак мақсадларни ифодалайди.

Миллий ғояни билиш, англаш унинг тарғибот-ташвиқоти орқали фуқароларда ишонч ва эътиқод янада мустаҳкамланади. Улар дахлдорлик ҳисси, Ватанга, аждодлар меросига, қадриятларига, давлат рамзларига, ўзлигига, маданиятига, тилига дахлдорликни ҳис этиши, қадриятлар тизимини борлиғи орқали идрок этиши муҳим аҳамиятга эга. Ундан ташқарида ўзини ҳис этмайди. Бу ватанпарварлик туйғуларини янада оширади!

Миллий ғоянинг бош ғоясини, асосий тушунча ва тамойилларини англаш ҳамда уни ижтимоий онг даражасида уйғунлашиши, ишонч ва эътиқодга айланиши, уларда Ватанга дахлдорлик ҳиссини янада оширади.

Ҳулоса ўрнида айтиш мумкинки, биринчидан, миллий ғояга дахлдорликни англаш, тараққиётнинг муҳим шарти бу миллий ғоя мақсадларига, асосий тушунча ва тамойилларига ишонч ва эътиқод билан боғлиқ; иккинчидан, миллий ғояга дахлдорлик, унинг негизларига миллий маънавий мерос, қадриятларга, умуминсоний демократик принципларга амал қилишни, унга масъулликни англатади; учинчидан, миллий ғояга дахлдорлик, жамият мафкурасига, Ўзбекистонда яшаётган турли халқлар, миллатларнинг, аждод ва авлодларнинг ҳаётий орзу-интилишларига, мақсад ва майлларига бўлган ҳурмат, уни асраб-авайлаш, ҳимоя қилиш ва янгилаб, бойитиб боришдир; тўртинчидан, миллий ғояга дахлдорлик Ўзбекистоннинг истиқболи ва келажаги тўғрисида қайғуриш, ижтимоий ҳаёт ривожига янги-янги ютуқларига эришиш, мамлакатни модернизациялаш, янада демократлаштириш, фуқаролик жамиятини ривожлантиришдир; бешинчидан, миллий ғояга дахлдорликни ҳис этиш, уни ўзининг ғояси, халқи, миллатнинг, жамиятнинг ғоя-мақсадлари сифатида идрок

этишга ундайди. Бу халқни халқ, миллатни миллат қилишга хизмат қилади.

Инсон онги ва қалби учун курашда ахборот хавфсизлигини таъминлаш технологиялари. Ўзбекистонда ёш авлодни янгича фикрлашга ва тафаккурини ривожлантиришга, сиёсий фаоллигини йўналтиришга, уларни мустақиллик ғояларига содиқ қилиб тарбиялаш вазифалари босқичма-босқич равишда амалга оширилмоқда. Глобаллашув жараёнида сиёсий таъсир кўрсатишнинг, ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг долзарблигини кўрсатади. Тарғибот технологиялари ахборотни узатиш имкониятларини оширади. Ахборотнинг ҳажми ва кўлами ортади. Ёшларни дунёда содир бўладиган турли хил воқеа ва ҳодисалардан, янгилик ҳамда технологиялардан хабардор қилади. Айни пайтда уларни “мураккаб ахборот оламига” олиб кириб, уларнинг онгига, мақсад ва майлларига таъсир кўрсатади. Ёшларнинг ахборотни қабул қилиш даражаси ва тажрибаси етарли бўлмаганлиги учун ҳам ундан тўғри хулосалар чиқариши осон эмас. Ахборотларнинг ёшлар онгига салбий таъсир кўрсатиши кўпроқ “тақлидчан ёшлар”да кузатилади. Бу уларда салбий хатти-ҳаракатларнинг шаклланишига олиб келиши мумкин. Ёшларнинг “зарарли ғоялар” таъсирида руҳияти ўзгариб, ахборотларнинг таъсири ортади. Ахборот хавфсизлик муаммоси пайдо бўлади.

Хавфни сезиш ва унга қарши курашиш тузилмалари шахснинг ўзини-ўзи англаш жараёнида шаклланади. Ёшларда шахсий фикр, мулоҳаза, дунёқараш таркиб топганидан кейингина таҳлилий ва танқидий фикрлаш пайдо бўлади.

Ёшлар ўзининг сиёсий концепциясини мустақил равишда тўғри шакллантиришда, сиёсий жараёнларни аниқ қамрай олишида ва таҳлил қила олишида моҳиятни тушуниши муҳим.

Ҳозирги вақтда хавфсизликни таъминлаш технологик ва технократик услубиёт асосида ташкил этиш давр

талабидир. Ёшларнинг ахборот хавфсизлигини таъминлаш вазифаси, ўз навбатида жараёни тизимлашни, натижани аввалдан қафолатлашни, жараёнга исталган пайтда тузатишлар киритиш имконияти бўлишини тақозо этади.

Ёшларнинг ахборот имунитетини шакллантириш жараёни замонавий технологиялар асосида тизимлаштириш, ўз навбатида бир қанча ишларни ихчамлаштириш, умумлаштириш ва мувофиқлаштириш каби қуйида келтирилган ташкилий ишларни бажаришни талаб қилади:

- мавжуд сиёсий жараёнларнинг моҳиятини англаш, ундан мафкуравий имунитетни шакллантиришда фойдаланиш;

- имунитетни шакллантиришга хизмат қилувчи маълумотларни қидириш, йиғиш ва қайта ишлаш;

- ахборот имунитетини шакллантиришга тегишли маълумотлар базасини шакллантириш;

- муаммоларни сезиш, аниқлаш;

- имунитетнинг ривожланиш тамойилларини англаш, қабул қилиш;

- ташқи ва ички вазиятни стратегик кўп факторли анализ қилиш;

- ахборот, молиявий, ташкилий-техник ресурсларнинг чегараланишини аниқлаш, ресурсларни бойитиш ишларини амалга ошириш;

- халқаро майдондаги воқеаларнинг ривожланишини кузатиш, таҳлил ва сиёсий башорат қилиш;

- геополитик манфаатга эришишнинг стратегия ва тактикасини шакллантириш, ташқаридан кириб келаётган хавф-хатарларни тавсифлаш, уларни бетарафлаш ҳамда соғломлаштириш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш, амалга ошириш;

- ахборот муҳитини шакллантиришнинг технологияларини, методлари ва усулларини ишлаб чиқиш, амалиётга татбиқ этиш;

- иммунитетни таъминлаш ишларини амалга оширишнинг муқобил ечимларини ишлаб чиқиш;

- у ёки бу муқобил ечимларни татбиқ этишда юзага келадиган ҳолатлар ҳамда вазиятларни башорат қилиш;

- амалга оширилаётган ишларнинг самарадорлик мезонларини ишлаб чиқиш, бажарилаётган ҳар бир ишни баҳолаш;

- давлатнинг ташқи хавфларга қарши курашиш қobiliятини ошириш, ахборот таҳдидлари ва хавф-хатарларига қарши курашувчанлигини таъминлаш;

- мафкуравий иммунитетни шакллантиришнинг энг мақбул кўринишларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

- ёшлар онги ва тафаккурида қарор қабул қилишга кўрсатиладиган таъсирни таҳлил қилиш;

- ёшларнинг ўзи қабул қилган қарорларини ўзи ўзгартириш кўникмаларини шакллантириш;

- ёшларнинг ўзини-ўзи назорат ва таҳлил қилишларини шакллантириш.

Шунингдек, ёшларга таъсир кўрсатувчи сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, психологик омилларни тўлиқ ишлаб чиқиш ҳам зарур. Бу эса юзага келадиган хавфларни вақтида бартараф этиш имконини бериши мумкин. Бу ахборот хуружларининг олдини олишга хизмат қилади.

Ҳозирги даврда инсон онги ва қалбини эгаллаш учун кураш бораётгани ҳеч кимга сир эмас. Шунинг учун ёт мафкуравий таъсирларга қарши курашда узилишларга йўл қўйиб бўлмайди. Бундай шароитда бегона мафкураларнинг қўпоровчи таъсирига қарши доимий ва узлуксиз тарғиботни ташкил этиш муҳим саналади.

Миллий ғоянинг тамойилларини инсон онги ва қалбига сингдиришнинг барча босқичлари учун умумий бўлиб, турли шакл ва воситалардан фойдаланганда уларнинг ёши, касби, маълумоти каби хусусиятлари ҳисобга олинади. Тарғибот олиб боришда санаб ўтилган тамойилларнинг ҳар бир жой хусусиятларига мослигини таъ-

минлаш тарғибот самарадорлигини таъминлайдиган энг муҳим омилдир.

Инсоният эволюциясидаги ғоянинг ўрни ва аҳамияти доимий равишда жамиятнинг интеллектуал салоҳиятли аъзоларининг диққат-эътиборида бўлган. Бунини дунё тараққиётига улкан таъсир кўрсатган назарий таълимот ва мафкуралар асосчиси бўлган, тарихнинг турли давларида яшаган Сукрот, Конфуций, Алишер Навоий, Махатма Ганди каби мутафаккирлар асарларидаги илмий фикрлар мисолида ҳам кўриш мумкин.

Тарғиб қилинаётган ғояларнинг инсон онгида ахборот, маълумот тарзида ўрнашиши кифоя қилмайди, улар инсоннинг юрак-юрагига етиб борганидагина инсон қалбига чуқур ўрнашади. Бунинг учун эса тарғиботчининг миллий ғояга чуқур ишончи ва қатъиятини ҳис қилиши керак. Лекин тарғиботда ғояларга эътиборни тортиш билан ҳам қаноатланиш етарли эмас. Чунки эътиборни жалб қилиш тарғиботнинг биринчи босқичи, холос. Миллий ғоя тарғиботида ижтимоий ҳаётдаги ўзгаришлар ва ютуқларга таяниш, уни ғоявий ва маънавий ҳаёт билан мослигига эришиш, демократиянинг умуминсоний принципларига қатъий амал қилиш, ёт ва зарарли ғоялар билан бунёдкор ғояларни бир-биридан фарқлаш маданиятининг юксалиб бориши айрим ёшларнинг онги ва қалбини зарарли ғояларнинг таъсиридан ҳимоялашга хизмат қилади.

Таянч тушунчалар: Инсон онги ва қалби учун кураш, миллий ғоя – инсон ўзлигини англаш омили, маънавий-мафкуравий иммунитет, инсон – миллий ғоя тарғиботининг муҳим омили, дахлдорлик ҳисси.

Такрорлаш учун топшириқлар

1. *Инсон миллий ғоя тарғиботининг муҳим омили эканлигини қиёсий таҳлил этинг ва асосланг.*

2. *Инсон онги ва қалбини ёт ва зарарли ғоялар таъсиридан ҳимоялашда миллий ғоянинг муҳим омил эканлигини “SWOT-таҳлил” қилинг.*

3. Инсонда миллий ғояга дахлдорлик ҳиссининг ошиб боришини Ўзбекистон келажаги ва мустақиллигини мустаҳкамлаш билан боғлиқ шарт-шароитларни асосланг.

ХУЛОСА

Миллий ғоя тарғиботи технологияларини ўрганиш ҳозирги даврда илмий-назарий, амалий аҳамиятга эга. Унинг илмий-назарий жиҳати миллий ғояни ва тарғиботини амалга оширишнинг илмий усул, мазмун-моҳиятини, миллий ғоянинг шаклланиши ва ривожланиши қонуниятларини, босқичларини, ўзига хос хусусиятларини тегишли талабларга таянган ҳолда ўрганиш имкониятини беради. Амалий жиҳатдан эса миллий ғоя тарғиботи технологияларининг таълим жараёнига татбиқ этиш, ёшларни унинг усуллари, технологиялари билан боғлиқ кўникма ва малакаларини шакллантириш ҳамда кенг жамаотчилик орасида тегишли мавзуларда маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини оширишга эришиш ижтимоий ҳаёт талабларига мос дунёқараш, онг-тафаккур, ғоявий-мафкуравий иммунитетни мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Мамлакатимиз мустақилликка эришгач қўлга киритилган ютуқларни дунё ҳамжамияти тан олмоқда. Бунинг амалий исботини "Яқинда Швейцарияда Жаҳон иқтисодий форуми – «World Economic Forum» иқтисодиёти энг тез ривожланаётган мамлакатлар рейтингини эълон қилди. Жаҳон банкининг «Глобал иқтисодий тараққиёт» (10) прогнози асосида тайёрланган мазкур маълумотда 2014 йилдан 2017 йилгача бўлган даврда йиллик ўсиш даражаси энг юқори бўлган давлатлар орасида Ўзбекистон 5-ўринда қайд этилгани, албатта, кўп нарсадан далолат беради"⁶³. Бундай натижаларга эришишни жамиятимиз миллий ғояси ва унинг тарғиботи самарадорлигига эришишнинг ўзига хос натижаси сифатида баҳолаш мумкин.

⁶³ Каримов И.А. Она юртимиз бахту иқболи ва буюк келажаги йўлида хизмат қилиш – энг олий саодатдир. – Т.: "Ўзбекистон", 2015. – 10–11-б.

Ҳозирги глобаллашув даврида ёшларнинг мафкуравий иммунитетини мустаҳкамлаш энг долзарб муаммолардан бири бўлиб қолмоқда. Бу миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини янада оширишни тақозо этади. Маълумки, "иммунитет" сўзи лотинча "immunillare" сўзидан олинган бўлиб, "бирор нарсадан халос бўлиш, қутулиш" деган маънони билдиради. Инсон бутун ҳаёти давомида ташқи таъсирга жавобан акс-садолар сифатида орттирган билимлар ва малакалари асосида ўзида иммунитет тизимини шакллантиради⁶⁴. Ташқи ғоявий таъсирларга жавоб бериш қуввати хавфсизликни таъминлаш, турли хил ғоявий таъсирларга жавоб бериш қобилияти «мафкуравий иммунитет» даражасига боғлиқ. Яъни уларнинг фикрни фикрдан фарқлаш, ёт ва зарарли ғояларга нисбатан ўзининг аниқ мақсади, ғояси билан уни эътироф этмаслик, унга нисбатан ғоявий жиҳатдан жавоб бера олиш салоҳиятини англатади.

Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 14 сентябрда қабул қилинган "Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида"ги Қонунининг 5-моддасида "Ёшларни ватанпарварлик, фуқаролик туйғуси, бағрикенглик, қонунларга, миллий ва умуминсоний қадриятларга ҳурмат руҳида, зарарли таъсирлар ва оқимларга қарши тура оладиган, ҳаётга бўлган қатъий ишонч ва қарашларга эга қилиб тарбиялаш"⁶⁵ лозимлиги алоҳида таъкидланганлигини қайд этиш лозим.

Ёшларнинг мафкуравий иммунитетини мустаҳкамлаш, уларнинг:

- 1) дунёқарашини;
- 2) миллий ғоя негизларига ҳурмати, ишонч ва эътиқоди;
- 3) дунёвий ва диний билимлардан хабардорлик даражасига бевосита боғлиқ. Бу дунёда мафкуравий ку-

⁶⁴ Маънавият асосий тушунчалар изоҳли луғати. – Т.: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 2010. – 292-б.

⁶⁵ Lex.uz.

рашларнинг тўхтамаётганлиги ҳамда унинг марказида ёшларнинг турганлиги, соғлом фикрлайдиган, эзгулик ва тинчлик тарафдори бўлган кучларни, илмий жамоатчиликни ўйлашга, амалий таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишга ундамоқда.

Бу қуйидаги омиллар:

1) ёшларнинг аҳоли таркибидаги улуши билан;
2) ёшларнинг дунёқараши, онг-тафаккурдаги ўзгарувчан хусусиятлари билан;

3) ёшларни мураккаб ижтимоий тузилишга эга эканлиги билан;

4) ёшларнинг қизиқиши, мақсад ва манфаатларининг хилма-хиллиги билан;

5) ёшларни ижтимоий гуруҳ сифатида, уларнинг ғоявий-мафкуравий мўлжалларини, ҳаётий фуқаролик позициясини шаклланишига таъсир кўрсатадиган ахборот маконидаги ўзгаришлар кўламини ортиб бораётганлиги билан узвий боғлиқ.

Муаммога тарихан ёндашганда, турли даврларда ёшларга ғоявий таъсир кўрсатиш орқали уларнинг онгини ёт ва зарарли ғояларнинг таъсирида ўз манфаатлари томон ўзгартиришга, улардан фойдаланган ҳолда мамлакатда тартибсизликларни келтириб чиқаришга бўлган уринишлар давом этмоқда. Айрим ёшлар бундай мафкуравий курашларнинг таъсирига тушиб қолмоқда. Булар ҳозирги ёшларнинг қайси тоифаси эканлигини ва нима учун улар ёт ғояларнинг таъсирида қолганлиги сабабларини қуйидагича таҳлил этиш мумкин. Улар, биринчидан, ўзининг мустақил фикрига, қарашига эга бўлмаган, миллий ғояга ишонч ва эътиқоди суст бўлган ёшлардир. Бундай ёшлар ғоя билан ғоянинг фарқига боролмайди. Сохта, ёлғон ғояларга ишонади, эргашади. Иккинчидан, ҳаётда яшашдан мақсадни, "қаерда яшаш яхши" бўлса, шу ерни "Ватан" деб ҳисоблайдиган айрим ёшлардир. Бу ҳам амалда "космополитизм" ғояси, "ватансизлик" мафкурасини ёшлар онгига сингдириш орқали

уларни она-Ватанга бўлган меҳр-муҳаббати, садоқатини заифлаштиришни мақсад қилиб, уларнинг мафкуравий иммунитетларини заифлаштиришга уринадилар. Уларда туғилиб ўсган ватанларига, ижтимоий ҳаёт соҳаларида эришаётган ютуқларни бир томонлама баҳолаш, муваффақиятларни холисона кўрмаслик кайфиятини шакллантиришга ҳаракат қиладилар. Учинчидан, ёшларнинг миллий-маънавий мерос ва умуминсоний қадриятларга муносабатини ўзгартиришга бўладиган айрим ҳолатлар уларнинг мафкуравий иммунитетини заифлаштириб, шу орқали демократиянинг "яккаю ягона" моделини тарғиб этиш ва унга мойил айрим ёшларни ҳар жиҳатдан қўллаб-қувватлаш билан боғлиқ мафкуравий мақсадларни кўзламоқдалар.

Ёшлар унинг фарқига боришлари учун ҳам ўз фикрига, ғоясига эга бўлишлари "фикрга қарши фикр, ғояга қарши ғоя, жаҳолатга қарши маърифат билан"⁶⁶ жавоб бера оладиган юксак маънавиятга эга бўлишлари муҳим. Зеро, юксак маънавиятли ёшлар мафкурасига ҳеч ким дахл қила олмайди.

Бунинг учун ёшлар илм-фан сирларини кунт билан эгаллашлари муҳим. Илм ўрганмоқлик тўғрисидаги муборак ҳадисларга амал қилиш уларни маърифат сари етаклайди, айрим ёт ва зарарли, бузғунчи ғояларнинг таъсиридан ҳимоя қилади.

Ёшларнинг мафкуравий иммунитетини қандай бўлиши, аввало, уларнинг ўзларига ва таълимда инновацион технологияларни жорий этиш, таълимнинг сифатини янада оширишга боғлиқ. Бу таълим берувчи ва таълим олувчининг таълимга бўлган муносабатига боғлиқ бўлиб қолади. Бунга барча фанлар таълим соҳалари бўйича ёшларнинг таълимга нисбатан янгича, замонавий дунёқарашни шакллантириши зарур. Буни Ўзбекистон ёшлари ҳаётининг турли жабҳаларида эришган ютуқлари билан Ватанга бўлган садоқатлари орқали дунё ёшлари-

⁶⁶ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: "Ўзбекистон", 2008.

ни лол қолдирмоқда, ибрат намуналарини кўрсатмоқда. Бу ёт ва зарарли ғояларнинг таъсирига тушиб қолган айрим ёшларни ўз мақсадларини тўғри белгилаб олишлари, хатоларини тушуниб, тўғри хулоса чиқаришларига даъват этади.

Мустақиллик Ўзбекистон ёшлари ҳаётида буюк истиқболларни очди. Бу борада юртимизда салмоқли ишлар амалга оширилди. Биринчи Президентимиз И.А.Каримов: “Маълумки, аҳолининг турмуш шароитини яхшилаш, ҳаётдан рози бўлиб яшашига эришиш бугунги замонавий давлатчилик тараққиётидаги муҳим кўрсаткич ҳисобланади. Яқинда айни шу кўрсаткичлар бўйича Бирлашган Миллатлар Ташкилоти кўмагида АҚШнинг Колумбия университети социологлари томонидан ижтимоий сўров ва тадқиқотлар ўтказилиб, шу асосда «Бутунжаҳон бахт индекси»нинг («World Happiness Index») янги рейтинги эълон қилинди. Диққатга сазовор жиҳати шундаки, ушбу рўйхатда Ўзбекистон 158 мамлакат орасида 44-поғонада, Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлигига аъзо мамлакатлар орасида эса биринчи ўринда қайд этилди. Айтиш жоизки, бундан икки йил аввал мазкур рўйхатда мамлакатимиз 60-ўринни банд этган эди”⁶⁷. Дарҳақиқат мамлакатимизда ёшларни ҳаётда ўз ўринларига, ижтимоий мавқега эга бўлишлари учун етарли шарт-шароит яратилди. Иккинчидан, ёшлар мамлакатнинг мустақил демократик тараққиёт йўлидан ривожланишида муҳим стратегик кучдир. Унга қарши қаратилган ҳар хил мафкуравий тазйиқларга жавоб бера олишлари учун ҳам кучли билим ва тафаккурга эга бўлишлари лозим. “Тафаккурдаги ва билимдаги заифлик” (А.Н. Форобий) эса ёт ва зарарли ғояларнинг таъсирини ўтказиш учун ўзига хос “дарча”дир. Учинчидан, ёшларнинг ОАВдан, ахборот коммуникация тизими, интернет орқали турли хил “ижтимоий тармоқлар”дан фойдаланишда ижтимоий

⁶⁷ Каримов И.А. Она юртимиз бахту иқболи ва буюк келажаги йўлида хизмат қилиш – энг олий саодатдир. – Т.: “Ўзбекистон”, 2015. – 11–12-б.

масъулиятни ва маданиятни янада оширишга қаратилган маънавий-маърифий ишларга кенг жамоатчиликнинг эътиборини янада кучайтириш мақсадга мувофиқдир. Тўртинчидан, ёшларнинг мафкуравий иммунитетини янада мустаҳкамлаш мақсадида уларнинг миллий ғояга дахлдорлик ҳиссини янада ошириш мафкуравий иммунитетини мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Бу ишларни амалга оширишда миллий ғоя тарғиботи технологиялари фанининг ўқитилиши ва унинг асосий мавзуларини ёритишда тегишли манбалардан оқилона фойдаланган ҳолда миллий ғоя тарғиботида кутилган самарага эришиш мумкин бўлади. Миллий ғоя тарғибот технологияларини нафақат таълим жараёнида, балки таълимдан кейинги босқичларда ҳам татбиқ этиб жамоатчилик орасида маънавий-маърифий ишларни олиб бориш, ҳозирги замоннинг долзарб саволларига жавоб бериш зарур. Бунинг учун таълимнинг инновацион технологияларидан кенг фойдаланиш ва миллий ғоя тарғиботига тадрижий, узлуксиз равишда эътибор бериш мамлакатимизнинг мустақил тараққиёт йўлидан изчил ривожланишини таъминлашга хизмат қилади.

ГЛОССАРИЙ

Ахборот (араб. *“ахбор”* – *“хабарлар, маълумотлар”*) – муайян воқеа-ҳодисалар тўғрисидаги хабар ёки маълумот, уларни тушунтириш, тушуниш ва идрок этишда қадим замонлардан буён қўлланиб келинаётган, кибернетика ва информатиканинг тараққиёти туфайли кейинги вақтда янги, кенг маъно касб этаётган тушунча.

Ахборот олиш кафолатлари ва эркинлиги – ҳар бир шахснинг ўзи истаган ахборотни излаш, олиш ва тарқатишга ҳақли эканини ифода этади.

Ахборотлашган жамият – ижтимоий-иқтисодий ривожланиш, энг аввало, ахборотни ишлаб чиқариш, унга ишлов бериш, сақлаш ва жамият аъзоларига етказишга боғлиқ эканини англатадиган тушунча.

Ақидапарастлик – кишиларнинг қалби ва онгига мафкуравий тазйиқлар асосида сингдирилиб, эътиқод даражасига кўтарилган дунёқараш шаклларида бири.

Бағрикенглик (толерантлик) – ўзгаларга нисбатан меҳр-мурувватли, ғамхўр, саҳий, кенгфеълли бўлган, ана шундай маънавий фазилатларга эга кишиларни ифодаловчи тушунча.

Вайронкор ғоялар – бунёдкор ғояларга зид бўлган, ёвузлик ва жаҳолатга хизмат қиладиган ғоялар мажмуини ифода этадиган тушунча.

Ватан (араб. *туғилиб ўсган жой, она юрт*) – инсоннинг киндик қони тўкилган тупроқ, уни камол топтирадиган, ҳаётига мазмун-моҳият бахш этадиган табарруқ маскан.

Ватан манфаати – юксак маънавий тамойиллардан бири; Ватаннинг озодлиги ва мустақиллиги, унинг ҳудудида яшаётган халқнинг тинчлиги ва осойишталиги, бугунги ва келажак ҳаётини, ҳуқуқ ва манфаатларини, барча миллий бойликларни асраб-авайлаш, бойитиш ва

ҳимоя қилиш билан боғлиқ барча мақсад-вазифаларни ифода этадиган тушунча.

Ватан равнақи – миллий истиқлол мафкурасининг Ислом Каримов томонидан асослаб берилган ғояларидан бири. Бу ғоя ҳар бир кишининг манфаатларини юрт манфаатлари билан уйғунлаштирадиган, уни халқ бахт-саодати йўлида хизмат қилишга даъват этадиган бунёдкор ғоя.

Ватанпарварлик – Ватанининг озодлиги ва ободлиги, унинг сарҳадлари дахлсизлиги, мустақиллигининг ҳимояси йўлида фидойилик кўрсатиб яшаш, она халқининг ор-номуси, шон-шарафи, бахт-саодати учун куч-ғайрати, билим ва тажрибаси, бутун ҳаётини бахш этишдек дунёдаги энг муқаддас ва олижаноб фаолиятни англатадиган тушунча.

Ватанфурушлик – Ватанга хоинлик қилиш, Ватанни сотишни англатувчи тушунча.

Виждон эркинлиги – фуқароларнинг истаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қандай динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқи.

Динлараро бағрикенглик – хилма-хил диний эътиқодга эга бўлган кишиларнинг бир замин, бир Ватанда, олижаноб ғоя ва ниятлар йўлида ҳамкор ва ҳамжамият бўлиб яшаш.

Гиёҳвандлик (наркомания) – инсон маънавиятига зид бўлган, унинг ижтимоий-руҳий ҳолатини буткул издан чиқарадиган ғоят хатарли иллат, бедаво хасталик.

Глобаллашув (лот. *"globus"* – *"шар, Ер сайёраси"*) – бу аввало, ҳаёт суръатларининг беқиёс даражада тезлашуви демакдир.

Диний экстремизм – экстремизмнинг диний соҳада намоён бўлиш шакли.

Жамият ҳаёти соҳаси – жамиятнинг иқтисодий, ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий жиҳатлари.

Замонавий технологик услублар – миллий ғояни тарғиб ва ташвиқ этишда фойдаланиладиган илм-фан

йутуқлари, энг сўнгги натижаларига таянган техник воситалар ҳамда улардан фойдаланиш маҳоратидаги янгича ғоя, қарашлар, услублар ҳамда инновацион технологиялар мажмуи.

Ижтимоий ҳамкорлик мураса фалсафаси бўлиб, хилма-хил фикр ва қарашларга эга бўлган турли миллат, ирқ ва динга мансуб шахс ва гуруҳларнинг умумий мақсад йўлидаги ҳамжиҳатлигини таъминлайди.

Иммунитет (лот. *"immunillare"* – *"бирон нарсадан халос бўлиш, қутулиш"*) – организмнинг доимий равишда ўз ички барқарорлигини сақлаши, турли хусусиятларга эга ташқи таъсирлардан, хусусан, инфекциялар кириб келишидан ҳимояланишга қодир бўлган реакциялар мажмуаси.

Интернет (лот. *"inter"* – *"apo"* ва *"net" (work)* – *"тармоқ"*) – катта (глобал) ва кичик (локал) компьютер тармоқларини ўзаро боғлайдиган бутун жаҳон компьютер тизими, бутун дунё бўйлаб фаолият кўрсатадиган халқаро ахборот алмашувининг глобал компьютер тармоғи, турли-туман масалалар ва соҳалар бўйича маълумотларни қамраб оладиган, узоқ масофалардан туриб алоқани амалга ошириш, электрон тижорат, масофавий таълим, аудио, видео, теле, тасвир айирбошлаш ва умуман, кўпдан-кўп янгилик ва маълумотларни жамлайдиган электрон ахборот воситаси ва дастурини англатувчи тушунча.

Комил инсон ҳам миллий, ҳам умумбашарий моҳиятга эга бўлган, одамзотга хос энг юксак маънавий ва жисмоний баркамолликни мужассам этган, уни ҳамиша эзгуликка ундайдиган ғоядир.

Маданий мерос – ажлодлар томонидан яратилган амалий тажриба, маънавий-ахлоқий, илмий, диний ва маданий қарашлар, халқ маданияти ва ижодида ифодаланган моддий ҳамда маънавий бойликларни англатувчи тушунча.

Мафкура (араб. *"фикрлар мажмуи"*) – муайян ижтимоий гуруҳ, қатлам, миллат, жамият, давлат манфаатла-

ри, орзу-истак ва мақсад-муддаолари ифодаланган ғоявий-назарий қарашлар ҳамда уларни амалга ошириш тизими.

Мафкуравий жараёнларнинг глобаллашуви – ғоявий таъсир ўтказиш имкониятларининг кенгайиши оқибатида Ер юзининг барча минтақаларида мафкуравий кураш умумбашарий миқёс касб этганини ифодаловчи тушунча.

Мафкуравий иммунитет – шахс, ижтимоий гуруҳ, миллат, жамиятни турли зарарли ғоявий таъсирлардан ҳимоя қилишга хизмат қиладиган ғоявий-назарий қарашлар ва қадриятлар тизими.

Мафкуравий марказлар муайян ғояни илгари сурувчи, тарғибот ва ташвиқотнинг турли усул, воситалари орқали одамлар онги, руҳиятига таъсир этувчи кишилар уюшмаси, ташкилот ёки муассасалардир.

Мафкуравий плюрализм (лот. *“pluralis”* – “хилма-хиллик, ранг-баранглик”) – ижтимоий-сиёсий ҳаётда турли қатлам, партия, гуруҳлар манфаатларини ифода этувчи ғоявий ранг-барангликни, қарашлар ва фикрлар хилма-хиллигини ифодаладиган тушунча.

Маҳалла соғлом ижтимоий муҳит масканидир. Жамоатчилик фикри маҳалла аҳлининг хулқ-атвори, ўзаро муносабатларини адолат ва маънавий мезонлар асосида тартибга солиб туради.

Маънавий-маърифий тадбирлар самарадорлиги – жойларда амалга оширилаётган маънавий-маърифий тадбирлар ва тарбиявий ишлардан кутилган натижага эришилганини ифодаладиган тушунча.

Маънавий тарғибот-ташвиқот – муайян гуруҳ, миллат, жамият, ирқ, этник гуруҳ, ҳудуд халқларига маънавий тушунча ва тамойилларни сингдиришга қаратилган тизимли ва мақсадли маърифий фаолиятни, юртимиздаги турли миллат, ижтимоий тоифа, касбу-корга мансуб бўлган кишиларни маънавий тажовузлардан огоҳликка чорлаш, мавжуд хавф ва таҳдидларнинг моҳиятини

англаб етиш, улар ҳақида жамоатчилик фикрини шакллантириш, энг муҳими, миллий ғоя асосида халқни бирлаштириш, жипслаштириш, ёш авлод онги ва қалбида эзгу ғояларга садоқат туйғуларини тарбиялашга қаратилган усул ва амалий ҳаракатлар мажмуини англатади.

Маънавиятга таҳдид – ўзлигимизга ва келажагимизга таҳдид.

Метод – усул, услуб демакдир.

Меҳнат жамоалари инсон умрининг асосий қисми ўтадиган, унинг тафаккури, ҳаётга муносабати шаклландиган ижтимоий-маънавий муҳитдир.

Миллатлараро тотувлик умумбашарий қадрият бўлиб, турли хил халқлар биргаликда истиқомат қиладиган минтақа ва давлатлар миллий тараққиётини белгилайди, шу жойдаги тинчлик ва барқарорликнинг кафолати бўлиб хизмат қилади.

Миллий ғоя – аجدодлардан авлодларга ўтиб, асрлар давомида эъзозлаб келинаётган, шу юртда яшаётган ҳар бир инсон ва бутун халқнинг қалбида чуқур илдиз отиб, унинг маънавий эҳтиёжини ва халқ талабига айланиб кетган, ҳар қайси миллатнинг эзгу орзу-интилишлари ва умид-мақсадлари.

Миллий ғоя тарғиботи технологияси аجدодлардан авлодларга ўтиб келаётган эзгу ғояларнинг маъносини, мазмунини, моҳиятини ёритиш, тушуниш орқали шу эзгу мақсадларга ёшларни даъват қилиш, чорлашда техник воситалар, янги технологиялардан фойдаланиш, уни эзгу мақсадларга йўналтириш, сафарбар этиш орқали жипслаштириш, ёт ва зарарли ғояларга қарши имунитетни мустаҳкамлаш усул ва услубларини ўрганиш тўғрисидаги фандир.

Оила жамият негизи бўлиб, миллий ғоя тарғиботида жамиятнинг муҳим бўғини ҳисобланади. Мафкуравий тарбиянинг энг муҳим ижтимоий омилларидан биридир.

ОАВ – миллий ғоя тарғиботининг муҳим воситаси. Оммавий ахборотни даврий тарқатишнинг доимий

номга эга бўлган ҳамда босма тарзда (газеталар, журналлар, ахборотномалар, бюллетенлар ва бошқалар) ва (ёки) электрон тарзда (теле-, радио-, видео-, кинохроникал дастурлар, умумфойдаланишдаги телекоммуникация тармоқларидаги веб-сайтлар) олти ойда камида бир марта нашр этиладиган ёки эфирга бериладиган шакли ҳамда оммавий ахборотни даврий тарқатишнинг бошқа шакллари дир.

Самара – натижа, ҳосила, фойда.

Самарадорлик – самарали, фойдали бўлишлик; фойдалилик.

Синквейн тарғибот технологиялари ичида яна кенг тарқалган усуллардан бири, яъни ахборотларни йиғиш усули ҳисобланади.

Тарғибот – (арабча *"тарғиб"*) хоҳишни, қизиқишни кучайтириш, рағбатлантириш маъноларини англатади.

Тарғиботчи тарғибот ишларини олиб боровчи шахсни, "тарғиботчилик" эса тарғибот олиб боришни, тарғибот ишини англатади.

Технология (юнонча *"techne"* – *"маҳорат, санъат"*; *"logos"* – *"таълимот"*) маъносини билдиради. Ишлаб чиқаришнинг бирор соҳасига ишлов бериш, қайта ишлаш, уларнинг ҳолати, хоссалари ва шаклини ўзгартиришда қўлланиладиган усуллар мажмуини англатади.

Юрт тинчлиги бебаҳо неъмат, улуғ саодатдир. Ба-шарият ўз тараққиётининг барча босқичларида, аввало, тинчлик-тотувликка интилиб келган. Юрт тинчлиги – барқарор тараққиёт гарови.

Халқ фаровонлиги. Мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотларнинг олий мақсади – халқимизга муносиб турмуш шароитини яратишдан иборат. Яъни, ислохот ислохот учун эмас, инсон учун, унинг фаровон ҳаёти учун хизмат қилиши керак. Жамиятимизда ҳар қандай янгиланиш, ҳар қандай ўзгариш моҳиятида ана шу эзгу мақсад мужассамдир.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Раҳбарий адабиётлар:

1. *Каримов И.А.* Асарлар тўплами. 1-23 жилдлар. – Т.: “Ўзбекистон”, 1996–2015.

2. *Каримов И.А.* Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: “Маънавият”, 2008.

3. *Каримов И.А.* Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси. – Т.: “Ўзбекистон”, 2010.

4. *Каримов И.А.* Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида. – Т.: “Ўзбекистон”, 2011.

5. *Каримов И.А.* Она юртимиз бахту иқболи ва буюк келажаги йўлида хизмат қилиш – энг олий саодатдир. – Т.: “Ўзбекистон”, 2015.

6. *Каримов И.А.* Асосий вазифамиз – жамиятимизни ислох этиш ва демократлаштириш, мамлакатимизни модернизация қилиш жараёнларини янги босқичга кўтаришдан иборат. – Т.: “Ўзбекистон”, 2016.

7. *Каримов И.А.* Озодлик ҳавосидан тўйиб нафас олган халқ ўз йўлидан ҳеч қачон қайтмайди. – Т.: “Ўзбекистон”, 2016.

8. *Каримов И.А.* Ҳаёт синовларида тобланган Қашқадарё эли ҳар қандай юксак маррани эгаллашга қодир. – Т.: “Ўзбекистон”, 2016.

9. *Мирзиёев Ш.М.* Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги сўзлаган нутқи. “Халқ сўзи” газетаси, 2016 йил, 9 сентябрь. 179-сон.

2. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: “Ўзбекистон”, 2014.

2. “Таълим тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. 1997 йил, 29 август. // Баркамол авлод – Ўз-

бекистон тараққиётининг пойдевори. – Т.: “Ўзбекистон”, 1997. – 20–29-б.

3. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги Қонуни. // Халқ сўзи. 11 февраль, 2004.

4. “Ахборот технологиялари соҳасида кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президенти Қарори// Халқ сўзи, 2005 йил, 5 июнь.

5. “Компьютерлаштиришни янада ривожлантириш, “Интернет”нинг халқаро ахборот тизимларига кенг кириб боришини таъминлаш дастурини ишлаб чиқишни ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори//Халқ сўзи, 2001 йил, 24 май.

6. “Оммавий ахборот воситалари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни (янги таҳрири)// Ўзбекистон Республикасининг оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги қонунчилик ҳужжатлари. – Тошкент: “Ўзбекистон”, 2007. – 80-б.

7. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури // Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. – Т.: “Ўзбекистон”, 1997. – 30–52-б.

8. “Миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони // Халқ сўзи, 2006 йил, 26 август.

9. Республика “Маънавият ва маърифат жамоатчилик марказини тузиш тўғрисида”. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1994 йил 23 апрелдаги Фармони. Интернет сайт: www.lex.uz

10. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Таълим-тарбия ва кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан ислоҳ қилиш, баркамол авлодни вояга етказиш тўғрисида»ги Фармони. 1997 йил, 6 октябрь. // «Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори». – Т.: «Шарқ», 1998.

11. "Маънавият ва маърифат жамоатчилиқ маркази фаолиятини янада такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш тўғрисида". Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1998 йил 9 сентябрдаги Фармони. Интернет сайт: www.lex.uz

12. "Республика Маънавият ва маърифат Кенгашини қўллаб-қувватлаш тўғрисида". Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1999 йил 3 октябрдаги Фармони. Интернет сайт: www.lex.uz

13. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш тўғрисида"ги Қарори//Халқ сўзи. 2006 йил, 26 август.

14. «Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» фани бўйича ўқув дастурини тайёрлаш ва таълим тизимига жорий этиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2001 йил 18 январдаги Фармойиши.

3. Асосий ва қўшимча адабиётлар:

1. Аббосхўжаев О., Умарова Н., Қўчқоров Р. Мафкура полигонларидаги олишув. – Т.: "Академия", 2007.

2. Абу Райҳон Беруний. Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар. – Т.: 1968.

3. Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шаҳри. – Т.: Абдулла Қодирий номидаги «Халқ мероси» нашриёти, 1993.

4. Абилов Ў. Миллий ғоя, маънавий омиллар. – Т.: "Маънавият", 1999.

5. Алишер Навоий. Маҳбуб ул-қулуб. – Т.: 1987.

6. Алимова Д. Инсоният тарихи – ғоя ва мафкуралар тарихидир. – Т.: "Янги аср авлоди", 2001.

7. Амир Темур. Темур тузуклари. – Т.: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1996.

8. Азизхўжаев А.А. Мустақиллик: курашлар, изтироблар, қувончлар. – Т.: «Шарқ», «Академия», 2001.

9. Азизхўжаев А.А. Давлатчилик ва маънавият. – Т.: “Шарқ”, 1997.
10. Азизхўжаев А.А. Чин ўзбек иши. – Т.: “Академия”, 2003.
11. Гаффарли М.С., Касаев А.Ч. Ривожланишнинг Ўзбек модели: тинчлик ва барқарорлик – тараққиёт асоси. – Т.: “Ўзбекистон”, 2000.
12. Жакбаров М. Комил инсон ғояси: тарихий-фалсафий таҳлил. – Т.: Абу Али ибн Сино нашриёти, 2000.
13. Жакбаров М. Комил инсон ғояси. – Т.: “Янги аср авлоди”, 2002.
14. Жўраев Н. Мафкуравий иммунитет. – Т.: “Маънавият”, 2001.
15. Жалолов А., Хоназаров Қ. Умумий таҳририда. Мустақиллик: изоҳли-илмий оммабоп луғат. – Т.: «Шарқ», 1998.
16. Жўраев Т.А. Миллий давлатчилик: хавфсизлик ва барқарорлик. – Т.: “Академия”, 2007.
17. Исломов З., Исоқов Б., Юсупов О., Муҳаммадиев Д., Минаваров С. Бунёдкор ғоялар. – Т.: “Янги аср авлоди”, 2001.
18. Каримова В. Тарғиботнинг психологик услублари. – Т.: “Маънавият”, 2001.
19. Каримова В., Умаров А., Қуроноф М. Миллий истиқлол ғоясини халқимиз онига сингдириш омиллари ва воситалари. – Т.: “Янги аср авлоди”, 2001.
20. Левитин Л. Ўзбекистон тарихий бурилиш палласида. – Т.: «Ўзбекистон», 2001.
21. Левитин Л., Карлайл С. Ислом Каримов – янги Ўзбекистон Президенти. – Т.: «Ўзбекистон», 1996.
22. Маънавият: асосий тушунчалар изоҳли луғати – Т.: Гафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 2009.
23. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва таъминотлар. – Т.: “Ўзбекистон”, 2000.

24. Миллий истиқлол ғояси. Ўзбекистон Республикаси Олий таълим бакалавриат босқичи учун дарслик (масъул муҳаррир И.Эргашев). – Тошкент, "Академия", 2005 йил.

25. Миллий ғоя: тарғибот технологиялари ва атамалар луғати. – Т.: "Академия", 2007.

26. Миллий ғоя: назарий манбалар (Хрестоматия). – Т.: "Академия", 2007.

27. Миллий ғоя – илмий тадқиқотларнинг назарий-методологик асоси. Илмий тўплам. 1-китоб. – Андижон: "Ҳаёт", 2008.

28. Мустақил Ўзбекистон тараққиётининг ғоявий асослари. – Т.: "Шарқ", 2001.

29. Муртазо Қаршибой. Бунёдкор халқ ғояси. – Т.: "Маънавият", 2001.

30. Муртазо Қаршибой. Янгиланишдан буюк ўзгариш сари. – Т.: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 2001.

31. Муминов А. Ўзбекистон ахборотлашган жамият сари. – Т.: "Turon zamin ziyo". 2013. – 164-б.

32. Мустақиллик. Изоҳли илмий-оммабоп луғат. – Т.: "Шарқ", 2000.

33. Назаров Қ., Эргашев И. Миллий ғоя ва раҳбар масъулияти. – Т.: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 2008.

34. Отамуротов С., Мамашокиров С., Холбеков А. Марказий Осиё: ғоявий жараёнлар ва мафкуравий таҳдидлар. – Т.: "Янги аср авлоди", 2001.

35. Очилдиев А. Миллий ғоя ва миллатлараро муносабатлар. – Т.: "Ўзбекистон", 2004.

36. Тарих, мустақиллик, миллий ғоя. – Т.: «Академия», 2001.

37. Тўраев Ш. Демократик жараёнлар ва миллий ғоя. – Т.: Маънавият, 2008. – 96-б.

38. Тўраев Ш. ва б. Миллий ғоянинг инновацион тарғибот технологиялари ва ёшларнинг ахборот-психо-

логик хуружларидан ҳимоя қилишнинг замонавий усуллари. – Т.: “Tugon zamin ziyo”, 2016. – 96-б.

39. Ўзбекистон: сиёсий ислохотлар стратегияси, эришилган натижалар ва истиқболлар. – Т.: “Академия”, 2010.

40. Ўзбекистонда маънавият соҳасидаги ислохотлар: ривожланиш босқичлари, эришилган натижалар ва истиқболлар. – Т.: “Академия”, 2010.

41. Ўзбекистонда давлат қурилиши соҳасидаги ислохотлар ва ҳуқуқий сиёсат: ривожланиш босқичлари, эришилган натижалар ва истиқболи. – Т.: “Академия”, 2010.

42. Ўзбекистон XXI асрга интиломда (Шарҳлар). – Т.: “Ўзбекистон”, 2000.

43. Ўзбекистон юксалиш йўлида. – Т.: «Ўзбекистон», 2001.

44. Қадр-қимматим, таянчим ва ифтихоримсан, мустақил Ўзбекистон. Услубий қўлланма. – Т.: “Маънавият”, 2013.

45. Қодирова М. Ёшлар онгида ғоявий дунёқарашни шакллантириш. – Т.: “Янги аср авлоди”, 2002.

46. Қорабоев У. Ўзбек халқи байрамлари. – Т.: “Шарқ”, 2002.

47. Шарафитдинов О. Чўлпонни англаш. – Т.: “Ёзувчи”, 1994.

48. Шарофуддин Али Яздий. Зафарнома. – Т.: “Шарқ”, 1997.

49. Эргашев И. Ақл ва илҳом сатрлари. – Т.: “Жамият ва бошқарув”, 2008. №2,14–15-бет.

50. Эргашев И. Тараққиёт фалсафаси. – Т.: “Академия”, 2000.

51. Эргашев И., М.Жакбаров, Н.Назаров. Жамиятни демократлаштириш ва миллий ғоя. – Т.: “Академия”, 2007.

52. Эргашев И. Миллий ғоя ва фуқаролик жамияти. (Ҳаммуаллифликда). – Т.: Академия, 2005.

53. Эргашев И. Ҳаётнинг ҳар они фалсафа. – Т.: «Академия», 2011.

54. Эргашев Ф., Эргашев И. Фидойилик – ҳаёт мазмуни. – Т.: «Ўзбекистон», 2001.

4. Интернет сайтлар:

1. www.Lex.uz
2. www.Ziyonet.uz
3. www.Edu.uz
4. www.Ma'naviyat.uz
- www.Bilim.uz
- www.Fikr.uz
- www.Uza.uz
- www.Senat.uz
- www.Nauka.uz
- www.Faylasuf.uz
- www.Muloqot.uz
- www.Xabardor.uz
- www.Huquqburch.uz

Илмий нашр

**И. Эргашев, М. Артиков,
Ф. Жўрақулов, Ш. Тоғаев, М. Сафаров**

МИЛЛИЙ ҒОЯ ТАРҒИБОТИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

{ўқув қўлланма}

**Мухаррир А. Сувонов
Бадий муҳаррир А. Мамасолиев
Мусаххит К. Балтабоева
Саҳифаловчи Н. Азимова**

УЎК: 323,233(575,1)(075)

КБК: 66,3(5Ў)

М 50

Миллий ғоя тарғиботи технологиялари

М 50 Ўқув қўлланма [Матн] /И. Эргашев [ва бошқ.]

–Тошкент: «MASHHUR-PRESS» нашриёти, 2016. – 176 б.

ISBN 978-9943-4791-2-8

«MASHHUR-PRESS NASHRIYOTI»

Нашриёт лицензияси: № АІ 282. 11.01.2016

100129, Тошкент, Ўзбекистон кўчаси 16-уй.

тел: (+99890) 900-75-77. (+99895) 195-94-62.

e-mail: mashkhur-press@mail.ru

Босишга 2016 йил 20 ноябрда рухсат этилди.

Бичими 84x108 1/32. Офсет босма. «Virtec Peterburg Uz» гарнитураси.

Шартли босма табағи 11,0. Адади 100 нусха. Буюртма № 24.

«MUMTOZ SO‘Z» МЧЖ босмахонасида босилди.

Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси 69-уй.